

**T.C.
YALOVA ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ**

**ÇALIŞMA EKONOMİSİ VE ENDÜSTRİ İLİŞKİLERİ ANABİLİM DALI
SOSYAL POLİTİKA BİLİM DALI**

**SOSYAL KORUMA KAPSAMINDA; TÜRKİYE VE AVUSTRALYA
MALULLÜK, YAŞLILIK VE ÖLÜM SİGORTALARININ
KARŞILAŞTIRILMASI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

GÖKAY GÜN

DANIŞMAN: PROF. DR. ELİF YÜKSEL OKTAY

**YALOVA
KASIM 2024**

T.C.
YALOVA ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

ÇALIŞMA EKONOMİSİ VE ENDÜSTRİ İLİŞKİLERİ ANABİLİM DALI
SOSYAL POLİTİKA BİLİM DALI

SOSYAL KORUMA KAPSAMINDA; TÜRKİYE VE AVUSTRALYA
MALULLÜK, YAŞLILIK VE ÖLÜM SİGORTALARININ
KARŞILAŞTIRILMASI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Gökay GÜN
218119015

DANIŞMAN: Prof. Dr. Elif YÜKSEL OKTAY

YALOVA
KASIM 2024

ETİK BEYAN

Yalova Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Tez Yazım Kuralları' na uygun olarak hazırladığım “**Sosyal Koruma Kapsamında; Türkiye ve Avustralya Malullük, Yaşlılık ve Ölüm Sigortalarının Karşılaştırılması**” başlıklı bu tez çalışmasında; tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, tez çalışmasında yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi, kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı, bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu bildirir, aksinin tespiti halinde doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi taahhüt ve beyan ederim.

Gökay GÜN

30.11.2024

ÖNSÖZ

Ülkemizden 12.500 km uzakta bizim gözümüzdeki dünyanın oldukça güneydoğusunda bulunan; kültürü, coğrafyası, insanı ile çok farklı bir ülke olan Avustralya'nın sosyal güvenlik sisteminde; malullük yaşlılık ve ölüm aylıkları özelinde var olan durumu ile ülkemizdeki uygulamalar ve yararlanma şartları tarafsız şekilde ortaya koymaya çalışıldı.

Ülkemizde sosyal güvenlik sistemi büyük çoğunluğu prim ödeme sistemine dayalı iken bu durumun Avustralya' da daha çok vergilerle finanse edilen ve son yıllarda ek bir emeklilik sistemi olarak devreye alınan özel fon sistemlerinin bulunduğunu ve çok yakın bir dönemde ülkemizdeki bireysel emeklilik sistemine benzer sistemin zorunlu hale getirildiğini görmekteyiz.

Her iki ülkenin uygulamalarında uç noktalarda farklılıklar barındırırken az da olsa benzer kriterlerinde baz alındığını gördük.

Birbirinden bu kadar uzak ve farklı kültürdeki ülkelerde değişik uygulamaların bulunması oldukça doğal iken yabancısı olduğumuz bu uygulamaların ülkemiz sosyal güvenlik sistemi gelişimine, araştırmacı ve uygulayıcıların bakış açısına katkı sağlama temennisiyle; yüksek lisans eğitimim süresince yardımlarını benden esirgemeyen akademik anlamda her zaman destek olan ve doğru yolu gösteren Danışman Hocam Sayın Elif YÜKSEL OKTAY'a, evlatları olmaktan gurur duyduğum anne ve babama, hayatı paylaştığım ve benden desteğini hiçbir zaman esirgemeyen canım eşime, bu süreçte yeterli zamanı ayıramadığım cennet meyvesi kızlarıma ayrı ayrı teşekkür ederim.

Kasım – 2024

Gökay GÜN

İÇİNDEKİLER

ETİK BEYAN	i
ÖNSÖZ	iii
İÇİNDEKİLER	v
SİMGELER ve KISALTMALAR LİSTESİ.....	vii
TABLolar LİSTESİ.....	ix
ŞEKİLLER LİSTESİ	xi
ÖZET.....	xiii
ABSTRACT	xv
1. GİRİŞ	1
1.1. Çalışmanın Amacı	3
1.2. Çalışmanın Önemi	5
1.3. Literatür	8
2. SOSYAL KORUMA VE SOSYAL GÜVENLİK KAVRAMLARI	13
2.1. Sosyal Koruma Kavramı	13
2.1.1. Tanım Olarak Sosyal Koruma	14
2.1.2. Sosyal Korumanın Tarihsel Gelişimi.....	14
2.2. Sosyal Güvenlik Kavramı	21
2.2.1. Tanım Olarak Sosyal Güvenlik	21
2.2.2. Sosyal Güvenliğin Tarihsel Gelişimi.....	24
2.2.2.1. İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nde Sosyal Güvenlik	28
2.2.2.2. Uluslararası Çalışma Örgütü Anayasası, Bildirgeleri ve Sözleşmelerinde Sosyal Güvenlik	29
2.2.2.3. Avrupa Sosyal Şartında Sosyal Güvenlik.....	31
2.2.3. Sosyal Güvenliğin Araçları	31
2.2.3.1. Primli Sistem	32
2.2.3.1.1. Sosyal Sigortalar	33
2.2.3.1.1.1. Uzun Vadeli Sosyal Sigortalar.....	34
2.2.3.1.1.1.1. Malullük Sigortası	34
2.2.3.1.1.1.2. Yaşlılık Sigortası	35
2.2.3.1.1.1.3. Ölüm Sigortası.....	37
2.2.3.1.1.2. Kısa Vadeli Sosyal Sigortalar	38
2.2.3.1.1.3 Genel Sağlık Sigortası	38
2.2.3.1.1.4. Özel Sigortalar	39

2.2.3.2.Primsiz Sistem	40
3.AVUSTRALYA’ DA VE TÜRKİYE’DE MALULLÜK, YAŞLILIK VE ÖLÜM SİGORTASI	41
3.1. Avustralya’da Malullük, Yaşlılık ve Ölüm Sigortası	41
3.1.1. Genel Olarak Avustralya Devleti.....	41
3.1.2. Avustralya’da Sosyal Güvenlik	46
3.1.2.1 Avustralya Sosyal Güvenlik Sisteminin Tarihsel Gelişim	46
3.1.2.2. Avustralya’da Sosyal Güvenliğe İlişkin Mevcut Durum.....	50
3.1.3 Avustralya’ da Malullük, Yaşlılık ve Ölüm Sigortası	54
3.1.3.1. Maluliyet.....	54
3.1.3.2. Yaşlılık Sigortası.....	58
3.1.3.3. Ölüm Yardımı	63
3.1.3.4. Süper Emeklilik (Superannuation) - Emeklilik Fonu	64
3.2. Türkiye’ De Malullük, Yaşlılık ve Ölüm Sigortası	66
3.2.1. Sosyal Güvenliğe İlişkin Tarihsel Gelişim	66
3.2.2. Türkiye’de Sosyal Sigorta ve Genel Sağlık Sigortası Kapsamındaki Mevcut Durum	68
3.2.3. Sosyal Sigorta Sisteminin Finansmanı	71
3.2.4. Türkiye’de Malullük Yaşlılık ve Ölüm Sigortası	73
3.2.4.1. Malullük Sigortası.....	73
3.2.4.2. Yaşlılık Sigortası.....	74
3.2.4.3.Ölüm Sigortası	79
3.3. Türkiye ve Avustralya Sosyal Güvenlik Sistemlerinde Malullük, Yaşlılık ve Ölüm Sigortasının Karşılaştırmalı Analizi	81
3.3.1. Malullük Sigortası.....	81
3.3.2. Yaşlılık Sigortası.....	83
3.3.3.Ölüm Sigortası/Yardımları.....	86
4. SONUÇ VE ÖNERİLER	89
KAYNAKLAR	101
ÖZGEÇMİŞ	107

SİMGELER ve KISALTMALAR LİSTESİ

SİMGELER

₺	: Türk Lirası
\$	: Amerika Birleşik Devletleri Doları
AU\$	: Avustralya Doları
AUD	: Avustralya Doları

KISALTMALAR

ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
ABS	: Avustralya İstatistik Bürosu (Australian Bureau of Statistics)
BM	: Birleşmiş Milletler
BAĞ-KUR	: "Esnaf ve Sanatkârlar ve Diğer Bağımsız Çalışanlar Sosyal Sigortalar Kurumu
ÇSGB	: Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı
DSS	: Department of Social Security (Sosyal Güvenlik Bakanlığı)
DPS	: Disability Support Person (Engelli Destek Maaşı)
EYT	: Emeklilikte Yaşa Takılanlar
FAO	: Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü
GSS	: Genel Sağlık Sigortası
ILO	: Uluslararası Çalışma Örgütü (International Labour Organization)
IMF	: Uluslararası Para Fonu - International Monetary Fund (IMF)
KVS	: Kısa Vadeli Sigorta
SG	: Süper Emeklilik Garantisi (SG)
SGK	: Sosyal Güvenlik Kurumu
SSK	: Sosyal Sigortalar Kurumu
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
UNESCO	: Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Kurumu
VCES	: Veterans' Children Education Scheme
UVS	: Uzun Vadeli Sigorta

TABLÖLER LİSTESİ

Tablo 3.1. Avustralya Yaşam Ortalaması Dünya Sıralaması.....	51
Tablo 3.2. Avustralya Çalışan Sayısı	52
Tablo 3.3. Avustralya’ da Asgari Ücret	53
Tablo 3.4. Avustralya’ da Gelir Testine Göre Emekli Maaşı Azaltma (Bekar).....	56
Tablo 3.5. Avustralya’ da Gelir Testine Göre Emekli Maaşı Azaltma (Evli).....	56
Tablo 3.6. Avustralya’ da Varlık Testine Göre Emekli Maaşı Sınırları	57
Tablo 3.7. Avustralya Maluliyet Destek Aylığı Miktarı	57
Tablo 3.8. Avustralya Kademeli Emeklilik Yaşı	59
Tablo 3.9. Türkiye’ de Ortalama Yaşam Ümidi ve emeklilik Süresi	69
Tablo 3.10. Türkiye’de Sigortalı Sayısı ve Nüfus.....	70
Tablo 3.11. Türkiye’de Asgari Ücret Değişimi	72
Tablo 3.12. Sosyal Güvenlik Kurumu Gelir-Gider Tablosu	72
Tablo 3.13. Vergi İndirim Oranı İle Yaşlılık Aylığı Şartları	77
Tablo 3.14. Engellilik Oranı ile Yaşlılık Aylığı Bağlanması Şartları (506 Sayılı Kanun).....	78
Tablo 3.15. Engellilik Oranı ile Yaşlılık Aylığı Bağlanması Şartları (5510 Sayılı Kanun).....	79
Tablo 3.16. Türkiye - Avustralya Malullük Aylığı Şartları Karşılaştırılması.....	82
Tablo 3.17. Türkiye ve Avustralya Malullük Aylığı Alan Kişi Sayısı	82
Tablo 3.18. Türkiye ve Avustralya Yaşlılık Aylığı Alan Kişi Sayısı	84
Tablo 3.19. Türkiye – Avustralya Yaşlılık Aylığı Bağlama Şartları Karşılaştırma	85
Tablo 3.20. Avustralya ve Türkiye’ de Yaşlılık Aylığı Alanların Ülke Nüfusuna Oranı	85
Tablo 3.20. Türkiye Avustralya Ölüm Aylığı Şartları Karşılaştırma Tablosu.....	86
Tablo 3.21. Türkiye ve Avustralya Ölüm Aylığı Alan Kişi Sayısı (2009-2024 Mayıs).....	87
Tablo 3.22. Türkiyede 4/a Kapsamında Ölüm Aylığı Alanların Cinsiyete Göre Dağılımı (Kişi Sayısı- 2024/Mayıs)	88
Tablo 4.1 Türkiye - Avustralya Sosyal Güvenlik Finansman türü Karşılaştırması.....	92
Tablo 4.2. Türkiye’ de Ölüm Aylığı Alanların Cinsiyet Dağılımı (%).....	94
Tablo 4.3. 2023 Dünyanın En Büyük 20 Ülke Ekonomileri Sıralaması.....	94
Tablo 4.4. Türkiye ve Avustralya Emeklilik Yaş Karşılaştırılması	96
Tablo 4.5. Türkiye - Avustralya Malullük Şartları Karşılaştırması	96

Tablo 4.6. Türkiye Avustralya Ölüm Aylığı Bağlanma Şartları Karşılaştırması.....97

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 2.1. Sosyal Güvenlik Sistemi.....	32
Şekil 2.2. Primli Sosyal Güvenlik Sistemi.....	33
Şekil 3.1. Avustralya Kıtası	42
Şekil 3.2. Avustralya' da Eyaletlere Göre Nüfus Dağılımı	44

SOSYAL KORUMA KAPSAMINDA; TÜRKİYE VE AVUSTRALYA MALULLÜK, YAŞLILIK VE ÖLÜM SİGORTALARININ KARŞILAŞTIRILMASI

ÖZET

Bu çalışmada; sosyal koruma kapsamında Türkiye ile Avustralya arasında yaşlılık, malullük ve ölüm sigorta kollarına ait mevzuat ve veriler karşılaştırmalı bir perspektiften incelenmiştir.

Çalışmamız birbirini mantıksal konu bütünlüğü içinde takip eden dört bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm giriş kısmından oluşup çalışmamızın geniş bir özeti yapılmıştır. Sosyal koruma ve sosyal güvenliğin ortaya çıkmasının sebepleri sıralanmış ve neden Avustralya devletindeki sosyal güvenlik sistemi inceleme gereği duyulduğundan bahsedilmiştir. İkinci bölümde; sosyal koruma ve sosyal güvenlik kavramlarının tanımları yapılmış ve tarihsel süreçlerinden bahsedilmiştir. Sosyal güvenlik araçlarının neler olduğu primli ve primsiz sosyal güvenlik sistemleri ile özel sigortacılık hakkında bilgi verilmiştir. Üçüncü bölümde inceleme yapılan Avustralya Devleti'ne genel bakışla; coğrafi konumu, nüfusu, tarihi siyasi ve toplumsal yapısı incelenmiştir. Avustralya Devletinde sosyal güvenliği etkilemesi beklenen verilere bakılmış ve uygulanan sosyal güvenlik sistemine ait detaylara yer verilmiştir. Ayrıca malullük, yaşlılık ve ölüm aylıklarındaki şartlarının neler olduğu belirtilmiştir. Ülkemizde sosyal güvenliği etkilemesi beklenen verilere bakılmış; malullük yaşlılık ve ölüm sigorta kollarının uygulamaları detaylandırılmıştır. Ülkemiz ile Avustralya Devleti arasında malullük, yaşlılık ve ölüm sigorta kolları karşılaştırmaya müsait bir çerçevede inceleme, yapılmış ve Türkiye ile Avustralya arasındaki karşılaştırma hem mevzuat açısından değerlendirme hem de istatistiki veriler üzerinden etkinlik düzeyleri belirlenmeye çalışılarak gerçekleştirilmiştir. Dördüncü ve son bölüm olan kısım sonuç ve önerilerden oluşmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Türkiye, Avustralya, Yaşlılık Aylığı, Maluliyet Aylığı, Ölüm Aylığı.

WITHIN THE SCOPE OF SOCIAL PROTECTION; COMPARISON OF DISABILITY, OLD AGE AND DEATH INSURANCES IN TÜRKİYE AND AUSTRALIA.

ABSTRACT

In this study, the legislation and data on old age, disability and death insurance branches between Turkey and Australia within the scope of social protection are analyzed from a comparative perspective.

Our study consists of four chapters that follow each other in logical subject integrity consists of. The first part consists of an introduction and a broad summary of our study. The reasons for the emergence of social protection and social security are listed and it is mentioned why it is necessary to examine the social security system in the Australian state. In the second part, the concepts of social protection and social security are defined and their historical processes are mentioned. Information on social security instruments, premium and non-contributory social security systems and private insurance is given. In the third chapter, the geographical location, population, historical, political and social structure of the Australian State is analyzed. The data expected to affect social security in the Australian State are examined and the details of the social security system applied are included. In addition, the conditions for disability, old age and death pensions are stated. The data expected to affect social security in our country are examined; the applications of disability, old age and death insurance branches are detailed. Disability, old-age and survivors insurance branches between our country and the Australian State have been examined in a framework suitable for comparison, and the comparison between Turkey and Australia has been carried out by trying to determine the level of effectiveness both in terms of legislative evaluation and statistical data. The fourth and final section consists of conclusions and recommendations.

Keywords: Türkiye, Australia, Old Age Pension, Disability Pension, Death Pension.

1. GİRİŞ

Sosyal koruma kavramının en anlaşılır ve en kısa tanımı yapılmak istenirse; yoksunluğa düşmenin, yoksulluk yaşamının ve sosyal dışlanmaya uğramanın kamu eliyle önlenmesidir. Sosyal korumanın tarih boyunca uygulamaları ilk dönemlerden yakın çağlara kadar geleneksel yöntem adı verebileceğimiz oluşumlar eliyle yürütülmüştür. İlk çağlardaki tarım ekonomisinden sanayi devrimine geçen süreçte aile içi yardımlaşmalar etkili sosyal koruma yöntemi olarak uygulanmıştır. Özellikle dini kitap ve öğretilerdeki yetimlerin, kadınların, hastaların, düşkünlerin korunmasına yönelik ilahi emirler sebebiyle de dini kurumlar genellikle mensuplarına yönelik korumalar sağlamışlardır. Bu yapılar haricinde de yardım dernekleri ve vakıflar bu işi üstlenmiş yapılardır. Endüstri Devriminin oluşturduğu ağır çalışma şartları, şehirlerde nüfusun yoğunlaşması, çalışan sayısının artması sonrasında bu yapılar kurumsallaşmaya başlamışlardır. Zamanla yardıma muhtaç insan sayısının çok fazla olması kaçınılmaz şekilde devletleri de bu yeni yapıların en önemli parçası haline getirmiştir.

1929 Ekonomik Buhran' ın ortaya çıkardığı aşırı olumsuz etkiler, işsiz sayısı ile ekonomik anlamda muhtaç kesimde yüksek miktarda artışa sebep olmuş; mevcut duruma ikinci dünya savaşının getirdiği yıkıcı etkide eklenince sosyal koruma ihtiyacı, ülkeler ve vatandaşlar açısından bir gereklilik haline gelmiştir. İkinci dünya savaşı sonrası; Kore, Vietnam, Afganistan, Arap-İsrail, Irak- İran, Bosna, Suriye, Filistin gibi bölgesel birçok savaş yaşanmaya devam etmiştir. Bu bölgesel savaşların yansırı birbirini izleyen 1978 Petrol Krizi, 1992 -1993 yıllarında Avrupa döviz kuru istemindeki kısmi çöküş, 1994 Meksika peso krizi olarak ta adlandırılan “tekila” krizi, Tayland’ da başlayan ve domino etkisiyle yayınlan 1997 – 1998 Asya, 1998 Rusya, 1999 Brezilya, 1999-2000 ve 2001 Türkiye, 2001 Arjantin ve 2008 Amerika “mortgage” ekonomik krizleri yaşanmıştır. Son yüzyılda yaşananları minimal düzeyde özetleyen bu savaş ve krizler dahi ne kadar çok insanın yardıma ve korunmaya muhtaç hale gelebileceği yönünde önemli göstergelerdir.

Ekonomik gelişme gösteren ülkelerde refah devleti fikri destekleriyle ortaya çıkan sosyal koruma sistemleri; ilgili ülkenin kendi vatandaşlarını daha önce belirlediği ekonomik, sosyal ve yapmış oldukları meslekleriyle ilgili risklere karşı koruma getiren bir çerçevede çeşitli haklar sağlamıştır. Bu devletlerde yaşayan insanların talep

ettikleri ihtiyaçları; sosyal güvenlik, sosyal yardımlar ve sosyal hizmetler aracılığıyla gidermeye çalışmaktadır. Belirtilen bu politika araçları ile ortaya konulan hizmetler ve çalışmalar ülkelere göre çoğunlukla farklılık göstermektedir. Bu durumun sebebi ise genel olarak politikaları uygulayan devletlerin sahip oldukları kültürel altı yapılarının, ekonomik durumlarının ve sosyal arka planlarının değişiklikler göstermesidir (İntaş, 2014).

Sosyal koruma kavramının uygulanmasına yönelik iş ve işlemler sadece ülkelerin mevzuatlarıyla düzenlenmemiştir. Söz konusu kavram uluslararası sözleşmeler vasıtasıyla da koruma altına alınmıştır. Sosyal Güvenlik kavramı da bir hak olarak temel insan hakları arasında kendisine yer bulmuştur (Arıcı, 2015).

Bugün sosyal koruma ve sosyal güvenlik sistemleri en temelde ILO' nun 1952 tarihinde kabul ettiği Sosyal Güvenliğin Asgari Standartlarına İlişkin 102 sayılı Sözleşmesini baz almaktadır. ILO tarafından kabul edilen bu 102 sayılı Sözleşmede; sağlık, işsizlik, hastalık, yaşlılık, analık, iş kazası ve meslek hastalığı sağlık, aile/ ocuk yardımları, malullük ve ölüm olarak belirlenen dokuz adet risk tanımlamıştır. Tanımlanan bu risklerin ortadan kaldırılması açısından bazı asgari normlar geliştirilmiştir.

Sosyal koruma, önleyici sağlık politikaları ile birlikte ülkenin beşerî sermayesi üzerinde olumlu etki gerçekleştirerek ülke için ekonomik fayda da oluşturmaktadır. Toplumun tamamının refahını arttırmayı hedefleyen sosyal koruma politikaları ile bir devletin gayri safi yurt içi hasılasından (GSYİH) sosyal koruma iş ve işlemleri için ayrılan miktarın büyüklüğü arasında kurulan korelasyon söz konusu devletin ülkesindeki vatandaşlarına yönelik sağladığı refahın değerlendirilmesinde önemli bir kriter olmuştur. Ayrıca kural koyucularında zamanla çalışma hayatından çekilecekleri ve sosyal güvenlik anlamında korunacak kişiler arasında olacağı da açık bir gerçektir (Kelly,1997).

Ülkenin bulunduğu coğrafya, kültürel ve siyasi yapısı, ekonomik şartları ilgili ülkenin sosyal güvenlik sistemi üzerinde pozitif ya da negatif yönde etki etmektedir. Özellikle ülkelerin ekonomik gelişmişlik düzeyi llebilir niteliği dolayısıyla sosyal güvenlik sistemine etkisinin büyüklüğü dünya üzerindeki ülkelere baktığımızda kolaylıkla görülmektedir. Bu farklılıkların bilincinde olarak lkemizle Avustralya Devleti' nin

uyguladıkları malullük, yaşlılık ve ölüm sigortası yararlanma şartları karşılaştırması gerçekleştirilmiştir.

Çalışmada konu bütünlüğü içinde birbirini takip eden dört oluşmaktadır. Birinci bölüm giriş kısmından oluşup çalışmanın geniş bir özeti yapılmıştır. İkinci bölümde sosyal koruma ve sosyal güvenlik kavramlarının tanımları yapılmış ve tarihsel süreçlerinden bahsedilmiştir. Sosyal güvenlik araçlarının neler olduğu primli ve primsiz sosyal güvenlik sistemleri ile özel sigortacılık hakkında bilgi verilmiştir. Üçüncü bölümde karşılaştırmaya konu Avustralya Devleti'nin; coğrafi konumu, nüfusu, tarihi siyasi ve toplumsal yapısı incelenmiştir. Avustralya Devleti'nde sosyal güvenliği etkilemesi beklenen verilere bakılmış ve uygulanan sosyal güvenlik sistemine ait detaylara yer verilmiştir. Malullük, yaşlılık ve ölüm aylıklarındaki şartlarının neler olduğu belirtilmiştir. Türkiye'de sosyal güvenliği etkilemesi beklenen veriler incelenmiş ve malullük yaşlılık ve ölüm sigorta kollarının uygulamaları detaylandırılmıştır. Ayrıca ülkemiz ile Avustralya Devleti arasında malullük, yaşlılık ve ölüm sigorta kolları karşılaştırmaya müsait bir çerçevede incelemesi yapılmış ve Türkiye ile Avustralya arasındaki karşılaştırma hem mevzuat açısından değerlendirme hem de istatistiki veriler üzerinden etkinlik düzeyleri olarak karşılaştırılmıştır. Dördüncü ve son bölüm olan kısım sonuç ve önerilerden oluşmaktadır.

1.1.Çalışmanın Amacı

Ülkemiz sosyal güvenlik sistemi ile diğer ülkelerin sosyal güvenlik sistemlerinin karşılaştırılması incelendiğinde genellikle bu tür karşılaştırmaların Avrupa ülkeleriyle ki genellikle Kuzey Avrupa ve Kuzey Amerika ülkeleri arasında yapıldığı görülmektedir. Bu çalışmaların amacı söz konusu coğrafyalardaki ülkelerin sosyal güvenlik sistemlerinin ülkemizde uygulanan sosyal güvenlik sisteminden daha gelişmiş oldukları kabulüyle karşılaştırmalar yaparak ülkemizde de iyi uygulama örneklerinin geliştirilmesidir.

Avustralya' da uygulanan sosyal güvenlik sistemi, Dünya üzerinde uygulanan en iyi sosyal koruma ve sosyal güvenlik sistemlerinden biri olarak kabul edilmektedir (Saunders, 2022).

Çalışmamızda Avustralya’da uygulanan ve pozitif etkileriyle kendisinden söz ettiren sistemin sosyal koruma ve sosyal güvenliğin kapsamı yönüyle malullük, yaşlılık ve ölüm sigorta kollarının şartları, finansmanı ve uygulama detayları ele alınmıştır.

Ülke karşılaştırmalarını içeren diğer çalışmalarda gelişmiş sosyal koruma ve sosyal güvenlik sistemleriyle öne çıkan Avrupa ve Kuzey Amerika ülkelerinden farklı olarak da ülkemizden oldukça uzakta bulunan ve aşağıda kısmen bahsedilen farklılıklarının yanı sıra yine sosyal koruma ve sosyal güvenlik uygulamalarındaki pozitif yönüyle kabul görmüş olması nedeniyle Avustralya Devleti ele alınmıştır.

1919 yılında kurulan ve Uluslararası çalışma hukukuna yön veren en önemli kuruluş olan ILO’ nun tarihsel yönlendirmesinde; sosyal sigortalar sisteminin zamanla sosyal güvenliğe ve 1980’ li yılların ikinci yarısından itibaren de “sosyal koruma” tabanlı bir sisteme geçişi sağlamıştır. Bir dönem sosyal güvenlikle aynı anlamda kullanılan sosyal koruma zamanla sosyal güvenlikden daha kapsayıcı bir role doğru evrimleşmiştir (Gülmez,2018).

Ülkelerin kendi özel durumlarına göre benimsedikleri sosyal koruma uygulamaları da farklılık göstermektedir. Avustralya’ da sosyal koruma ve sosyal güvenlik uygulamalarının pozitif yönlü ayrışmasında etkili hususların; Avustralya’nın bir kıta devlet oluşu, Britanya Krallığı’na bağlı eyalet sistemi ile yönetilmesi, bir genel valinin bulunması, kara sınırının olmaması, güney yarım kürede yer alması, nüfus yoğunluğunun azlığı, Aborjinler (yerel halk) haricinde oldukça fazla göçmenin bulunması göze çarpan ilk değişkenler olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu sayılan ekonomik, siyasi ve coğrafi özelliklerinin bir yansıması olarak da sosyal güvenlik sistemleri de farklılık göstermektedir.

Avustralya, Kanada ve Yeni Zelanda dünyada en fazla göç alan ülkeler arasındadır. Söz konusu ülkelere yapılan göçler genel itibariyle; daha yüksek ücret ile daha iyi çalışma koşulları ve aileleri için iyi yaşam öncelikleriyle yapılmaktadır. Bu durum sosyal güvenlik sisteminde primli ödeme ile hak kazanma şeklinde uygulanan bir sistem yerine vergi ile finansmanı sağlanan ve ülkede ikametini edemeyi alabilmek için ilk şartlardan biri olmasını gerektirmiştir (Brown, 2000).

Çalışmada Avustralya özelinde uygulanan uzun vadeli sigorta kolları olan malullük, yaşlılık ve ölüm sigorta kollarının araştırılması yapılmış ayrıca söz konusu sigorta kollarının ülkemizdeki uygulamaları ile karşılaştırılması gerçekleştirilmiştir. Dünya

üzerinde en iyi sosyal güvenlik sistemlerinden biri olarak adlandırılan sistemin incelemesi yapılarak ülkemiz sosyal güvenlik sistemine entegre edilmesi durumunda olumlu katkı sağlayacak uygulamalar araştırılmıştır.

Vergi finansmanı yoluyla sosyal güvenlik sisteminin uygulanması, gelir ve varlık testi yöntemlerinin neden uygulandığı irdelenmiştir. Göç alması nedeniyle sosyal güvenlik sistemlerinin de etkilenmesi yönüyle baktığımızda göç sebepleri farklı olsa da zamanla ülkemiz sosyal güvenlik sistemimizin de bu durumdan etkilenip etkilenmeyeceği belirsizliğine değinilmiştir (Gerek ve Oral, 2004).

Ayrıca karşılaştırmada her iki ülkedeki malullük, yaşlılık ve ölüm sigorta kollarında ki uygulamaların pozitif ve negatif yanları tarafsız bir şekilde ortaya konmuştur. Bu tarafsızlık içinde “olması” gerekende dile getirilmiş ayrıca “olan” yani uygulanan sistem içinde altında yatan sosyoekonomik nedenlerde göz ardı edilmemiştir.

1.2. Çalışmanın Önemi

Sosyal sigortalarla ilgili uluslararası düzenlemeler yapılması gerektiğine dair ilk sayılabilecek düşünce ve gelişmeler ILO’nun kuruluşundan önce 19. Yüzyılın ikinci yarısından itibaren dile getirilmeye başlanmıştır. Çalışma hayatındaki sosyal risklere karşı düzenleme öngören bu düşünceler Belçika’ da uzun yıllar Cezaevleri ve Yardımseverlik Kuruluşları Genel Müfettişi görevinde bulunan Edouard Ducepeciaux tarafından oluşturulmuştur. Kendisinin düşünce ve yazılarında sosyal sigortaya yönelik önlemler bulunmaktadır (Gülmez, 2011). Kişisel girişimler sonrası bir devlet olarak ise Almanya 1883-1889 yılları arasında hastalık, iş kazası, sakatlık ve yaşlılık durumlarına karşı ilk sosyal sigorta düzenlemelerini hayata geçirmiştir. 1919 da ILO’nun kuruluşuna kadar olan dönemde sosyal sigorta hakları konusunda genellikle dernekleşme ve fikir hayatında olgunlaşma süreci olarak yaklaşık yarım yüzyıl kadar sürmüştür.

Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) sosyal koruma ve sosyal güvenlik kavramlarının oluşum gelişim ve bugün dünya üzerindeki uygulamaları üzerinde etkili olan en önemli kuruluştur. ILO, 1919 yılında I. Dünya Savaşı’nı erdirmek için yapılan anlaşma (versailles anlaşması) esnasında dünya barışının devamlılığını sağlamak için sosyal adalet ve sosyal korumanın önemli bir katkı sunulacağı öngörüsü ile kurulmuştur. Kuruluş döneminde “güçsüzü korumayı” ve liberalizmin “bırakınız yapınlar,

bırakınız geçsinler” (Laissez Faire- Laissez Passer) şeklindeki aşırıcılığını yumuşatmayı amaçlamıştır. Dönemin savaş sonrası koşullarında işçi sınıfı, kendileriyle ilgili kurallarında oluşturulması amacıyla kongreler düzenlemiş ve işçi kurallarının oluşturulmasını talep etmişlerdi. Versay Anlaşması’nda ve sonraki dönemde Macaristan, Avusturya ve Osmanlı Devleti ile imzalanan anlaşmalarda da “sosyal güvenlik” veya “sosyal koruma” kavramları yerine “çalışma koşulları” ibaresi kullanılmış ve aşağıda belirtilen madde ile göçle yabancı işçi olanlarında bugün dahi çalıştıkları ülkenin kendi vatandaşları ile aynı haklara sahip olmasını sağlamıştır (Gülmez, 2011).

“.... Çalışma koşulları konusunda her ülkede yayımlanan kuralların (çıkarılan yasaların), bir ülkede yasal olarak oturan tüm (yabancı) işçilere hakça (adaletli) bir ekonomik davranış sağlaması (o ülke yurttaşlarıyla aynı işleme bağlı tutulmaları) ...”

Bugün ülkemizde ve Avustralya’da yabancı çalışanlarla ilgili mevzuatın ilk temelleri ILO’nun kuruluş anayasasında belirtilen ve barış anlaşmalarında da geçen söz konusu yukarıda belirtilen bu metinle ilişkilidir.

Uluslararası Çalışma Örgütü’nün çalışma modeli altında kronolojik olarak sıraladığımızda “sosyal sigorta”, “sosyal güvenlik” ve “sosyal koruma” kavramlarının oluşturduğu üç dönemli evrim modeli olarak şu şekildedir (Gülmez, 2018):

- 1- Sosyal Sigorta Haklar Dönemi (1919-1939)
- 2- Sosyal Güvenlik Hakkı Dönemi (1944-1986)
- 3- Sosyal Koruma Tabanlı Sosyal Güvenlik Hakkı Dönemi (1986-...).

ILO’ nun yaptığı kronolojik sınıflandırmanın son bölümünde bulunduğumuz bu tarihlerde ülkemiz de uygulanan sosyal güvenlik sistemi ile karşılaştırılması yapılan Avustralya sosyal güvenlik sistemlerinin bu döneme paralel bir süreçte ilerleyip ilerlemediği sorularına cevap aranmıştır.

Sosyal koruma şemsiyesinin ülkemizde geliştirilmesi politikasında farklı kanun ve kurumlar önemli roller üstlenmektedirler. Öde -yararlan sistemiyle var olan Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası kapsamı akla gelen ilk uygulamadır. Bu sistemin içine öde-yararlan sistemiyle alınamayanların, sağlık yönünden primlerinin devlet tarafından karşılanmasıyla sağlıklarının korunması; yaşlılık aylığı alamayanlar ile engellilikleri nedeniyle çalışamayanlara maddi gelir sağlanması için 2022 sayılı 65

Yaşını Doldurmuş Muhtaç, Güçsüz ve Kimsesiz Türk Vatandaşlarına Aylık Bağlanması Hakkında Kanunu ile sosyal yardımın sağlanması, 4447 sayılı İşsizlik Sigortası Kanunu ile çalışma hayatından çeşitli sebeplerle uzaklaşanlara geçici süreyle maddi desteğin sağlanması ve kadın, çocuk, yaşlı ve korunmaya muhtaç diğer dezavantajlı gruplara yönelik sosyal hizmetlerin sağlanmasıyla gerçekleştirilmektedir.

Söz konusu sosyal koruma programları karşılaştırmaya konu Avustralya Devleti'nde ise ülkemizdeki gibi prim ödemeye dayalı bir sosyal koruma ve sosyal güvenlik sistemi bulunmamaktadır. Sosyal güvenlik ve sosyal hizmetlerin finansı tamamen toplanan vergilerle sağlanmaktadır. Söz konusu bu sistemin oluşmasında Avustralya Devleti'nin İngiltere ile bağları sebebiyle Beveridge sistemine yakın duruşu, dünyada iş gücü olarak en fazla göç alan devletler arasında ilk sıralarda yer alması ve bu özelliği ile Avustralya'nın çalış-öde-yararlan sistemine uygun olmayışını gösterebilir.

Bu derece de önemli farklılıklar, uygulanan sosyal güvenlik sistemlerini de derinden etkilemiştir. Uygulanan sosyal güvenlik sistemlerindeki farklılıkların olumlu taraflarının ön plana çıkarılması ve uygulanabilirliklerinin irdelenmesi çalışmanın önemini arttırmaktadır.

Örneğin Avustralya'nın diğer coğrafyalardan işgücü anlamında göç alması nedeniyle zamanla iş gücünden ve ülkeden ayrılan çok sayıdaki çalışan olacaktır ve şayet bunlarda öde-yararlan primli sisteminde uygulansaydı emeklilik ödemeleri ikamet şartına bağlanamazdı. İkamet şartı olmayan ve sürekli ödeme alanlardan dolayı sosyal güvenlik sistemindeki aylıklar yurtdışına kaynak devamlı olarak aktarılacaktı. Bu durum son zamanlarda yoğun göç alan ülkemizde bir rehber olma ihtimalini yükseltmektedir.

Avustralya'da devlet eliyle uygulanan ve finansmanı vergilerle sağlanan sosyal güvenlik sisteminin yanı sıra gelirini ileri de yüksek tutmak isteyenler için ek sosyal güvenlik sistemleri de bulunmaktadır. Bireysel emeklilik sistemine benzeyen ve tamamen özel fonların kullanıldığı "Super" veya "Superanniation" yani "Süper Emeklilik" olarak adlandırılan bir sosyal güvenlik sistemi Avustralya' da uygulanmaktadır.

Avustralya' da "Superanniation" olarak adlandırılan sistemin oldukça benzer şekilde ülkemizde bireysel emeklilik sistemi olarak uygulandığını görmekteyiz. Bu uygulamaların sosyal koruma kapsamında tamamlayıcı bir emeklilik sistemi olduğunu

rahatlıkla söyleyebiliriz. Avustralya’ da gönüllülük esasına dayalı uygulamanın sona erdiğini ve sisteme hem girişin hem de sistemde kalmaya zorunluluk getirildiğini görmekteyiz. Sistemin ülkemizde henüz çalışanlara girişin zorunlu ama sistemde kalmanın gönüllü esasına bağlı olduğu bir dönemden geçmekteyiz. Sosyal güvenlik sistemlerinin yüksek açıklar verdiği bu nedenle yaş şartının yükselme ödeme miktarlarının da düşürülme eğiliminde olduğu konjonktürde geleceklerini maddi anlamda garantiye almak isteyenler için iyi bir alternatif olabilecektir.

1.3.Literatür

Konuya ilişkin çalışmalarda her ne kadar bazen aynı kavrammış gibi yazılmış olsa da genel itibariyle sosyal koruma sistemi; sosyal güvenliği, sosyal yardımları ve bunların yanında sosyal hizmetleri de içerisine alan ana çatı bir koruma mekanizmasıdır. Bu çatı altındaki sosyal güvenliğin kapsamını incelediğimiz zaman ise kişilerin gelirlerine bakılmaksızın onları önceden belirlemiş olunan sosyal risk olarak tanımlanan olaylar (ölüm, işsizlik, yaşlılık, malullük, meslek hastalığı, iş kazası, hastalık, analık) karşısında hem gelir hem de sağlık güvencesi sağlayan sistematik uygulamalar bütünü olduğu görülmektedir.

Dünya’ da sosyal risklere karşı karar almada önemli bir kuruluş olan ILO, 1986’dan itibaren ayak seslerini duyurduğu 2000’li yıllarda raporlarında yer verdiği “sosyal koruma” kavramını 2012 yılında aldığı 202 sayılı tavsiye kararıyla oldukça genişletmiştir. Tavsiye kararında ülkelerde “sosyal koruma tabanları” oluşturulması ve uygulanmasında oluşumlara rehberlik etmek üzere bir amacı bulunduğunu ifade etmektedir. Ülkelerde uygulanacak asgari sosyal güvenlik standartlarının belirlenmesinde insanoğlu için doğumdan ölüme kadar bir sosyal koruma kapsamı oluşturulması ve herkese bütün hayatı boyunca temel bir gelir garantisi sağlamak ve yine herkesin temel sağlık hizmetlerine erişimini mümkün kılmak” olarak belirlenmiştir (Alper, 2018).

Kapar’ a (2006) göre de sosyal koruma ve sosyal güvenlik birbirinden ayrı kavramlardır. Bu düşüncesiyle Kapar, sosyal korumayı “bireylerin insan onuruna yaraşır bir yaşam sürdürebilmeleri için, gelir güvencesizliği karşısında yaşam koşullarını geliştirmek ve yaşam düzeyinin gerilemesini önlemek amacıyla, kamusal alanda, bireylerin eşitliği ve sahip oldukları haklar temelinde, gelirin yeniden dağıtımı

yoluyla sağlanan gelir ve hizmet desteklerinin tümünü kapsamaktadır” şeklinde tanımlamıştır.

Dünya Bankası sosyal korumayı tanımlarken birey, aile ve benzeri toplulukların risklerle daha etkin şekilde başa çıkmada onlara yardım eden ve daha çok kritik derece de savunmasız olan bireyleri destekleyen kamu eliyle uygulanan politikalar bütünü şeklinde yorumlamıştır (Holzmann, 2009).

Avrupa Komisyonu’nun İstatistik Ofisi olan Eurostat’ın tanımına göre ise “sosyal koruma; sadece kamu eliyle yapılan değil kamuya ek olarak özel kurumlar tarafından da kişilerin veya hane halklarının daha önce belirlenmiş birtakım risk ve daha çok sosyal ihtiyaçlarının yükünü hafifletmeye yönelik yapılan tüm müdahalelerdir (1996).

Sosyal güvenliğin gelişimi incelendiğinde Batı merkezli bir gelişim sergilemiş, işçilerin sosyal anlamda korunmasına yönelik ilk tedbirlerin o dönemde çok ağır çalışma şartlarına sahip İngiltere’ de uygulanmış olduğu görülecektir. Bugünkü anlamda devletinde içinde olduğu primli sosyal güvenlik sistemi Almanya’ da Bismarck döneminde uygulanmıştır. Ağır çalışma şartlarını Yazgan (1992) “Kapitalist sistemin daha fazla kar güdüsü ve işçileri sadece üretimin araçlarından birisi olarak görmesi, işçi sınıfını çok zor şartlar altında çalışmak ve yaşamak durumunda bırakmıştır” şeklinde yorumlamıştır. Bu zor süreçler dünyada yeni bir koruma sistemi olan sosyal güvenliğin oluşumunu tetiklemiş ve kavram olarak sosyal güvenlik şeklindeki kullanımı ilk defa 1935 yılında kabul edilen Amerika Sosyal Güvenlik Kanunun’ da kendine yer bulmuştur.

Yazgan’ a (1992) göre sosyal ve güvenlik kavramları ayrı ayrı ele alındığı zaman insanlık tarihi kadar eski bir geçmişi bulunmaktadır. Çünkü “sosyal” kavramı, insan ve toplumla ilgili bir kavramdır. Ayrıca Yazgan “sosyal güvenlik, tehlikeler karşısında insanları ihtiyaçlarının esiri olmaktan kurtarma idealidir” şeklinde tanımlamıştır.

Alper (2018) ise Sosyal Güvenliğin emniyet boyutu ile bir bakış açısı geliştirmiş ve “sosyal güvenliğin sağlamış olduğu emniyet duygusundan hareket edilirse sosyal güvenliğin iki boyutu ortaya çıkar. Sosyal güvenliğin soyut boyutu; insanların tehlikelerle karşılaştıkları zaman karşılaşılabilecek zararların giderileceğini bilmelerinden kaynaklanan kendini güven içinde hissetme hâlini; somut boyutu ise karşılaştıkları zararların fiilen karşılanması hâlini ifade eder” şeklinde bir tanımlama yapmıştır.

Ersöz (2010) sosyal güvenliğin günümüzdeki uygulamalarına yönelik konuya ilişkin yorumunda sosyal sigorta için uygulayıcı rolünü fazlasıyla görev edinen devletin sorumluluğunu artırırken ihtiyacı devlet tarafından karşılanan kişinin bireylerarası yardımlarla oluşan ilişkilerini yok edemese de oldukça fazla azaltmıştır. Sosyal Sigorta çalışanlar için bu çalışmasının karşılığında kendisinin, işverenin ve kısmen de devletin katkısıyla oluşturulan havuzdan sosyal güvence yönüyle yararlanabildiği sistemdir. Bu sistem, sanayi devrimi sonrasında ortaya çıkan ve 19. yüzyılda Almanya’da ünlü siyasetçi ve devlet adamı olarak da bilinen Bismarck tarafından oluşturulan uygulamalara dayandırılmaktadır.

Uzun vadeli sigorta kolları; malullük, yaşlılık ve ölüm sigortası olarak belirlenmiştir. Bu sigorta kolu daha çok çalışma hayatından emekli, engellilik ya da ölüm nedeniyle çekilme sonrası dönemi koruma altına alınmıştır. Kısa vadeli sigorta kolları; iş kazası ve meslek hastalığı, hastalık ve analık olarak sıralanmış bu sigorta kolunun ise çalışma hayatı içerisinde iken işle ilgili meydana gelen kaza veya yapılan işin niteliği nedeniyle rahatsızlanma, doğum veya doğal hastalık sebebiyle çalışma hayatının kesintiye uğramasını gibi durumlarına karşı sigortalılar kapsam altına alınmıştır.

Çamkurt’ a göre (2018) yaşlılık kavramı “kronolojik ve biyolojik” yaşlılık olarak iki farklı şekilde tanımlanmaktadır. Kronolojik yaşlılık, “bireyin doğum tarihi ile başlayan, resmi kural ve işlemlerin uygulanabilmesi için gerekli olan daha çok objektif, kullanımı basit, temel araç ve ölçüttür”. Biyolojik yaşlılık; “tıbbi yöntemlerle belirlenebilen zamana bağlı olarak kişinin vücudunda yaşanan fizyolojik ve anatomik değişimlerle kişinin içinde bulunduğu şartlardan doğrudan etkilenen yaşam değişimidir”. Biyolojik yaşın belirlenmesi tıbbi yöntemlere bağlı ve tespitinin zor olması nedeniyle kronolojik yaş yaşlılık sigortasında dikkate alınmaktadır.

Alper (2018) malullük durumunu, tıbben öngörülebilecek olan bir süre zarfında iş göremezlik halinin süreklilik arz etmesinden dolayı bireylerin eski işlerini bir daha yapamayacaklarını ifade eder.

Arıcı’ da (1999) önemli bir sigorta koluna adını da vermiş olan ölüm konusunda bir tanım getirmiş ve kendisi ölümün gerçekleşeceği tarihi tam olarak belli olmayan fakat mutlaka gerçekleşecek bir sosyal risk olarak tanımlamıştır.

Modern refah devleti yönetimlerinin sosyal politika uygulamalarında sosyal koruma ve bu çerçevede sosyal güvenlik yönetimin temel yapı taşını oluşturlar (Saunders, 1994).

Avrupa ve Kuzey Amerika ülkelerindeki ekonomik gelişmişlik düzeyinin yüksekliği sosyal güvenlik, sosyal yardım ve sosyal hizmetler üzerindeki etkisi olumlu yönde olmuştur.

Bir ülkenin sosyal koruma sistemi çoğu zaman ülkenin kültürel değerlerini, tarihsel sürecini ve ekonomik büyüklüğünü bir ayna gibi yansıtmaktadır. Sosyal koruma sistemleri temelde iki ana konuya odaklanmıştır. Bunlardan birincisi ekonomik yoksulluk içerisindeki insanları koruma altına alarak çalışma imkânı olmayan ya da çalışması beklenemeyecek durumda olanların yaşam standartlarını belli bir düzeyde tutmaktır. İkinci olarak ta beşerî sermayenin sağlıklı gelişimini sağlayarak çalışmaya teşvik etmek ve büyümeyi sağlamaktır. Bu iki temel üzerinden hangi tarafa ağırlık verileceği ülke yönetimlerinin kararlarına bağlıdır. Bu durumda Avustralya, Yeni Zelanda ve İngiltere gibi ülkelerin birinci bölüme ağırlık vermiş gelir ve varlık testleriyle ilişkilendirilmiş emekli maaşı uygulamalarını görmekteyiz (Podger ve diğerleri, 2014).

Avustralya sosyal güvenlik sistemi hem Bismarck modelini hem de Beveridge modelini içeren karma bir model olarak karşımıza çıkmaktadır. Yani hem zorunlu sigorta ödemelerinin gerçekleştirilmesi şartı bulunmakta hem de Beveridge modelinin içerdiği özelliklerden olan evrensel sağlık hizmeti devletin süreç içerisindeki aktif rolü gibi hususları da içermektedir. Avustralya sosyal güvenlik sistemi genel olarak “karşılıklı yükümlülük esasına” dayanır (Saunders, 2022).

Çalışmada incelemesi gerçekleştirilen Avustralya Sosyal Güvenlik sisteminin en temel özelliği ülkede yoksulluğu ve yoksunluğu azaltmaktır. Geniş çerçevede bir sosyal güvenlik ağı sunmaktadır. Sistem vergilerle finansmanını sağlamakta ve öde-yararlan sisteminin dışında gelişmiştir. Sistem ekonomik zorluklarla mücadele eden kişi ve aileler için finansal kaynak sağlamakta, engelli yaşlı ve dezavantajlı gruptaki çocuklara yardım sağlamaktadır.

2. SOSYAL KORUMA VE SOSYAL GÜVENLİK KAVRAMLARI

Her iki kavram bazen birbirinin eş anlamlısı gibi görülüp kullanılsa da esasında birbirinden farklı kavramlardır. Bilim insanları ve önemli uluslararası kuruluşlarca; sosyal güvenlik ve sosyal koruma kavramlarının kapsamı ve bu kapsamın sınırlarının neresi olduğu konusundaki kalkınma yönüyle tanımlamaları farklılık göstermektedir. Literatür sosyal korumayı sosyal güvenlikle oldukça daha geniş ve alan olarak daha kapsayıcı şekilde yorumlamaktadır. Çünkü sosyal koruma sosyal güvenliğe ek olarak sosyal yardım ve sosyal sigorta gibi geleneksel önlemlerini de kapsamaktadır (Şenkal, 2021).

2.1.Sosyal Koruma Kavramı

Sosyal koruma kavramı yakın tarihlerde toplumdaki sosyal güvenceye sahip olma ve sosyal riskle karşılaşma kavramları ile birlikte oldukça sık şekilde karşımıza çıkmaktadır. Söz konusu sosyal koruma kavramı zaman zaman “sosyal güvenlik” kavramı ile eş anlamda tutulmuş olsa da esasında birbirinde önemli noktalarda ayrılmaktadırlar. Sosyal koruma kişilerin insan onuruna yakışır bir yaşam devam ettirebilmeleri amacıyla gelirden yoksun kalma karşısında yaşam şartlarını geliştirmek ve bu yaşam düzeyinin kötü durumlara düşmesini engellemek amacıyla kamusal alanda kişilerin sahip oldukları haklarını baz alıp gelirinde yeniden dağıtım mantığı çerçevesinde ortaya çıkan gelir ve hizmet koşullarının tümünü kapsamaktadır (Kapar, 2005).

Çalışma hayatı için oldukça önemli kuruluş olan ILO’ da sosyal korumayı; ülkede yaşayann insanların beklenmedik olaylar ve durumlar (Hastalık, Analık, İş Kazası, İşsizlik, Malullük, Yaşlılık ve Anne-Babanın ölümü) karşısında gelirlerinde meydana gelen azalma veya bu gelir kayıpları neticesinde ekonomik veya sosyal problemlerden dolayı meydana gelen sosyo-ekonomik problemlere engel olmak adına kişileri koruma altına alan, sağlık hizmetlerinin yanında ekonomik yardımda temin eden bir dizi kamu önlemi olarak tanımlar (Şenkal, 2021).

2.1.1. Tanım Olarak Sosyal Koruma

Sosyal korumanın en geniş tanımını yapmaya çalıştığımızda ekonomik yoksulluk, sağlanmayan güvenlik açığı ve çevre tarafından uygulanan sosyal dışlanmanın meydana getirdiği zorlukların üstesinden gelmek amacıyla her türlü araç olarak geliştirilmiş tüm programlar olarak tanımlanmaktadır (Çalışır, 2022).

Sosyal Korumayı genel anlamıyla tanımlamaya çalıştığımızda; devletin vatandaşlarına sağlayabileceği bütün koruma mekanizmalarının tamamı olduğunu söyleyebiliriz. Bu korumanın konusunu oluşturan güvencesizliğin giderilmesi piyasalara, işletmelere, topluluk ilişkilerine ya da bireylere yüklenemez. Zira sosyal koruma bir insan hakkıdır (Kapar, 2005).

Sosyal koruma, en bilindik riskler olan hastalık, işsizlik veya ekonomik kriz gibi zamansal olarak beklenmedik zamanlarda ortaya çıkan hane halklarını maddi şekilde gelir yetersizliğinden veya gereksinim duyduğu ihtiyaçlardan ekonomik yoksunluktan korunmaları için ortaya konulmuş önemli bir politika aracıdır. Sosyal koruma günümüz modern dünyasına geçişte yirminci yüzyıl için en önemli sosyal başarılarından biri olarak kabul edilmektedir. Yine günümüzde uygulanan birçok sosyal koruma sistemi, dünyamızın gördüğü ikinci büyük savaş sonrası maddi gelişim sağlayan ekonomilere paralel olarak ülkelerde oluşmuş ve yaygınlaşmıştır (Şenkal, 2021).

2.1.2. Sosyal Korumanın Tarihsel Gelişimi

Tarihsel olarak sosyal koruma deneyimleri ilk olarak aile içi yardımlaşma, dini kurumlar ve yardım derneklerinin çabalarıyla uygulanmıştır. Geleneksel sosyal koruma yöntemleri kısa süreli ve insanların doğal afet, işsizlik, ölüm gibi olumsuzluklara maruz kalması sonrasında devreye giren ve bu durumlar ortadan kalkınca da uygulanan politikanın sonlandırıldığı bir yöntemdi.

Sanayi devrimi sonrası çalışan insan topluluklarının artması, şehirlerin kalabalıklaşması artan eşitsizliklerin büyük boyut kazanmasıyla sosyal koruma politikaları da değişime uğramış ve 2. Dünya savaşının ardından ortaya çıkan “Sosyal Devlet” ve “Refah Devleti” anlayışına paralel olarak gelişimi de ivme kazanmıştır. Bu ivmenin lokomotifini ise Batı Avrupa ülkeleri olmuştur.

Çalışma hayatı konusunda Dünya’ da ki en önemli uluslararası kuruluşlardan biri olan ILO’ nun tarafından 1952 yılında kabul edilerek yürürlüğe giren Sosyal Güvenliğin

Asgari Standartlarına İlişkin 102 sayılı sözleşmesi, sosyal koruma çatısı altında çalışanları sosyal risklerden koruyan sosyal güvenlik politikalarını kapsaması da bu kavramların gelişmesi anlamında önemli bir adımdır. Söz konusu sözleşme günümüzde uygulanan sosyal koruma programlarının üzerine bina edildiği temel yapı taşıdır (Şenkal, 2021). En temel insan haklarından biri olarak kabul edilen sosyal koruma, koruyucu ve önleyici politikaları ile ilgili ülkenin sahip olduğu beşerî sermayesini de kapsamı içerisine alarak ekonomik faydalar ortaya çıkarmaktadır.

Devletler genellikle kalkınma için iktisadi yatırımlarını daha çok fiziki sermaye üzerine yaparken bu anlayış zamanla kendini beşerî sermayeye yani insana yapılan yatırımın sağlıklı ve sürdürülebilir bir iktisadi kalkınma için önemli olduğu düşüncesine bırakmıştır.

Sosyal koruma kavramının 20. yüzyılda hızlı gelişim göstermesini sadece devletlerin ve uluslararası kuruluşların insani bakış açılarının olumlu yönde gelişmesi ve insana verilen değerlerle açıklamak eksik kalacaktır. En azından sosyal korumanın devletler eliyle belli bir düzeye kadar uygulanmasına temel basamak olarak birinci ve ikinci dünya savaşı sonrasında siyasi yönetim şekillerindeki değişiklikler; monarşinin yerini birçok ülkede demokrasinin alması ve oy oranlarını yükseltmek isteyen siyasi grup ve kişilerin bu yöndeki vaatleri ve vaatlerini yerine getirme çabalarını da unutmamak gerekir. Yoksul ve ihtiyaç sahibi kişi sayısının nüfus içerisindeki oransal dağılımının savaşların ve ekonomik krizlerin vermiş olduğu yıkıntı sebebiyle fazla olması nüfusun bu kesiminin oylarını sayısal çokluğu dolayısıyla değerli kılmış ve bu oyları alma çabaları sosyal korumanın gelişmesinde katkısı olmuştur.

Sırasıyla 1929 Ekonomik Buhranı, 1973’ te Yom Kippur Savaşı’ nda Amerika Birleşik Devletlerinin İsrail’ e destek vermesine karşılık Petrol İhraç Eden Arap Ülkelerinin ilan ettiği petrol ambargosu ile başlayan Petrol Krizi, 1990’lardan sonra da küreselleşmenin hız ve boyut değiştirmesine bağlı olarak; Avrupa Para Sistemine bağlı 1992 -1993 yıllarında Avrupa döviz kuru istemindeki kısmi çöküş, 1994 Meksika peso krizi olarak ta adlandırılan “tekila”, Tayland’ da başlayan ve domino etkisiyle yayınlan 1997 – 1998 Asya, 1998 Rusya, 1999 Brezilya, 1999- 2000 Türkiye, 2001 Arjantin ve son dönemde tüm dünyayı etkileyen 2008 Amerika “mortgage” krizleri ve bölgesel savaşlar sosyal korumanın uygulama gerekliliği için yakın dönemdeki sebeplerinin

oluşmasında etkili olmuştur. Bu kriz ve savaşlara karşılık olarak sosyal korumaya ilgi artmış ve 90'lı yıllardan itibaren sosyal korumaya ilgi canlanmıştır (Şenkal, 2021).

Sosyal Koruma olgusu durağan olmayıp değişen ekonomik, sosyal ve siyasi konjonktüre göre yeniden şekillenen bir yapıya sahiptir.

Çalışma hayatının vazgeçilmez kurumlarından olan ILO tarafından yakın zamanda açıklanarak yürürlüğe konulan 202 numaralı “Sosyal Koruma Tabanı” başlıklı tavsiye kararı sosyal korumanın kapsama alanı yönünden önemlidir. 202 numaralı tavsiye kararında bütün ülkelerden sosyal koruma kapsamını çocuklar, çalışma çağındaki kadın ve erkekler ile yaşlılar için genişletmeleri yönünde beklentisini dile getirmiştir (ILO, 2012).

ILO, kuruluşundan 2012 yılında yayımladığı 202 sayılı tavsiye kararında gelinceye kadar sosyal koruma ve sosyal güvenlik olgularının değişimi oldukça uzun soluklu bir yolculuk gerçekleştirmiştir. Uluslararası Çalışma Örgütü’nün çalışma modeli altında kronolojik olarak sıraladığında “sosyal güvenlik” ve “sosyal koruma” kavramlarının oluşturduğu üç dönemli evrim modelinin tarihsel gelişimi şöyledir: (Gülmez, 2018):

- 1- Sosyal Sigorta Haklar Dönemi (1919-1939)
- 2- Sosyal Güvenlik Hakkı Dönemi (1944-1986)
- 3- Sosyal Koruma Tabanlı Sosyal Güvenlik Hakkı Dönemi (1986-...).

Kuruluşun 1919 yılında oluşturulmasından ikinci dünya savaşının başlangıcına kadar daha çok öde-yararlan şeklindeki sistemin oluşturulması dünyadaki barışın sosyal adalet ilkesi ile sağlanacağı risklerin bertaraf edilmesine yönelik çalışmaların olduğunu görmekteyiz. 1930’lu yıllara kadar Alman uzmanların etkisinin fazla olduğu ve üretimin sürekliliğini sağlamaya yönelik olarak sanayide ve tarımda çalışanların sosyal risklere karşı korunmasını sağlamaya yönelik belgelerin kabul edildiği bir dönem olarak tarihteki yerini almıştır.

1935 yılında Amerikan Sosyal Güvenlik Yasası ile kavram olarak “sosyal güvenlik” kullanılmış oldu. İkinci dünya savaşının ayak sesleriyle “haklar dönemi” ILO’nun kuruluşundan çeyrek yüzyıl geçmesiyle artık sona ermeye ve yeni bir dönem olan “sosyal haklar dönemi” başlamıştır.

Sosyal Haklar dönemi olarak adlandırılan dönemde geleneksel şekilde “sosyal sigorta” kavramının yerine “sosyal güvenlik” kavramı ön plana çıkmaya başlamıştır. Bu kavram ILO’nun tavsiye ve sözleşmelerinde de yerini almış ve kullanımına başlanmıştır. İkinci Dünya Savaşı dönemi olmasına rağmen 1941 yılında Atlantik Şartını desteklediğini açıklamasıyla ILO, “sosyal güvenlik hakkı” dönemine de girişinin ilk sinyallerini vermiş oldu.

1944 yılında 41 ülkeden işçi, işveren ve hükümet tarafının temsilcilerinin katılımıyla ILO tarafından Filedelfiya’da 26. Uluslararası Çalışma Konferansı düzenleyerek gerçek anlamda yeni bir dönemin kapısını aralamıştır. Filedelfiya Bildirgesi adıyla bilinen 10 Mayıs 1944’ te oy birliği ile kabul edildi. Söz konusu bildirme “İnsan” ve “sosyal” odaklı anayasal bir belge olmuştur.

ILO’nun ikinci dünya savaşında dahi varlığını sürdürebilmesi sosyal adalet arayışında önemli bir göstergedir. İkinci Dünya Savaşı sonrası 1945-1975 tarihleri arasındaki 30 yıllık dönem sosyal güvenliğin Altın Çağı olarak nitelendirilmektedir. Sanayi toplumunun ana karakterini oluşturan çalışanlara yönelik daha çok risk temelli tedbirlerin ön planda olduğu bir dönem olmuştur. Sosyal güvenlik açısından bu dönemdeki en önemli gelişme ise 1952 tarihinde ILO tarafından düzenlenen Uluslararası Çalışma konferansında 102 Sayılı Sosyal Güvenliğin Asgari Standartları Sözleşmesi (Social Security (Minimum Standards Convention) olmuştur. Söz konusu sözleşme de sosyal riskler sırasıyla sağlık, hastalık, işsizlik, yaşlılık, iş kazası ve meslek hastalıkları, aile ödenekleri, analık, maluliyet ve ölüm olarak başlıklar şeklinde incelenmiştir.

ILO 102 sayılı sözleşmenin hükümlerini oluştururken esnek olmaya çalışmış ve böylelikle ülkelerin ekonomik ve sosyal gelişmişlik gibi kendilerine özgü durumlarına göre kabul etmelerini sağlamaya çalışmıştır. ILO’nun oluşturduğu 102 sayılı sözleşmeyi onaylayan ilgili ülkenin yukarıda sıralanan dokuz sosyal riskten en az üçüne yönelik sigorta kolu kurması ve bu üç sigorta kolundan birinin işsizlik, iş kazası ve meslek hastalığı, yaşlılık, malullük veya ölüm risklerine yönelik olması gerektiği vurgulanmaktadır. Sözleşmeyi onaylayan ülkeler bakımından, hastalık sigortası kapsamında sağlık hizmetleri temini ve geçici iş göremezlik ödeneği verilmesi, toplam nüfusun en az %20’sini, çalışanların ise en az %50 sini kapsama alması halinde ILO standartlarında bir sosyal güvenlik sisteminin varlığını kabul etmiştir (Alper, 2018b).

1980’li yılların ikinci yarısından itibaren Uluslararası Çalışma örgütü artık üçüncü bir aşama olarak sayılabilecek olan “Sosyal Koruma Tabanlı Sosyal Güvenlik Hakkı” dönemine doğru geçiş yapmıştır. ILO tarafından 1984 yılında “21. Yüzyıla Doğru Sosyal Güvenlik” bir rapor yayınlanmış ve raporunda; uygulamada olan sosyal güvenlik sisteminin değişen ekonomik ve sosyal şartlara göre yeniden dizaynı için gerekliliklere yer verilmiştir. Sosyal güvenliğin genişleyen ve kapsamının artışından dolayı başarılarından söz edilmiş, sosyal güvenlik için milli gelirden ayrılan payın yükseltilmesine dikkat çekmiştir. Bu olumlu durumun yanında sanayi toplumu temelli sosyal güvenlik sistemine yönelik eleştirileri, slogan halini almış bir ifade ile “erkekler tarafından, erkekler için oluşturulmuş bir sistem” olması, kadının ev işlerine bakan ve sosyal güvencesi çalışan erkeğe bağımlı olan kişi olarak konumlandırılmasıdır (Alper, 2018b).

1986 yılında Blanchard raporu ile başlanılan tartışmalar, 2012 yılında Sosyal Koruma Tabanı Tavsiyesi’nin kabul edilmesiyle dönem somutlaşmaya başlamıştır (Gülmez, 2018).

“Sosyal koruma” terim olarak çoğu zaman “sosyal güvenlik” yerine kullanılmıştır. Ancak sosyal koruma, sosyal güvenlik kavramından daha geniş ve sosyal sigortalar, sosyal yardımlar ve sosyal hizmetleri de zamanla içerisine alan bir yapıya dönüşmüştür. Aşağıda kısmen gerekçelerinin de yazılı olduğu şekilde sosyal güvenlik yerine sosyal korumanın uygulanması gerektiği anlayışı ortaya çıkmıştır.

Sosyal Koruma Tabanlı Sosyal Güvenlik Hakkı Dönemi’ nin başlatılmasında 2010 ve 2011 yıllarındaki BM ve bağlı birçok kuruluşun veri sonuçlarıyla gerekçelendirmiştir. Dünya Bankası’nın Covid-2019 Raporuna göre 1.4 milyar kişi günlük 1,25 dolardan daha düşük bir ücretle çalışmakta; BM’ye göre 1,75 kişinin yoksulluk içinde olduğu bilinmekte; Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütüne (FAO) göre 925 milyon kişi sürekli şekilde açlık çekmekte ve bununla mücadele içinde; Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Kurumuna (UNESCO) göre 796 milyon kişinin okuma yazma bilmediği; 884 milyon kişinin temiz suya ulaşamadığı; 2,6 milyar kişinin hijyenik tualete ulaşamadığı; Dünya Sağlık Örgütü’ne göre her yıl 100 milyon kişinin sağlık harcamalarını karşıladıklarında yoksulluk içine düştükleri bilgilerine yer verilmiştir. Bu veriler ışığında sosyal güvenliğin tek başına uygulanmasına değil insanların “sosyal korumaya” ihtiyacı olduğu vurgulanmıştır.

Uluslararası Çalışma Örgütü tarafından yayımlanan dünya raporunda artık “Dünya Sosyal Güvenlik Raporu” yerine “Dünya Sosyal Koruma Raporu” olarak isimlendirilmesi kullanılmıştır.

ILO tarafından alınan 202 sayılı Tavsiye Kararı ile genel çerçevesi, amaçları, ilkeleri ve işleyiş esasları çizilen yeni sosyal güvenlik sistemi, Dünya Bankası tarafından 1994 yılında yayımlanan raporda önerilen çok ayaklı sosyal güvenlik sistemine benzemektedir. İlk ve temel ayağın toplumu oluşturan herkese temel sağlık ve asgari gelir güvencesi sağlayan bir yapı olması gerektiğidir. Sistemi oluşturacak ikinci ayağın klasik primli rejimler (sosyal sigortalar) ve üçüncü ayakta ise gönüllü sosyal güvenlik kurumları olması gerektiği belirtilmiştir (Alper, 2018a).

Sosyal güvenliğin kapsamının süreç içerisinde genişletilmesi, herkes için sosyal güvenlik söyleminin yaygınlaşması yanı sıra sosyal güvenlik, sosyal korumaya geçmenin gerekçesi olarak asıl ihtiyaç sahiplerinin sosyal güvenlikten yoksun ve korunmaya muhtaç kesimin bulunduğu düşüncesidir. Yani korunması gereken kısım sosyal güvenlikten mahrum olanların içeri alınmasıdır ki bu durumda da sosyal koruma altına alınanlar aynı zamanda sosyal güvenlik altına alınmış olmasıdır. Bu sosyal korumanın olması içinde öde-yararlan sisteminin ötesinde sosyal yardım ve sosyal hizmetlerinde devreye girmesi gerekmektedir.

Günümüze oldukça yakın bir tarih olan 2015’ te Birleşmiş Milletlerin (BM) yaptığı açıklamada belirlediği “Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri (SKH)” başlığı bulunmaktadır. Bu başlık altında “Herkes için uygun ulusal sosyal koruma sistemlerini uygulamak” hedefi şeklinde bir hedefi yer almakta ve ülkeleri bu hedefe doğru yönlendirmektedir.

Yine ILO’nun tarafından yayımlanan 205 No’ lu “Barış ve Dayanıklılık İçin İstihdam ve İnsana Yakışır İş” başlıklı tavsiye kararı, ILO üyesi ülkeleri ve yönetimlerini sosyal ve ekonomik krizlerin yönetilmesi ile ilgili olarak aşağıda sayılan faaliyetleri mümkün olan en kısa sürede süratli bir şekilde hayata geçirmeye çağırmaktadır (ILO, 2017).

Bu çağrıda;

– “Öncelikle ekonomik krizler nedeniyle yaptıkları işleri ve bu işlerden sağladıkları geçimleri sıkıntıya düşen kesintiye uğrayanların temel bir gelir güvencesi sağlamak,

- Uluslararası imzalanan sözleşmeler ile ülkelerin kendi mevzuatları temel alınarak geniş kapsamlı sosyal güvenlik uygulamaları ve benzer diğer türde sosyal koruma mekanizmaları geliştirmek, bu mekanizmaları tadil ederek ülke içerisinde uygulamalarını arttırmak,
- Yine öncelikle krizlerin oldukça kırılgan şekle getirdiği nüfus içindeki yaşlılar, kadınlar, çocuklar gibi gruplar ile benzer durumdaki bireylerin temel sağlık hizmetleri ile benzer sosyal hizmetlere etkili şekilde ulaşılmasını temin etmek,”

Sosyal korumanın uygulamalarda etkin ve gereken tüm grup ve bireyleri kapsamı içeresine alan bir yapıda bulunması, kişilerin uluslararası anlaşmalarda belirlenerek tanımlanan sosyal risklere (aile yardımları, yaşlılık, malullük, ölüm, hastalık, analık, iş kazası, meslek hastalığı, işsizlik) maruz kalınması durumuna karşı koruma altına alınabilmesini söylemektedir. Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) sosyal korumanın kapsamını çok boyutlu bir biçimde ele almış ve altta sayılan üç unsura sahip bir kavram olduğunu belirtmiştir:

1. Risk Kapsamı: ILO tarafından belirlenen ilk unsur “risk kapsamı” olmuştur. Ülkede yaşayanların ulaşabileceği sosyal koruma şemsiyesi altındaki kaç adet riskin bulunduğunu ve neleri kapsadığını ifade etmektedir. Çalışma durumundaki ülke vatandaşlarının çalışma şekillerindeki değişiklikleri sosyal koruma kapsamında da farklı kapsama dahil olma durumlarına yansımaları risk kapsamını değerlendirirken göz önüne almaktadır.

2. Kapsama Alanı: ILO tarafından belirlenen ikinci unsur “kapsama alanı” dır. Farklı riskler için kapsadıkları alan yönünden kapsam içeresine alınan kişilerin yaş, iş gücü statüsü, cinsiyet vb. kategorilerine göre oranlarını ifade etmektedir.

3. Seviye: ILO tarafından belirlenen üçüncü ve son unsur “seviye” olarak belirlenmiştir. Sosyal riskler için kapsamının yeterli olup olmadığını ölçmektedir. Ölçümle yapılırken verilen parasal yardımların yeterliliği, sağlanan sağlık hizmetlerinin finansal olarak karşılanması noktasında ilgili mekanizmaların düzeyi ve bu sayılan haklar içerisinde verilen hizmetlerin kalitesi noktasında incelenmektedir (ILO, 2010).

Günümüz küresel dünyasında bilginin, teknoloji transferinin ve sermayenin hızlı dolaşımı; gelişmiş ülkelerin yüksek büyüme göstermeleri, yatırım çekme

potansiyelleri ekonomik güçleri arasında büyük farklılıklar oluşturmuş ve bu farklılıklar sosyal koruma programlarının uygulanma şekli ve miktarlarına da yansımıştır.

2.2. Sosyal Güvenlik Kavramı

2.2.1. Tanım Olarak Sosyal Güvenlik

Sosyal ve güvenlik kavramları ayrı ayrı ele alındığı zaman insanlık tarihi kadar eski bir geçmişinin olduğu tahmin edilebilir. Çünkü “sosyal” kavramı, insan ve toplumla ilgili bir kavramdır (Yazgan, 1992).

Sosyal güvenlik kelimesinin kelime olarak anlamsal birleşimini incelediğimizde ise Latince’ de yoldaş, ortak ve müttefik şeklinde anlamlara gelen “socius” kelimesinin İngilizce ve Fransızca’ ya “social” olarak gelen bir kelime olarak görmekteyiz. Söz konusu kelime Türkçeye “sosyal” olarak geçmiş ve zamanla “içtimai” kelimesinin yerini almıştır. Sosyal kelimesi Türkçe’ de toplum, toplumla ilgili veya toplumsal anlamlarında kullanılmaktadır (Güloğlu, 2020).

Toplum içerisinde yaşayan ve sosyal bir varlık olan insanın, yaşamını sürdürdüğü dönem içerisinde mutlaka güvenliğe ihtiyacı vardır. Sosyal Güvenlik Kavramının ikinci kelimesini oluşturan güvenlik, İngilizce’ deki “security” kelimesinin karşılığı olarak kullanılmaktadır (TDK, 2024). Güvenlik kelimesi dilimizdeki emniyet kelimesinin de eş anlamlısıdır. Güvenlik kelimesi bizlere önce ortaya çıkmış ve varolan ya da olma ihtimali bulunan tehlikenin varlığından haberdar eder. Şayet ortada bir tehlike bulunmasaydı kişinin de güvenliğe ihtiyacı olmazdı. Tehlike veya tehlikenin var olma ihtimali bulunduğu sürece güvenlik tedbirlerine de ihtiyaç duyulacaktır. Sosyal güvenli kavramında bulunan güvenlik kelimesi daha çok maddi anlamda (gelir ve sağlıklı olma açısından) geleceğinden emin olma anlamını taşımaktadır (Güloğlu, 2020).

Sosyal güvenlik; tehlikeler karşısında insanları ihtiyaçlarının esiri olmaktan kurtarma idealidir (Yazgan, 1992). Burada kastedilen kişinin ihtiyacı olacak şeyler için sürekli olarak tehlike çıkma ihtimaline karşı tedbir almaya çalışmasıdır. Oysaki sosyal güvenlik şemsiyesi altına alınmış kişi tüm çabasını esiri olacağı bu duruma harcamayacaktır. Sosyal güvenliğin sağlamış olduğu emniyet duygusundan hareket edilirse sosyal güvenliğin iki boyutu ortaya çıkar. Sosyal güvenliğin soyut boyutu;

insanların tehlikelerle karşılaştıkları zaman karşılaştacakları zararların giderileceğini bilmelerinden kaynaklanan kendini güven içinde hissetme hâlini; somut boyutu ise karşılaştıkları zararların fiilen karşılanması hâlini ifade eder (Alper, 2009).

Sosyal kavramı, toplum ve toplumun bir parçası olan insana ilişkin her şeyi ifade eden bir kavramdır. Toplum içinde yaşamaktan kaynaklanan her konu sosyal kelimesi ile ifade edilebilir. İnsanın sosyal bir varlık olarak kabul edilmesi de toplumu meydana getirebilen, toplum hâlinde yaşama kültürüne sahip bir varlık olduğunu ifade eder. Sosyal kelimesi, hangi diğer kelimenin önünde kullanılırsa o kelime ile birlikte oluşan terime “insani bir boyut” kazandıran farklı bir anlama da sahiptir. Bu anlamda sosyal; iktisaden zayıf durumda olanın korunması amacıyla karşılıklı yardımlaşma ve dayanışmayı da ifade eder (Alper, 2009).

Bilimsel bir terim şeklinde sosyal güvenlik kavramını incelediğimizde literatürde oldukça fazla ve birbirinden farklı tanımların yapıldığı görülmektedir. Literatürde önemli bilim insanları tarafından bu konuda yapılmış tanımlamalar aşağıdaki şekilde sıralanmıştır.

Sosyal güvenlik; toplumu oluşturan herkesin koruma kapsamına alındığı hiç kimsenin açıkta kalmadığı, kişilerin ihtiyaçlarının esiri olmaktan kurtaran ve onlara yaşadıkları toplum içerisinde insana yaraşır bir asgari hayat standardı sunmayı garanti altına alan bir sistemdir (Yazgan, 1992).

Sosyal Güvenlik; kişinin sahip olduğu çalışma gücünün, beden ve ruh sağlığının sekteye uğramaması için karşı karşıya kalınan riskler sebebiyle geçim kaynaklarını sürekli ya da geçici bir şekilde kaybedenlere toplum ve devlet olarak yardım sağlama amacıyla onları ihtiyaçlarının tutsaklığından kurtarmaktır (Talas, 1983).

Günümüzün çalışma hayatını belirleyen önemli bir uluslararası kuruluş olan Uluslararası Çalışma Örgütü sosyal güvenliği, devlet ve toplum tarafından kişilere risklere maruz kalınması sonucunda sağlık hizmetlerinden yararlanma imkanının olması, malullük, işsizlik, yaşlılık, iş kazası, meslek hastalığı, analık ve geçimi sağlayan aile üyesinin ölümü sonucunda asgari geçim sağlanması için gelir güvenliği garantisi sunulmasını sağlayan bir koruma kalkanı olarak tanımlamıştır (ILO, 2001).

Yine Uluslararası Çalışma Örgütü tarafından yayımlanan “Dünya Sosyal Güvenlik Raporu” başlığı altında yaptığı tanımlamaya göre sosyal güvenlik sosyal ve maddi

riskler olan yaşlılık, malullük, ölüm hastalık, analık, iş kazası ve meslek hastalığı ve işsizlik oluşması zamanlarında gelir desteği sağladığı; bunların yanı sıra sosyal güvenliğin alt kolları olarak gördüğü kapsama alınmamış bireyler için kendisini ve hane halkını yaşamını sürdürecekt kadar maddi geliri bulunmayanlara yönelik sosyal yardımlar ve sosyal hizmetler aracılığı ile genel koruma olduğu belirtilmiştir (ILO, 2020).

Ülkemizde sosyal güvenlik hizmetlerini sunmakla mükellef olan ve bu amaçla kurulmuş bir yapısı bulunan Sosyal Güvenlik Kurumu tarafından da yapılan bir sosyal güvenlik tanımı bulunmaktadır. Bu tanımda insanların gelir miktarına bakmadan toplumun huzur, sükûn, düzen ve refahını bozan tehlikelerin verebileceği zararlardan “insan hakkı” ve genel itibarıyla de “bir devlet görevi olarak” primli ve yahut primsiz sistemler aracılığı ile kişilerin sosyal risk ve tehlikelerden kurtarıldığı bir süreçtir. (Sosyal Güvenlik Kurumu Başkanlığı, 2024).

Yaşadığımız yüzyıldaki gelişmeler açısından günümüzde sosyal güvenlik tek başına sadece tehlikelerden kurtarma emniyet güvencesine alma gibi bir duyguyu yükleme şeklindeki asgari ölçüde de muhtaçlıktan kurtarma olarak görülen dar anlamının dışında sosyal refaha ulaşma, yoksulluğa karşı verilen mücadele içinde konut ve ulaşım gibi daha detaylı sosyal yardım ve sosyal hizmet konularını da kapsayan oldukça geniş bir muhtevaya sahiptir (Arıcı, 1999).

Yapılan bir başkaca tanıma göre de sosyal güvenlik, farklı yöntemler kullanılarak vatandaşlara sadece maddi güvence sağlamanın ötesinde toplum içindeki tüm kişilerin sosyal yaşam ve sosyal gelişmelere aynı düzeyde yani sosyal adalet kavramına uygun biçimde katılmalarına imkân sağlayan bir sosyal sistemdir (Seyyar, 2005).

Literatüre baktığımız zaman yukarıdaki tanımlamalar haricinde ayrıca sosyal güvenliğin dar ve geniş anlamda da tanımlarının yapıldığı görmekteyiz. Dar anlamda sosyal güvenlik, kavramın daha çok fiziki ve yapılan mesleğe ilişkin risk ve tehlikeye karşı toplumun genelinde sosyal güvenliğin dağıtılma sürecidir. Daha detaylı bir açıklama ile ise maddi gelirin toplumsal açıdan yeniden dağıtımın amaçlanmasıdır. Geniş anlamda sosyal güvenlik ise kişinin kendi iradesi dışında karşılaştığı tehlike ve risklere yönelik koruma sunan bu durumu sağlamak için kullanılan bütün unsurların oluşturulduğu bir politikadır (Uğur ve Korkusuz, 2022).

Yukarıda birçok bilim insanının yaptığı tanımları da kapsayacak şekilde en geniş kullanımı ve yaygın şekildeki tanımıyla sosyal güvenlik; bir ülkedeki vatandaşların tamamının hem kısa zamanda karşılaşılabilecek risklere karşı bugününü hem de uzun vadede oluşması muhtemel risklere karşı geleceğini güvence altına alan, bu hedefine emin adımlarla ulaşma çabasıyla uyum ve birlik içerisinde ilgili kurumların vasıtasıyla ilgili bireylerin; fizyolojik, mesleki ve sosyoekonomik problemlerin oluşmasını engellemek adına alınan tedbirlere rağmen söz konusu problemlerin oluşması halinde, gelirleri geçici veya kalıcı şekilde azalmış veya kesilmiş bireylere yaşama için gerekli geliri kaderlerine terk etmeyerek veya başkasının lütuflarıyla yardıma mecbur bırakmaksızın tamamını karşılayan bir sistem bütünüdür (Talas, 1997).

2.2.2. Sosyal Güvenliğin Tarihsel Gelişimi

Doğum ile başlayan ve ölüm ile sonuçlanan süreçte insanoğlu “iradesi dışında başa gelen ve başa gelince onu çalışma gücünden ve dolayısıyla kazançtan mahrum eden olaylar ve riskler” karşısında kendilerini ve ailelerini korumak içgüdüleriyle çeşitli önlemler alma isteği ilkel çağlardan beri var olagelmıştır (Yazgan, 1977).

Kölelik sisteminin olduğu ilk ve orta çağlarda savaş ve güvensizlik ortamı da yaygın şekilde bulunmaktaydı. Bu durumların hüküm sürdüğü dönemlerde insanların kötü koşullardan kurtulması için mevcut durum ihtiyacı olana yardım etmeye, düşenleri kaldırmaya ve koruma altına almaya teşvik etmiştir (Birkan, 1970).

Mısırdan milattan önce (M.Ö.) 2200-1800 yılları arasında yani günümüzden yaklaşık olarak 4.000 yıl öncede eşi vefat etmesi nedeniyle dul kalan kadınlara ve ebeveynsiz olan yetimlerin hayatlarını idame edebilmeleri için devlet yönetimini elinde bulunduran ruhani ve dindar sınıf ve varlıklı kişilerce bakım masrafları karşılanmıştır (Dilik, 1992).

Milattan önce 500-449 yıllarında Yunanlıların, Perslerle yapmış oldukları savaş sonucu ekonomik yapılarında önemli değişiklikler olmuş ve Yunanlar büyük ticaret merkezlerine sahip tüccarlar haline gelmişlerdir. Bu değişim kısa sürede ülkede varlıklı küçük bir grup vatandaş ile gittikçe sayıları artan varlıksız halk kitlesi, işsizler ordusu ve esirlerden oluşan grupları karşı karşıya getirmiştir. Oluşan bu yeni durum karşısında Yunan Devlet yönetimi tarafından bazı tedbirler alınmış, halka ekonomik sıkıntıları atlatabilmeleri için yardımlar yapılmıştır. Söz konusu bu yardımlar, sefalet

içinde olan sınıfın yönetime karşı itaatkar bir duruş sergilemesi, ihtilalci akımlardan uzak durması ve halkın yönetimin istediği şekilde yönlendirilmesi amacıyla yapılmıştır (Dilik, 1992).

Eski Roma döneminde M.Ö. 246-126 tarihleri arasında meydana gelen savaşlarda halk kitleleri yoksulluk içine düşmüşlerdir. Toprak mülkiyeti, genellikle az kişilerde toplanmış ve böylelikle büyük çiftliklerin ortaya çıkmasıyla toplum içerisinde yoksulluk giderek artmıştır. Eski Roma döneminde bugün kullandığımız miladi takvime geçilmiş ve bu değişiklik sonrası hastalık sandıkları birlikleri ile ölüm sandıkları birlikleri kurulmuştur. Kumbarada para biriktirme mantığı ile çalışmaların yapıldığı bu sandık birlikleri hastalık sandığı üyesi hastalığa yakalanır ya da kazaya uğrama sonucu gelir kaybı yaşarsa bu kişilere yaşamlarını sürdürebilmeleri için para ve besinlerini karşılamaları için yiyecek temini sağlanmıştır. Ölüm sandıkları da aynı mantıkla çalışmış ve ölen üyesinin kalan yakınlarına benzer yardımlarda bulunmuşlardır. Ölüm sandığı mensubunun vefat etmesi üzerine; cenazenin defin masrafları karşılanmış ayrıca ailenin geri kalanlarına maddi destek şeklinde yardımlarda (Dilik, 1992).

İslam dinine göre yönetilen veya halkı Müslüman olan ülkelerde genel çerçeve olarak sanayi devrimine kadar sosyal güvenlik sistemi; zekât ve fitre başta olmak üzere Mehir, kefare, adaklar ve kurban vecibeleri gibi dinin emrettiği kurallara göre şekillenmiştir. Orta çağ İslam dünyasında ise bu dönemde ortaya çıkan fütüvvet anlayışı ile devlet yönetimlerinin kuralları altında şekillenen ahilik ve lonca teşkilatları tarafından sağlanan yardımlaşma ve kurulan vakıflar tarafından yapılan yardımlar şeklinde devam etmiştir (İslami Bilgiler Ansiklopedisi, 1993).

Vakıf, mal varlığı bulunan kişinin bu varlığının tamamını ya da bir kısmını dini ya da sosyal bir göreve sürekli olarak kullanımına sunmasıdır. İslam tarihindeki vakıf kurma kültürü Abbasi, Endülüs, Selçuklular ve Osmanlı Devleti dönemlerinde sıklıkla uygulanmıştır. Bu devletler içerisinde özellikle Osmanlı bir vakıf medeniyeti olarak görülmektedir (Dilik, 1992).

Günümüz dünyasında İslam toplumlarında devlet eliyle uygulanan sosyal güvenlik yardımlarının yanında dini kurallara göre yapılan yardımlar halen devam ettirilmektedir. Bu yardımların başında da etkin olarak kullanılan fitre ve zekât gelmektedir.

Sosyal güvenliğin gelişim sürecine baktığımız zaman Sanayi Devrimi' nin miladi bir tarih olarak öne çıkmaktadır. Sanayi ve tarımda makinenin kullanılmasıyla sanayi devrimine de öncelik eden ülke olarak İngiltere' de başlayan, buradan Batı Avrupa, Kuzey Amerika ve dünyanın diğer ülkelerine yayılan sanayi devrimi ile tarımda iş gücü azalmış, köylerden kentlere göç yüksek miktarlarda gerçekleşmiştir. Kentlere yığınlar halinde göç eden bu insanlar sanayi sektöründe çalışacak iş gücünü oluşturmuş ve büyük fabrikalarda zor şartlarda çalışmaya başlamışlardır. Sanayi Devriminden sonraki ilk dönemde fabrikaların çalışma şartlarındaki zorluklar, bu işletmelerde çalışırken maruz kalınan riskler ve çalışma sonrası ihtiyaçların gündeme gelmesiyle bugünkü anlamda sosyal güvenliğin temelleri ile ilgili çalışmalar başlatılmış ve bu çalışmalar günümüze kadar devam etmiştir (Dilik, 1992).

Sanayi Devrimi gerçekleşmeden önceki toplumlarda sosyal güvenlik fonksiyonu genellikle aile içi transferler, dinsel nitelikli kurumlar ve yardım sandıkları şeklindeki yapılardan sağlanmaktayken devriminin işçiler için getirdiği kötü çalışma koşulları devletlerin bu konuda bir takım koruyucu ve zorunlu düzenlemeler getirmesini gerekli kılmıştır.

Ekim 1929 tarihinde yaşanan ekonomik kriz Amerika' da yüksek işsizlik oranlarına ve halkı sefaletle varacak yoksulluğa sürüklemiştir. Büyük Buhran olarak adlandırılan ekonomik krizin etkilerini aşmak o günkü şartlarda sağlanan sosyal güvenlik sistemiyle giderilememektedir. Amerika Devlet Başkanı Roosevelt 1932 yılında "Refah Devleti Doktrini" ni ileri sürmüştür. Ekonomik ve sosyal açıdan sorunları çözmek ve refah devleti hedefine ulaşmak "New Deal" planı ortaya konulmuştur. Bu planın uygulanması amacıyla yapılan çalışmalar sonrasında 1935 tarihli Amerikan Sosyal Güvenlik Kanunu çıkarılmış ve Sosyal Güvenlik Kavramı ilk kez burada zikredilmiştir. Böylelikle sosyal güvenlik dünyada yeni bir kavram olarak ortaya çıkmış ve pozitif hukuka girmesi sağlanmıştır (SGK, 2016).

Sosyal güvenlik Kavramı daha sonra 1941 tarihli Atlantik Paktı Sözleşmesinde ve 1944 tarihinde gerçekleştirilen Philadelphia Konferansı'nda Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) tarafından kullanılmıştır.

Günümüzdeki anlamıyla sosyal güvenlik sistemi 1800' lü yılların sonralarına doğru şekillenmeye başlamıştır. Ağır sosyal ve ekonomik şartlar işgücünün karşı karşıya kaldığı problemler işçi hareketlerinin de artmasına sebep olmuştur. Bu ağır şartlar

altında olan işçilerin korunmasına yönelik ilk tedbirlerde İngiltere’ de alınmıştır. Modern anlamda sosyal güvenlik uygulamalarının ilki Almanya’ da devlet adamı ve siyasetçi Bismarck döneminde 1881-1883 yıllarında başlatılmıştır. İlk defa Bismarck tarafından uygulamaya konulan bu sistemde finansman işçi ve işverenler tarafından ödenen primlerin yanında devletinde katkı sunduğu bir sosyal sigorta sistemi oluşturulmuştur (Gerek, 2013).

Almanya’ da uygulamaya konulan bu önemli çalışmayla 1883 tarihinde hastalık sigortası, 1884’ te kaza sigortası ve 1889 da ise emeklilik sigortası yasal olarak uygulamaya konulmuştur. Almanya’da başlatılan sistemin uygulama alanı zamanla genişlemiş ve diğer Avrupa ülkelerinde de kullanılmaya başlanmıştır. Almanya’ da Bismarck tarafından kurulan ve ilk modern sosyal güvenlik sistemi olarak kabul edilen İşçi Sigortası Modeli ile Beveridge tarafından kurgulanan Halk Sigortası Modeli benzer coğrafyadaki birçok ülke tarafından benimsenmiş ve hatta bazı ilkeler tarafından her iki sistem birlikte kurulma çabasına girilmiştir. Bugün için Karma Model olarak bilinen ve İşçi Sigortası Modeli ile Halk Sigortası Modellerinin birleşiminden oluşan modelde sosyal güvenlik sisteminin finansmanı işçi ücretlerinin belirlenmiş bir yüzdesi üzerinden işverenleri tarafından yapılan ödemeler ile sağlanmaktadır (Özmen, 2017).

Sosyal güvenlik sistemi finansmanının vergi gelirleriyle sağlanmasını öngören “Beveridge Raporu” ile İngiltere’ de sistem çok daha farklı bir boyut kazanmış çağdaş sosyal güvenlik sistemi oluşturma düşüncesine büyük katkılar sağlamıştır. Zaman ilerledikçe yaşam sürelerinin ve sosyal güvenlik sistemine dahil olan kişi sayısının artmasıyla 1970’li yıllara gelindiğinde mevcut sistem biriken yüke cevap veremez duruma gelmiştir. Finansman yükü ağır olan bu probleme karşı yeniden kapsamlı çalışmalar başlatılmış çözüm yolları geliştirilmiştir. Söz konusu problemle başa çıkmak için ülkelerde daha fazla vergi toplanması, emeklilik yaşının yükseltilmesi, emekli maaşlarında düzenleme yapılarak düşürülmesi ödenen miktarların aşağı çekilmesi gibi çözüm önerileri günümüz sosyal güvenlik sisteminin en önemli konularının başında gelmektedir (Howison, 2016).

Sosyal güvenliğin, dünya sosyal politikasının mevzuatında ve uygulamaların da etkili şekilde yer bulması uluslararası kuruluşların sözleşme ve beyannamelerinde ifade edilmesi ile olmuştur. Özellikle de 10 Aralık 1948 tarihinde Birleşmiş Milletler Genel

Kurulu’nda kabul edilen İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi’nde yer almasıyla konu evrensel bir boyut kazanmıştır.

2.2.2.1. İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi’nde Sosyal Güvenlik

İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi, 1789 Fransız İnsan ve Yurttaş Hakları bildirgesi ile birlikte Dünya siyasetinde köklü değişime sebep olan en önemli belge niteliğindedir. İki Dünya Savaşı arasında dönemde yaşanan yıkım İnsan Hakları Evrensel Bildirgesinin ilan edilmesinde önemli bir eşik olarak karşımıza çıkmaktadır.

İkinci Dünya Savaşı sürerken Amerika Birleşik Devletleri savaşa girilmesi konusunda kendi kamuoyunu ikna etmek için insan hakları, insan değeri ve özgürlükler konularını gündeme oldukça fazla taşımıştır. Gündemde tutulan bu konu dünya Kamuoyunda da kendine üst sıralarda yer bulmuştur. Henüz savaş sürmekte iken ABD tarafından Yeni Dünya Düzeni kurulması çabalarına müttefikleriyle birlikte başlanmış ve süreç ile 26 Haziran 1945 tarihinde San Francisco’da düzenlenen konferansla sonuçlanmıştır. San Francisco Konferansına 50 ülkeden 300 resmi delege ve yaklaşık 2500 danışman katılmıştır (James, 2007). Bu konferansla Birleşmiş Milletler kurulmuş olup şu an 193 üye devlet ile çalışmalarını sürdürmektedir.

Birleşmiş Milletler şartıyla kurulan Ekonomik ve Sosyal Konsey’ e İnsan Hakları konusunda bir komite kurulması için yetki verilmiş çalışmalar sonucunda BM Genel Kurulu tarafından 10 Aralık 1948 tarihinde İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi kabul edilmiştir. BM bildirgesinin (Hakimler Savcılar Yüksek Kurulu, 2024);

“ 22. Maddesinde

Kuruluşun bir üyesi olarak herkesin sosyal güvenlik hakkı vardır; şahsiyetinin gelişmesi için asgari bir sosyoekonomik ve kültürel hakkı mevcuttur. Ülkesinin kendi gayreti ve uluslararası iş birliği sayesinde ülkesinde kurulması gereken kuruluşlar ve kaynakların değerlendirilmesi hakkı bulunmaktadır.

23. maddesinde

1. Herkesin çalışma, mesleğini serbest koşullar altında seçme, adil ve uygun şartlarda çalışmaya ayrıca işsizlikten korunmaya hakkı vardır.

2. Herhangi bir fark gözetilmeksizin herkes, eşit işe karşılık eşit ücrette alınması gerektiği hakkı vardır.

3. Çalışanların kendisi ve bakmakla yükümlü olduğu ailesi için insanlık haysiyetine yaraşır bir biçimde yaşamasını sağlayan ve gerekli her türlü sosyal korumayı da kapsayan adil ve uygun bir ücret hakkı bulunmaktadır.

4. Çalışan herkesin çıkarlarını korumak amacıyla sendika kurma ve sendikaya üye olma hakkı mevcuttur.

25. maddesinde

1. Her bir bireyin hem kendisi hem de bakmakla yükümlü olduğu ailesi için, giyim, kalacak yer, yiyecek, tıbbi ve sosyal gerekliliklerde dahil olmak üzere asgari bir yaşam standardına sahip olunması; işsizlik, sakatlık, hastalık, malullük, yaşlılık vb sebeplerle geçim şartlarının isteği dışında bozulması gibi diğer durumlarda dahil olmak üzere bir güvenlik hakkı vardır.

2. Anne ve çocuklar özel ilgi ve yardım görme haklarına sahiptirler. Çocuğun evlilik içinde veya evlilik dışında doğmuş olması durumunda onun sosyal korumadan faydalanma şeklinde bir azatlıma gidilemez.

denilmektedir.

İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nin özellikle 22 ve 23. maddeleri sosyal güvenliği konusundaki doğrudan hükümleri içermektedir. 25. maddesi ise yaşam seviyesi, anne ve çocuklar için özel korunma gerekliliği ile maddi ve bedensel zararlar oluşması durumunda sağlanması gereken korumanın gerekliliğini ön plana çıkarmaktadır.

2.2.2.2. Uluslararası Çalışma Örgütü Anayasası, Bildirgeleri ve Sözleşmelerinde Sosyal Güvenlik

1919 yılında kurulan ILO, Birinci Dünya Savaşı'nın bitmesine müteakip imzalanan Versay Anlaşması kapsamında tüm dünyayı kapsayacak ve kalıcı bir barışın ancak sosyal adalet temelinde inşa edilebileceği düşüncesi ile kurulmuştur. ILO kendi Anayasasını oluştururken 1901 yılında Basel' de kurulan Uluslararası İş Mevzuatı Derneği tarafından dile getirilen fikirlerden yola çıkılarak oluşturulmuştur. Sosyal adaletin sağlanması için çalışma hayatına ilişkin konularla ilgilenecek, sorunlarına çözüm önerileri getirecek uluslararası bir kuruluş oluşturma fikri 19. Yüzyılda ortaya çıkmıştır. Söz konusu bu düşüncesinin öncü insanları, Galler' den Robert Owen (1771-1853) ve Fransa' dan Daniel Legrand (1783-1859) olmuştur. 19. Yüzyılın ikinci

yarısından itibaren sanayileşme sürecinin başladığı ülkelerdeki işçilerin maruz kaldığı olumsuz şartlar hatta sömürü düzeyindeki durum ortada iken dünya barışının sağlanması için sosyal adaletinde önemi oldukça açık bir şekilde ortadaydı. Bu durumun yanı sıra dünyada ki karşılıklı ekonomik bağımlılık daha fazla kavranmaya başlanmışken, pazar için rekabet halindeki ülkelerin benzer çalışma koşullarının oluşturulabilmesi için iş birliğine ihtiyaç olduğu da görülüyordu (ILO, 2001)

Yukarıda bahsedilen söz konusu görüşleri de yansıtan ILO Anaya' sasının giriş bölümünde şöyle demektedir:

Tüm dünyayı kapsayacak ve kalıcı olarak uygulanabilir barışa ancak sosyal adalet temelinde ulaşılabileceğinden;

Çok fazla sayıda insan için, dünyadaki barışı ve düzeni tehlikeye düşürecek şekilde adaletsiz. Zorlu ve yoksulluğa düşürecek çalışma şartları söz konusu olduğundan bu ağır ve olumsuz çalışma şartları ivedilikle düzeltilmesi gerektiğinden;

Dünya' da ki bir ülkenin insana yakışır bir çalışma düzeni oluşturma daki başarısızlığı kendi ülkesinde çalışma koşullarını düzeltme çabasındaki diğer bir ulus içinde engel oluşturacaktır.

Anayasa' nın giriş bölümünde bulunan ve düzeltme sağlanması gerekli görülen alanlar bugünde güncelliğini korumaktadır. Bunları özet olarak şu şekilde sıralayabiliriz (ILO,2001).

- Günlük ve haftalık en fazla çalışma sürelerinin belirlenmesini de içermek üzere işçilerin çalışma saatlerinin bir düzene bağlanması;
- İşgücü piyasasında arzın düzenlenmesi, işsizliğin azaltılması ve yaşamın sürdürülmesi için gerekli ücretin sağlanması;
- İşçinin işi nedeniyle ortaya çıkması muhtemel sağlık sorunlarından, hastalıktan ve kazalardan korunması;
- Kadın, genç ve çocukların korunması;
- Kendi ülkeleri dışında da işçilerin korunması;
- Yaşlılık ve malullük durumlarında işçilerin ve ailelerinin korunması;
- Eşit değerde yapılan işe eşit ücret politikasının tanınması;

- Sendikalaşma özgürlüğünün tanınması;
- Teknik ve mesleki eğitimin örgütlenmesi ve diğer benzeri girişimlerin sağlanması.

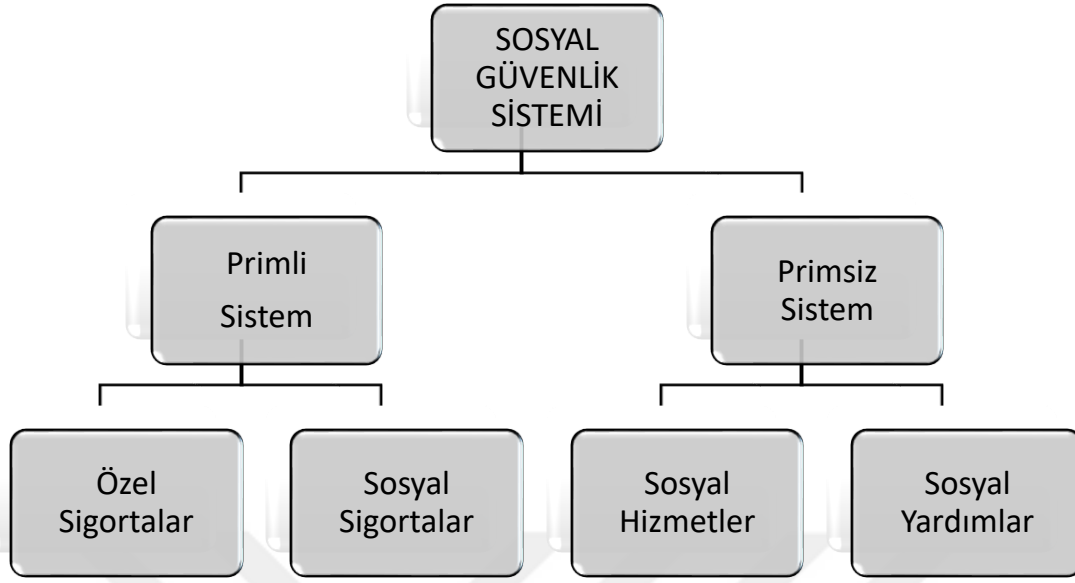
Yukarıda maddeler halinde belirtilen konuların tamamı günümüzde de sosyal ve ekonomik hayatı derinden etkilediği gibi geliştirilmesi için çok fazla çabaya ihtiyaç vardır.

2.2.2.3. Avrupa Sosyal Şartında Sosyal Güvenlik

İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi temel nokta alınarak Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi hazırlanmıştır. Avrupa Konseyine üye devletler tarafından 1961 yılında İtalya/Torina’ da Avrupa Sosyal Şartı Anlaşması imzalanmıştır. Söz konusu bu anlaşmanın 12. Maddesi sosyal güvenlik hakkıdır. Anlaşma’ da ki 12. madde de “tüm çalışanlar ve geçimini temin ettikleri kişiler sosyal güvenlik hakkına sahiptir.” Şeklinde sosyal güvenlikten bahsedilmiştir (T.C. Anayasa Mahkemesi).

2.2.3. Sosyal Güvenliğin Araçları

Sosyal sigortalar ve sosyal güvenlik kavramları sağladıkları güvenceler yönüyle birbirinden ayrılmaktadırlar. Sosyal güvenlik, bir ülkedeki toplumun tamamını güvence altına almaktayken sosyal sigortalar ise toplumun belirli bir kısmını kendi güvencesi altına almaktadır. Günümüz modern sosyal güvenlik araçları primli ve primsiz sistem olarak ikiye ayrılmaktadır. Primli sistem; sosyal sigortalar, genel sağlık sigortası ve özel sigortalardan oluşurken primsiz sistem ise devletin ya da gönüllü kuruluşların masraflarını karşıladığı sosyal yardım ve sosyal hizmetlerden meydana gelmektedir.

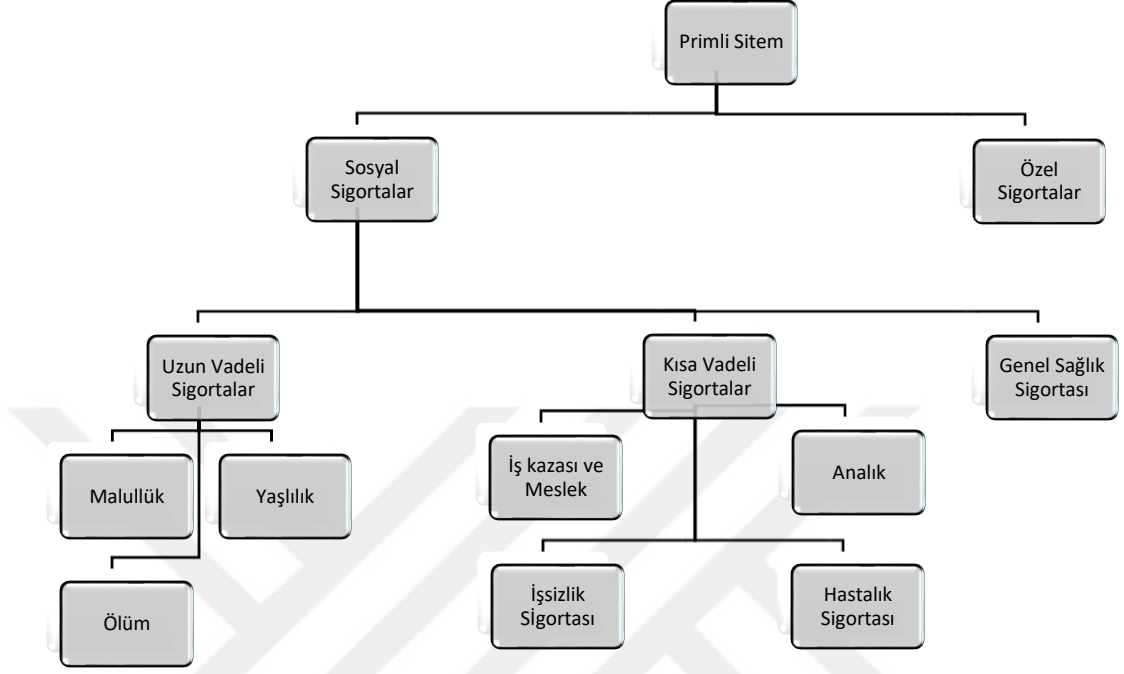

Şekil 2.1. Sosyal Güvenlik Sistemi.

Çalışmamız sonucunda oluşturulan ve sosyal güvenlik sistemini genel hatlarıyla açıklayan şekil yukarıda belirtilmiştir. Ülkemizde de uygulanan sosyal güvenlik sistemi yukarıda şekil olarak özetlenen duruma paralel olarak işlemler gerçekleştirmektedir. Primli sistemin kamuya ait iş ve işlemleri Sosyal Güvenlik Kurumu Başkanlığı tarafından yerine getirilmektedir. Primsiz sosyal güvenlik sisteminin finansmanı ise vergilerle sağlanmakta iş ve işlemleri ise Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları ile Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı tarafından yerine getirilmektedir.

2.2.3.1. Primli Sistem

Primli sistem; sosyal sigortalar ve özel sigortalardan oluşur. Ülkemizde devlet kurumu olan sosyal güvenlik tarafından iş ve işlemleri gerçekleştirilen primli istem çalışanlar için zorunlu bir uygulamadır.

Şekil 2.2. Primli Sosyal Güvenlik Sistemi.

Bu tez çalışmasının oluşmasında kullanılan kaynakların bir araya getirilmesi sonucunda sosyal güvenliğin primli isteminin çalışma şekli genel hatlarıyla özetlenen şekil yukarıda belirtilmiştir. Özel sigortacılık ülkemizde zorunlu bir sistem olmayıp tamamen gönüllülük esasına göre hizmet vermektedir. Özel sigortacılık kapsamında son dönemde tamamlayıcı sağlık sigortası ve bireysel emeklilik sistemleri yer almıştır. Sosyal sigortalar ise devlet genellikle eliyle uygulanan çalışanlar için zorunlu olan işverenlere büyük yükümlülükler getiren bir sigortacılık modelidir.

2.2.3.1.1. Sosyal Sigortalar

Sosyal güvenlik sistemi (primli sistem) işçinin, işverenin ve bazı durumlarda da devletin ödenen prime katkı sunduğu ödenen prim ve kesilen ödenekler karşılığında fayda sağlandığı yapılardır. Sosyal güvenlikle katkı/fayda süreci uzun vadede denge kurmayı amaçlayan “kapitalizasyon” ya da kısa vadeli sürede dengeyi amaçlayan “dağıtım” sistemi olarak adlandırılan iki ana finansman yöntemi ile yürütülebilmektedir (Çelikoğlu, 1994).

İşçinin kendi hissesi kadar, işverenin ve devletin de yine kanunlarda öngörülen kendi hisseleri kadar prim ödedikleri, sisteme katılımın genellikle zorunlu olduğu, ilgililer tarafından ödenen primlerin karşılığında sağlanan faydaları kapsayan sistem sosyal sigortalar uygulamasıdır. Bu durumun yanından sigortalı olan ile sigortayı yapan tüzel kişilik olmak üzere iki tarafın olduğu ödenen prim karşılığında yararlanılan özel sigortalar, özel ve tüzel kuruluşların sandıkları tarafından yapılan faaliyetleri kapsayan bir sigortalılık türüdür (Aydın, 2012).

Primli sistem ana hatlarıyla; sosyal sigortalar, özel sigortalar ve genel sağlık sigortasından oluşur.

2.2.3.1.1.1. Uzun Vadeli Sosyal Sigortalar

Halk arasında sigortalı çalışmak, sigortalı olmak kavramlarından da uzun vadeli sigorta koluna tabi çalışma anlaşılmaktadır. Uzun vadeli sigorta kolları yönüyle sağlanan haklardan yararlanabilmek için zorunlu olan prim ödeme şartının yerine getirilmesi şartı bulunmaktadır (SGK, 2016). Uzun vade sigorta kolları; malullük, yaşlılık, ölüm sigortası kolları olarak ifade edilmektedir (5510 Sayılı Kanun, 2006).

Sosyal sigorta kolları tarafından finansman metodu bakımından yaşlılık malullük ve ölüm sigorta kolları gibi uzun vadeli sigorta kolları ile işsizlik sigortası “kapitilizasyon” yöntemiyle işletilmeye uygundur (Alper, 1990).

Aşağıdaki alt başlıklar olan; malullük, yaşlılık ve ölüm sigorta kollarının teorik ve karamsal açıklamaları kısaca yapılmış, ülkemizde ve Avustralya’ daki uygulama ve mevzuat detaylarına ilgili bölümlerinde yer verilmiştir.

2.2.3.1.1.1.1. Malullük Sigortası

Köken olarak Arapça’ dan dilimize geçmiş ve kullanılan maluliyet; sağlam olmayan, sakatlık ve hastalık anlamına gelen “illet” sözcüğünden türetilmiştir (Develioğlu, 1982). Türk hukuk sistemindeki kullanımında ise maluliyet “bir kişinin dıştan gelen etki veya bir kaza ya da hastalık sonucunda hareket yeteneğini kısmen ya da tamamen kaybetmesidir (Başbakanlık, 1991).

Malullük durumu, tıbben öngörülebilecek olan süre zarfında iş göremezlik halinin süreklilik arz etmesinden dolayı bireylerin eski işlerini bir daha yapamayacaklarını ifade eder (Alper, 2018).

Malullük durumu sonrasında çalışma veya meslekte kazanma gücünü kısmen ya da tamamen kaybetme ihtimali bulunan sigortalıların maddi sıkıntılar yaşaması oldukça muhtemel bir sonuçtur. Bu nedenden dolayı malullük durumu sosyal güvenlik hukuku tarafından güvence alınmış bir sosyal risk olarak ifade edilir ve malullük durumu sebebiyle ekonomik mahrumiyet yaşayan kişilere malullük sigortası tarafından yardım ve deste sağlanır (Tunçomağ, 1990).

Yürürlükteki Türk sosyal sigortalar sistemi içerisinde malul sayılma şartları sigortalılık türüne göre ayrıştırılmıştır. Hizmet akdine tabi çalışanlar ile kendi nam ve hesabına çalışanlar için çalışma gücünün veya iş kazası veya meslek hastalığı sonucu meslekte kazanma gücünün en az %60' ını kaybetmiş sigortalılar malul sayılırken kamuda memur olarak çalışanlar için ise çalışma gücünün en az %60' ını veya vazifelerini yapamayacak şekilde meslekte kazanma kaybettiği tespit edilenler malul sayılmaktadır. Primli sosyal sigortalar sistemi içerisinde uygulama alanı bulan malullük sigortası ve aylığından yararlanılması için en az ödenmesi gereken gün sayısı ve doldurulması gereken sigortalılık süreci bulunmaktadır (5510 Sayılı Kanun, 2006)

2.2.3.1.1.2. Yaşlılık Sigortası

Yaşlılık kavran olarak “kronolojik” ve “biyolojik” yaşlılık olarak iki farklı şekilde tanımlanabilmektedir. Kronolojik yaşlılık, “kişinin doğumu ile başlayan, resmi kural ve işlemlerin uygulanması için ihtiyaç duyulan tarafsız, kullanımı oldukça basit, temel araç ve ölçümdür.”. Biyolojik yaşlılık; “bilimsel yöntemlerle belirlenebilen zamana bağlı olarak ilgilinin vücudunda yaşanan fizyolojik ve anatomik değişimlerle ilgilinin içinde bulunduğu şartlardan doğrudan etkilenen yaşam değişimidir.” Biyolojik yaşın belirlenmesinde her defasında bilimsel yöntemlerle ölçümün zor olması nedeniyle kronolojik yaş yaşlılık sigortasında baz alınarak kullanılmaktadır (Çamkurt, 2014).

Mevzuat ve literatürde yaşlılık sigortası olarak tanımlanan sigorta türü halk arasında emeklilik sigortası olarak bilinmektedir. Dünya Sağlık Örgütü (WHO) tarafından kronolojik 65 yaş ve üstü kadın ve erkekler, yaşlı statüsünde kabul edilmektedir (Dünya Sağlık Örgütü, 2017).

Yaşlılık, insanları çalışamaz duruma düşüren, gelir kaybına-azalmasına yol açan ve sonuç olarak kendisini ve bakmakla yükümlü olduğu ailesinin ekonomik ve sosyal olarak zorluluklarla karşı karşıya bırakabilen önemli bir sorundur (Çamkurt, 2014).

Yaşlılık bir risk olarak sosyal güvenlik sisteminde fizyolojik risk kategorisinde değerlendirilmektedir. Fizyolojik risk olan yaşlılık riskine karşı iyi planlanmış ve sürdürülebilir bir sosyal güvenlik sisteminin oluşturulması ülkelerin gelecekleri için önemlidir. Bu bakımdan değerlendirildiğinde yaşlılık çalışma gücü kaybına uğrayan ve iş hayatından ayrılmak zorunda kalan kişilerin, sosyal güvenlik düzenlemeleri ile korunması sosyal devlet olma ilkesi açısından da bir zorunluluktur (Demirbilek, 2005).

Yaşlılık sigortası, “bireyin yaşının ilerlemesi gibi nedenlerden dolayı, fiziksel gücünü kaybeden, eskisi gibi verimli şekilde çalışamayan ve bundan dolayı gelir ve kazanç uğrama tehlikesi ile karşı karşıya kalabilen kişinin, bu sosyal risklerini karşılama ve bu bireylerin emekliliği amacını güden, sosyal sigortalar sisteminde yer alan bir sigorta türü” olarak tanımlanmaktadır (Seyyar, 2005).

Yaşlılık aylığına hak kazanmak için gerekli şartlar ilgili ülkenin içinde bulunduğu sosyal, ekonomik, coğrafi ve siyasi şartlara göre değişiklik göstermektedir. Ülkenin sahip olduğu ekonomik güç bu konuda oldukça önemli bir göstergedir. Doğumda beklenen ömür süresi dahi karar verici konumundaki siyasiler için önemli bir emeklilik yaşı tespit aracıdır.

Yaşlılık sigortası ile ilgili mevzuat düzenlemelerini incelediğimizde yaşlılık sigortasından yararlanılabilecek temel hak yaşlılık aylığıdır. Yaşlılık aylığı; “yaşlanmış ve emekli olmuş kişiler tarafından alınabilen ödemelerdi ve bazı kanun hükümlerinde yaşlılık aylığı yerine emekli aylığı tabiri de kullanılmaktadır (Erol, 2011).

Yaşlılık aylığı için belirlenmiş miktarlarda prim ödeme, yaş şartını tamamlama ve hizmet süresinin tamamlanmasıyla hak kazanılmaktadır. Yaşlılık aylığı bağlanması ve gerekli yaş şartlarının oluşması durumunda toptan ödeme yapılması yani ödenen primlerin kişiye geri verilmesi de yaşlılık sigortasından sağlanan haklardandır.

Ülkemizde yaşlılık aylığının bağlanması ve yaşlılık aylığını alamama durumunda yaşlılık toptan ödemesinin yapılmasında ilk defa sigortalı olunan tarih oldukça önemlidir. Söz konusu ilk defa çalışmaya başladığı tarih milat kabul edilerek bu tarihte geçerli mevzuat çerçevesinde işlemler yapılmaktadır.

2.2.3.1.1.1.3. Ölüm Sigortası

Ölüm gerçekleşme zamanı kesin olarak belli olmayan ancak gerçekleşmesi muhakkak olan sosyal bir risktir (Arıcı, 1999). Söz konusu bu risk ölen için değil bakmakla yükümlü olduğu ailesi için bir anlam ifade etmektedir. Geçimi sağlayan kişinin vefat etmesi ailesinin gelir kaybına sebep olacaktır. Ölüm sigortası, meydana gelen bir ölüm olayı sonrasında ölenin bakmakla yükümlü oldukları, hak sahibi olarak ifade edilen aile üyelerine bir gelir aktarımını amaçlamaktadır. Ölüm sigortasının hedef kitlesi sigortalının ölümünden sonra geçimi sigortalı tarafından sağlanan ve geride kalan aile bireylerine yaşamlarını insana yaraşır bir düzeyde asgari hayat sürmeleri için gerekli gelir aktarımını gerçekleştirmektir.

Ölüm sigortasının devreye girebilmesi için sigortalı kişinin ölmesi veya ölüm karinesine bağlı olayın mahkeme kararıyla kesinleşmesi gerekmektedir.

Vefat eden kişinin hayatta kalan eşine ve çocuklarına ölüm aylığının bağlanması, ölüm sebebiyle ölüm toptan ödemesinin gerçekleştirilmesi, cenaze masraflarının karşılanabilmesi için cenaze ödeneğinin verilmesi, yetim kalması sebebiyle aylık alan kız çocuklarına evlenme ödeneğinin verilmesi genellikle ölüm sigortası kapsamından sağlanan haklardan ilk başta gelenlerdir (Gerek, 2013).

Sosyal güvenlik ve bir sigorta kolu olan ölüm sigortası henüz yeni sayılabilecek bir geçmişe sahip kavramlardır ancak ölen kişinin ardında kalan kişilere yardım yeni bir olgu değildir. Ölüm sandıklarının kuruluşu ile ölen kişinin defin masrafları ve geride kalan dul ve yetimlerine gelir desteği sağlamak amaçlanmış ve bu sandıklar günümüz ölüm sigorta kolunun temellerini oluşturmuşlardır (Aykanat, 2019).

Ölüm sigortasından doğan haklar, ölenin mirasından bir kalan bir hak olmadığı için intikal etmeyip ölenin malvarlığı dışında geriye kalan ve hak sahibi niteliğindeki kişinin şahsından doğan bir haktır. Modern sosyal güvenlik sistemlerinin tamamında ölen kişiden sonra hak sahibi niteliğini taşıyanlar için bir sosyal güvenlik mevzuatı uygulanmaktadır. Ülkemiz sosyal güvenlik hukukunda ölüm sigortasına karşılık gelen “geride kalanların sigortalılığı” olarak adlandırılmaktadır. (Yücel Bodur, 2021).

Ölüm sigorta kolu diğer sigorta kollarından ayrı bir özelliği bulunmaktadır. Şöyle ki diğer sigorta kollarında sigortalının kendisi için bir yarar söz konusu iken ölüm

sigortasında ölenin ardında kalan hak sahibi niteliğindeki kişiler için fayda söz konusudur (Kuruca, 2008).

Ölüm sigorta kolundan yararlanabilecek hak sahibi, vefat eden sigortalının; eşi, çocuğu, anne veya babası olabilir. Ölüm sigortası vefat edenden sonra geride kalanın şahsı ile bağlantılı bir haktır.

2.2.3.1.1.2. Kısa Vadeli Sosyal Sigortalar

Kişinin çalışma hayatında başına gelebilecek mesleki ve sosyal risklere karşı sigortalayan prim ödeme karşılığında yararlanılabilen sigorta türüdür. İş kazası, meslek hastalığı, hastalık sigortası ve analık sigortası söz konusu sigortanın alt kollarıdır. Çalışanlar için söz konusu tüm sigorta kolları zorunlu olarak uygulanmaktadır. Stajyer öğrenciler gibi uygulama alanında çalışanlara da ülkemizde iş kazası, meslek hastalığı ve hastalık sigorta kollarından yararlanmaktadırlar.

Genel olarak sosyal sigorta risklerine göre uygun finansman yöntemi uygulaması açısından kısa vadeli sigorta kolları olan hastalık, analık, iş kazaları ve meslek hastalıkları sigortası finansman metodu olarak “dağıtım” yöntemi daha uygundur (Alper, 1990).

2.2.3.1.1.3 Genel Sağlık Sigortası

Ülkemizde 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanununda “Kişilerin öncelikle sağlıklarının korunmasını, sağlık riskleri ile karşılaşmaları halinde ise oluşan harcamaların finansmanını sağlayan sigorta” olarak tanımlanmıştır. Genel Sağlık sigortasının ödemesi zorunludur ancak ödeme gücü olmayanlar için söz konusu primler devlet tarafından karşılanmaktadır (5510 Sayılı Kanun, 2006)

Primini kendi ödeyen sigortalı ile primi devlet tarafından karşılanan sigortalı arasındaki tek fark primi devlet tarafından ödenen sigortalı yalnızca devlet hastaneleri ile devlet üniversitelerinden yararlanabilirken primini kendi ödeyen sigortalı farkı ödemek koşulu ile anlaşmalı özel hastane ve üniversite hastanelerinden yararlanabilmektedirler.

Genel sağlık sigortasının ülkemizdeki mevcut şekli çalışmamızın direkt konusu olmasa da kapsamı ve uygulaması yönüyle ILO’nun 2012 yılında yayımladığı 202

sayılı tavsiye kararında belirttiği sosyal koruma tabanlı sosyal güvenlik anlayışına oldukça uygun bir modeldir.

2.2.3.1.1.4. Özel Sigortalar

Özel sigorta, sigortalı olan ile sigortayı yapan şirket arasında imzalanan poliçede bulunan özel ve genel şartların ödenen primlere karşılık yararlanıldığı bir sigortalılık türüdür.

Bireysel emeklilik sistemi, çalışma hayatı içerisinde aktif bulunanların bu dönemde yaptıkları birikimlerini ve tasarruflarını, devletin koyduğu kurallar çerçevesinde gözetimi altında tuttuğu şirketlerce değerlendirilmesine izin verilen ve isteğe bağlı bir katılıma dayalı, zorunlu uygulaması bulunan kamu emeklilik sisteminin bütünüleyicisi bir emeklilik sistemidir. Bireysel emeklilik sisteminde bireylerin sosyal güvenlik ihtiyacı, devletin önderliğinde kurulan ve denetlenen fakat özel sektör tarafından işletilen, sigorta tekniğine dayalı ve bireysel katkılarla oluşturulan bir fonla sağlanmaktadır. (Tuncay, 2000).

Ülkemizde şirketlere sigortacılık ve emeklilik sektörünün tüm paydaşlarını destekleyen ve gelişimini sağlayan, bilgi alışverişini, sektörün etki alanını genişleten, sağlıklı rekabet ortamını sağlayan rehberlik eden bir kuruluş olan Türkiye Sigorta Birliği iş ve işlemleri yürütmektedir. Söz konusu Birliğin 48' i hayat dışı, 21' i hayat/emeklilik ve dört tanesi reasürans şirketi olmak üzere toplamda 73 üyesi bulunmakta ve aktif olarak faaliyetlerini sürdürmektedirler (Türk Sigortalar Birliği, 2024).

4632 sayılı Bireysel Emeklilik Tasarruf ve Yatırım Sistemi Kanunu ile Türkiye' de bireysel emeklilik sistemi adı altında katılım zorunluluğu bulunan ve ayrılma imkânı da sunan bir sistemde mevcuttur. Bireysel emekliliğin amacı emeklilik döneminde geliri azalmış olan bireylere ek gelir sunma ve tasarruflara yönlendirmektir (Bireysel Emeklilik ve Tasarruf Yatırım Sistemi Kanunu, 2001).

Bireysel Emeklilik, zorunlu kamu sosyal güvenlik sistemlerine ilave olarak özel sigortacılık tekniğinin kullanıldığı ve yaşlılık sosyal riskine karşı verilecek güvenceyi bireyin kendi sorumluluğuna bırakan bir sistemsel yapıya sahiptir. Söz konusu bireysel emeklilik sistemindeki güvence, bireyin yapacağı tasarruflarla sağlanmaktadır. Bireyin tasarrufları ile sağlanan sosyal amacın yanında biriken fonlarla oluşacak sermaye birikimine de bağlı yapılacak yatırımlarla da ekonomik amaç

gerçekleştirilmektedir. Ülkemizde gönüllü katılıma dayalı ve belirlenmiş katkı esasıyla oluşturulan bireysel emeklilik sisteminin 4632 Sayılı Kanun'a göre amacı; kamu sosyal güvenlik sisteminin tamamlayıcısı olarak bireylerin emekliliğe yönelik tasarruflarının yatırıma yönlendirilmesi ile emeklilik döneminde ek gelir sağlayarak refah düzeninin yükseltilmesi, ekonomiye uzun vadeli kaynak aktararak istihdamın artırılması ve ekonomik kalkınmaya katkıda bulunulmasını temin etmektir (Bireysel Emeklilik ve Tasarruf Yatırım Sistemi Kanunu, 2001).

Bireysel emeklilik sistemindeki katılımcı, sistemde en az on yıl sistemde kalarak ve 56 yaşını doldurarak emekliliğe hak kazanabilmektedir.

2.2.3.2.Primsiz Sistem

Prim ödeme şartı bulunmayan ve sosyal devlet olmanın gereği olarak devlet tarafından ücretsiz sağlanan refahı arttırmaya yönelik faaliyetlerdir. Primsiz sistem, sosyal yardımlar ve sosyal hizmetler şeklindeki alt başlıkları ile uygulanmaktadır. Bu sistemin finansmanı genellikle ülkede toplanan vergilerle sağlanmaktadır. Ülkemizde sosyal yardımlar; yerel yönetimler, Kaymakamlıklara bağlı Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları ile Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı ve bağlı birimleri tarafından iş ve işlemleri yapılmaktadır.

3.AVUSTRALYA’ DA VE TÜRKİYE’DE MALULLÜK, YAŞLILIK VE ÖLÜM SİGORTASI

3.1. Avustralya’da Malullük, Yaşlılık ve Ölüm Sigortası

3.1.1. Genel Olarak Avustralya Devleti

Latince güneyden gelen anlamı bulunan Avustralya, kelime kökeni olarak güneye ait güneye ait olan anlamına gelen Australis kelimesinden türetilmiştir. Roma Uygarlığı zamanına dayanan, güneydeki bilinmeyen ülke anlamı (terra australis incognita) benzer bir yerin, Orta Çağ coğrafyasında da bulunduğunu gösterir. Ancak bu bilgiler herhangi bilinen bir kıta bilgisi içermemektedir. Latinedeki Terra Australis Incognita terimi; Güneydeki (Australis) Bilinmeyen (Incognita) toprak parçası (Terra) anlamına gelmektedir (Aktan ve diğerleri, 2015).

Avustralya, dünyanın en küçük kıtası ayrıca yüzey alanı olarak ta Rusya, Kanada, Çin, Amerika Birleşik Devletleri ve Brezilya’ dan sonra Avustralya yaklaşık olarak 7.79 milyon kilometrekarelik bir alanla dünyanın en büyük altıncı ülkesidir (Avrupa Parlamentosu, 2020). Güney Yarımküre’ de Pasifik (Büyük) ve Hint okyanusları arasında yer alır. Herhangi bir ülkeyle kara sınırı bulunmamaktadır. En yakın komşusu Yeni Zelanda ve kuzeyindeki komşusu Papua Yeni Gine’dir (The Commonwealth, 2021).

Avustralya’nın başkenti, kendisinden daha büyük ve daha önemli ekonomik ve kültürel merkezler olan Sidney ve Melbourne şehirleri arasında yer alan Canberra’dır. Güney yarım kürede bulunması nedeniyle mevsimlerin oluşum tarihi ülkemizle tam tersine tarihlere denk gelmektedir. Harita incelemesinden de açıkça görüleceği üzere ülkenin iç kesimleri oldukça büyük çöllerle kaplıdır.

Şekil 3.1. Avustralya Kıtası

Kaynak: Freeworldmaps.

İnsanoğlunun, yaklaşık 85.000 yıl önce Afrika'dan tüm dünyaya yayıldığı tahmin edilmektedir. Bu eski atalar arasında yer alan Avustralya Aborjinleri, genetik olarak diğer dünyadan tecrit olmuş ilk insan popülasyonudur ve bu tecrit onları yaşayan en eski uygarlığı haline getirmiştir. Günümüzdeki verilerle yapılan tahminlere göre bundan yaklaşık 65.000 yıl önce genetik kayıtları belirginleşmişken, Avrupa' da ve Asya' daki ata gruplarının ise bu tarihten yaklaşık olarak 16.000 yıl sonra genetik olarak belirginleşmektedir. O tarihlerde Afrika'dan ayrılan Aborjinlerin atalarının günümüzde Tazmania, Avustralya ve Yeni Gine' den oluşan süper kıta olarak adlandırılan "Sahul" e ulaşan ve bir okyanus aşan ilk insan grubu oldukları fikri kabul görmektedir (Kang, 2011).

Yakın tarih açısından ise Avustralya bir İngiliz kolonisidir. Avustralya Kaptan James Cook tarafından keşfedilmiştir. Kaptan Cook Britanya hükümetine Avustralya coğrafyasının tarımsal faaliyetler açısından uygun bir yapıya sahip olduğu yönündeki raporunu sunmuştur. Söz konusu bu rapor doğrultusunda İngiliz Hükümeti, Britanya'

daki tüm hükümlülerin isim babalığını Kaptan Cook' un yaptığı New South Wales sahil bölgelerine yerleştirilmesini uygun bulmuştur. Koloni yerleşimleri 1793 yılında göçmenler ile hükümlülerin bir arada olduğu bir nüfus çeşitliliği ortaya çıkarmıştır (Lerner, 2006).

Hükümlülerin gönderildiği yer olması nedeniyle Avustralya bir dönem ceza çekilen yer anlamında da kullanılmıştır. Kıta, Britanya' da ekonomik anlamda kapitalist sınıf açısından çok rağbet görmeyen daha çok o dönemin ekonomik alt sınıfının kalıcı yerleşiminin sağlandığı ülke dışına sürgün edildiği uygun bir yer olarak görülmüştür. Avustralya bir göç ülkesidir. 19. Yüzyılda Güneydoğu Asya kökenli göçmenlerde kıtaya yerleşmeye başlamışlardır. Ülke için 1901 yılında getirilen bir kanun ile sadece İngilizce konuşan beyaz Avrupalıların göçüne izin verilmiştir. Bu kanun ile birlikte Avustralya için beyaz göçmen politikası şekillenmiş oldu. Söz konusu bu göç politikası ile İngiliz vatandaşı olmalarına rağmen Asya kökenlilerin ülkeye göçüne yasak getirilmiştir. Ancak bu durumyla kanun uluslararası alanda büyük bir tepkiyle karşılanmıştır. Özellikle de Japonya kökenli göçmenlere karşı ırksal bir tutum sergilendiği yönündeki vurgusu, Avustralya' nın diplomatik birçok problemle karşı karşıya gelmesine sebep olmuştur (Lerner, 2006).

Diğer bir ifade ile “Beyaz” göçmen politikası uygulanmasının olumsuz yönde imalar içermesi ve bir anlamda ülke için “ulusal utanç kaynağı” na bürünmesi nedeniyle günümüze oldukça da yakın bir tarih olan 1966 yılında söz konusu politikadan vazgeçilmiştir.

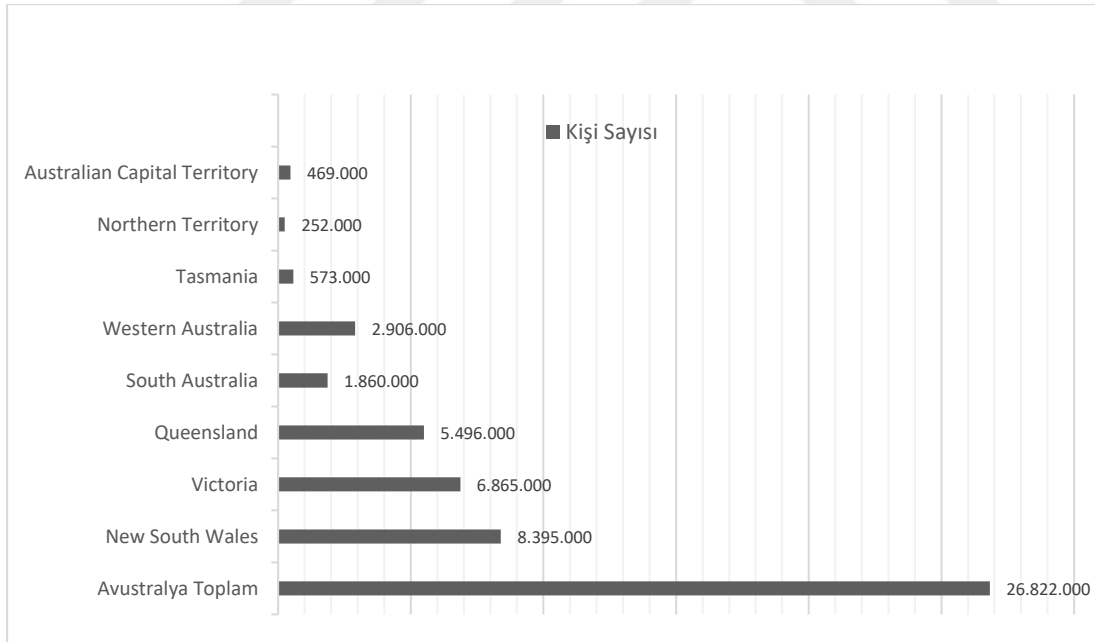
Avustralya' nın resmi adı “Avustralya Ulusu / Commonwealth of Australia” olup ülke temsili demokrasi ile yönetilmektedir. (Australian Government, 2021). Bu durumun yanı sıra Avustralya federal bir devlet yapısına sahiptir ve bu federal yapı altı eyalet ve iki özerk bölgeden oluşmaktadır. İngiltere Kralı ülkenin de başkanı olmakla beraber Avustralya Genel Valisi ve altı eyalet valisi vasıtasıyla yönetimdeki yetkilerini kullanmaktadır (Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu, 2014).

Avustralya'da altı eyalet ve iki bölge bulunmaktadır. Bölgeler; Avustralya Başkent Bölgesi (Australian Capital Territory) ve Kuzey Bölgesi'dir (Northern Territory). Eyaletler ise Victoria, Güney Avustralya, Batı Avustralya, Queensland, New South Wales, Tazmanya'dır (Avustralya Ülke Bülteni, 2018).

Ülkede 1995 tarihinde çıkarılan Yerel Yönetimler Yasasına göre, yerel yönetimler bölgelerinde genel güce sahip olmakta ve bu genel güce bölgede bulunan insanların iyi yönetimini sağlamak amacıyla sahiptirler. Bu da ilgili kanunun veya başka yazılı herhangi bir yasanın engellenmediği sürece yerel yönetimlerin bölgelerini yönetebilmesi için karar alabilmesi anlamına gelmektedirler. Yerel yönetimler yasama işlevini yerine getirebilmek için yasalar çıkarabilmekte olduğu gibi yürütme fonksiyonunu yerine getirmek amacıyla da gerekli hizmetleri sunabilmektedirler (Government of Western Australia, 2019).

Yerel yönetimlerin çıkarabileceği yasalar sınırlandırılmış olup çıkarabilecekleri yasalar şu şekilde sıralanmaktadır; “sağlık, sokak ticareti, güvenlik, kıyı şeridi ve rezervler, park yerleri, işaretler, kediler ve köpeklerdir” (Department of Local Government, 2021).

Ülkenin iç kısımlarının genellikle çöllerle kaplı olması nedeniyle nüfus kıtanın/ülkenin kıyı kesimlerinde yoğunlaşmıştır. İklim şartlarının en uygun olması nedeniyle ülkenin en kalabalık bölgesi New South Wales eyaletidir.

Şekil 3.2. Avustralya' da Eyaletlere Göre Nüfus Dağılımı

Kaynak: Australian Bureau of Statistics -ABS (2024).

Yaklaşık olarak 7,69 milyon km² 'lik alana dağılan 26.822.000 kişilik nüfus düşünüldüğünde kıyı şeridindeki Melbourne ve Sydney ile başkent Canberra şehir

merkezleri haricindeki yerlerde nüfus yoğunluğu oldukça düşüktür. Ülkemiz nüfusu 2023 yılı donu itibariyle 85 milyon 372 bin 377 olduğu ve bu nüfusun 783. 562 km² 'lık alanda dağıttığımızda ortalama nüfus yoğunluğumuz 108.96 (km² de insan sayısı) olarak gerçekleşmiştir.

Bu durum Avustralya için uyarladığımızda yani 26.822.000 kişi 7,69 milyon km² ye dağıtıldığında ortalama nüfus yoğunluğu 3.48 (km² de insan sayısı) şeklinde ülkemizden 31 kat daha az yoğunluğa sahip bir ülke olarak karşımıza çıkmaktadır.

Büyük Britanya tarafından keşfedilmesen önce Avustralya kıtasında meskun halde bulunan yerli halka “Aborjin” ismi verilmektedir. Aborjin kelimesi aslında Avustralya da bulunan yerlilere Avrupalı beyazların verdiği genel bir isimdir. Bir bölgede bilinen en eski tarihten beri yaşayan kişi , hayvan ya da bitkiye verilen ortak isim olarak tanımlanan ve Latince bir kelime olan “ab orgine” den türetilmiştir (Etymonline, 2024).

Yerli halk aborjinler haricinde kıtanın keşfi sonrasında 18 ve 19. Yüzyılda özellikle İngiltere ve İrlanda gibi İngilizce konuşan ülkelerden yoğun göç almıştır. Güney Asya kökenli göçmenler (bu göçmenlerin bir çoğu Hindistan ya da Çin kökenli çalışan işçilerden oluşmaktaydı), 1830-1840'lı tarihlerde Avustralya' da ki kolonilerde yerleşme fırsatı bulabilmiştir (Lerner, 2006).

İtalya, Çin, Tayvan, Lübnan, Malezya, Hindistan ve Kore kökenli yerleşimciler başta olmak üzere Avrupa ve Güney Doğu Asya ülkelerinden Avustralya' ya iş gücü olarak yerleşenler oldukça fazladır (Lerner, 2006).

Amerika Birleşik Devletleri ve Kanada' dan sonra Avustralya yaşadığımız asırda dünya da en çok göç alan üçüncü ülke konumundadır. Yaşanan yoğun göçlere rağmen Avustralya' da çok kültürlülük politikası uygulanmaktadır. Bu politika iki farklı şekilde geçerlilik kazanmıştır. Bunlardan birincisi, göçmenlerin kültürel ve dilsel talepleri; ikincisi ise ülkedeki mevcut yerli halk olarak bilinen Aborjinlerin kültürel ve dilsel talepleridir (Yanık, 2012).

Avustralya' da nüfusun %80' den fazlası İngiliz ve İrlanda asıllıdır. Geriye kalanlar ise büyüklük sırasına göre; İtalya, Rum/Yunan, Çin, Arap, Eski Yugoslav coğrafyası, Vietnam ve Türk kökenlilerdir. Aborjinleri ile Torres Boğazı Adalıların Avustralya'

daki toplam nüfus içindeki oranı yaklaşık %2,5 olarak tahmin edilmektedir (Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, 2015).

3.1.2. Avustralya’da Sosyal Güvenlik

3.1.2.1 Avustralya Sosyal Güvenlik Sisteminin Tarihsel Gelişim

19. yüzyılda Avustralya kolonilerinde bugünkü sosyal güvenlik anlamında bir yapı bulunmamaktaydı. Kendi geçimlerini sağlayamayanlar için hayırsever yardım topluluklarınca yapılan destekler baskın bir yardım yöntemi idi. Bu yüzyılın son çeyreğinde sosyal ve ekonomik bunalımların yavaşlamasıyla bu alanda organize sesler duyulmaya başlandı. İşçi Partisinin yükselişi, işçi hareketleri ve sendikalaşma trendinin yükselişi bu alandaki artan taleplere olumlu yönde katkı sağladı (Australian Government , 2024).

Danimarka (1891) ve Yeni Zelanda (1898), 65 yaş ve üzeri kişiler için primsiz yaş emekliliği uygulamasına ilişkin yasayı yakın tarihlerle yürürlüğe koydu. Bu gelişme sonrasında 1900’de New South Wales ve Victoria kolonileri de aynı yasaları kendi bölgelerinde yürürlüğe koydu. Söz konusu yasada yaşlılar özel ilgi odağıydı. 1907’ de Queensland Kolonisi’ de bu gelişmeler ışığında yasayı kabul etti (Kewlet, 1946).

Ancak diğer üç eyalet ise muhtemelen Commonwealth (İngiliz Milletler Topluluğu) yaşlılık ve emeklilik aylıkları için yasal düzenleme yapma konusundaki anayasal yetkisini yakında kullanacağı beklentisiyle bu konuda hiçbir adım atmadı. Beklendiği gibi 1908 tarihinde kabul edilen ve 1909 yılında yürürlüğe giren yasayla İngiliz Milletler Topluluğu tarafından yaşlılık aylığı ödenmeye başladı (Government of Australia, 1908).

Düzenlemeye göre ödemeler;

- Genel gelirden finanse ediliyordu,
- İşveren ve çalışanların katkıları,
- Bir gelir testi uygulanıyordu.

İngiliz Milletler Topluluğu, bir sonraki yıl engelliler için malulen emeklilik maaşı ödemeye başlamıştır. Bunlarında finansman ve ödeme şekilleri yaşlılık aylığına

benziyordu. Annelik ödeneği 1912 yılında yürürlüğe girmiştir. Bu ödenek çocuğun doğumu üzerine ve her çocuk için anneye ödenecek sabit bir miktardı. Genel gelirden finanse edildi ve gelir testi yoktu.

Queensland’ da 1923 yılında devletin ve çalışanların katkılarıyla işsizlik sigortası uygulaması başladı. 1945 yılında diğer eyaletlerde ve İngiliz Milletler Topluluğunda ulusal çapta yaygınlaştırıldı.

1929’ daki büyük buhranla birlikte 1930’lu yıllarda emeklilik hükümlerinde bir miktar sıkılaştırma ve annelik ödemelerinde gelir testi şartı uygulanmıştır. Ekonomik göstergelerin düzelmesiyle her iki alanda da bu kısıtlamalar kaldırılmıştır.

1928 yılında New South Wales iş kazası yardımlarını uygulamaya koymuştur. Avustralya’ da iş kazası yardımı olarak adlandırılan bu uygulamanın finansmanı sigortacılara ödenen zorunlu işveren katkı paylarından sağlanmaktadır. Bu yardımların miktarı kazançla ilişkili olup gelir testine tabi değildir.

1941 yılında “İngiliz Milletler Topluluğu Parlamentosu Sosyal Güvenlik Ortak Komitesi” kuruldu. İkinci Dünya Savaşı’ na parçalı bir sosyal yardım uygulamasıyla giren Avustralya; savaşın sonunda bir “Refah Devleti” inşa etmişti (Watts, 1987).

Avustralya’ da Nisan 1939’da Sosyal Hizmetler Departmanı kurulmuştur. Söz konusu kuruluş iş ve işlemlerine; Nisan 1941 tarihinde çıkan Sakat ve Yaşlılık Maaşları Yasası ile Doğum Ödenekleri Yasası ile başlayabilmiştir (Director General of Social Services, 1942).

1940’ lı yıllardaki değişimler oldukça kapsamlıdır. Bunları şu şekilde sıralayabiliriz:

- Çocuk Yardımı (1941)
- Dul Aylığı (1942)
- Eş Ödeneği (1943)
- Emeklinin Çocuğu İçin Ek Ödenek (1943)
- İşsizlik ve Hastalık Özel Yardımı (1945)

1941 yılına kadar Hazine tarafından yönetilen Sosyal Güvenlik Sistemi, 1941 yılında Sosyal Hizmetler departmanına devredilmişti. Çeşitli mevzuatlar çerçevesinde yürütülen Sosyal Güvenlik Sistemi 1947 yılında tek bir sosyal

güvenlik kanunu altında bir araya getirildi (Director General of Social Services, 1942).

- Çocuk Yardımı (1941): Gelir testi olmaksızın sabit bir oranda ödenen bir aile ödeneğiydi. Finansman genel gelirlerden sağlanıyordu. Programın finansmanına yardımcı olmak için işverenlere bordro vergisi uygulanıyordu. İlk çocuk başlangıçta programın dışında tutulmuş, 1950'de programa dahil edilmiştir.
- Dul Aylığı (1942): İngiliz Milletler Topluluğu aylıklarının genel yapısını takip ediyordu yani genel gelirden finanse ediliyor ve gelir testi yapılıyordu. "Dul" tanımı, kocası ölmüş bir kadının çok ötesine geçiyordu. Kendi hataları olmaksızın eşlerinin desteğini kaybetmiş çeşitli kadın kategorilerini içeriyordu.
- Eş Ödeneği (1943): Sürekli iş göremez durumdaki yaşlılık aylığı alanların eşleri ve malulen emekli olanların eşleri için yapılan bir ödemeydi. Bu ödeme daha sonra sürekli iş göremez durumda olmayan yaşlılık emeklilerinin eşlerini de kapsayacak şekilde genişletilmiştir.
- Emeklinin Çocuğu İçin Ek Ödenek (1943): Esasen emekli aylığının bir uzantısıdır. Başlangıçta tek bir çocukla sınırlı olan bu ödemeler daha sonra diğer çocukları da kapsayacak şekilde genişletilmiştir.
- İşsizlik ve Hastalık Özel Yardımı (1945): Sabit bir ödeme türüydü. Genel gelirden ödenmeleri ve gelir testine tabi tutulmaları bakımından emekli maaşlarına benziyordu. Miktarları emekli aylıklarından daha düşüktü (Chifley, 1945).

1950 ve 1960' lı yıllar daha çok hastane ve sağlık sistemi ilaç ve tıbbi malzeme konusunda düzenlemelerin olduğunu görmekteyiz.

1970 ve 80' li yıllarda Avustralya' da seçmen kitlesi tarafından Sosyal Güvenlik Sisteminin sorgulanmaya başladığını görmekteyiz. Bu sorgulamanın aşağıdaki üç ana kriter üzerinde yoğunlaştığını görüyoruz.

* Yoksullukla yeterince mücadele edilip edilmediği,

* Sosyal Güvenliğin çalışma ve tasarruf teşviki üzerindeki etkileri,

* Zor durumdaki tüm grupları kapsayıp kapsamadığı,

Şeklinde olmuştur.

Bu sorgulamalar neticesinde ortaya çıkan önemli gelişmeler ise şu şekildedir:

- Emekli maaşları üzerindeki gelir testinin önemli ölçüde hafifletilmesi ve daha az olan eş ödeneğinin yerine eş için emekli maaşının getirilmesi (1972),
- Yaşlılık aylıkları üzerindeki gelir testinin 75 yaş ve üzeri (1973) ve 70-74 yaş arası (1975) kişiler için kaldırılması,¹
- Dul maaşı almayan yalnız ebeveynler için emekli maaşı türü bir ödemenin başlatılması²
- Engelli çocukların ebeveynleri için yeni bir ödenek oluşturulması (1974),
- Çocuk yardımlarının tek bir aile ödeneği sistemine entegre edilmesi ve düşük gelirli ebeveynlerin yardımdan daha adil yararlanmalarının sağlanması (1976),
- Engelli bir eşin bakıcıları için bir emeklilik aylığının başlatılması (1984)
- Bakmakla yükümlü olduğu çocuğu olmayanlar için dul aylığının aşamalı olarak kaldırılması (1987)

Avustralya’ da 1990’ lı yıllardaki sosyal güvenlik alanında önemli gelişmeleri ise şu şekilde sıralayabilir: (Neilson, 2008).

- Engellilik Reform Paketi (1991): Engelli destek aylığı için çalışmanın merkeziliğine vurgu yapılmış, işverenlerin engelli kişileri işe almaları için sağlanan mali teşvikler ve işe hazır olma durumunun değerlendirilmesinde ve iş fırsatlarının bulunmasına yönelik aktif yaklaşım sergilenmiştir.
- Çocuk Yardımları tek bir sisteme entegre edildi. (1993)
- Kadınlar için daha yüksek bir emeklilik yaşının aşamalı olarak uygulamaya konuldu (1994).
- Bireyselleştirilmiş gelir testi uygulamasının başlatılması (1995)
- Eşin emekli maaşının aşamalı olarak kaldırılması (1994)

¹ 1978 ve 1983’te iki adımda tersine çevrilmiştir.

² Yalnız anneler için 1973, yalnız babalar için 1977’ de uygulanmaya başlanmıştır.

- Standart emekli maaşı oranını "erkeklerin toplam ortalama haftalık kazancının" %25'ine bağlayan mevzuatın uygulanması (1997).
- Politika ve hizmet sunumuna ilişkin sorumluluğun Sosyal Güvenlik Bakanlığı (DSS) ile yeni oluşturulan Centrelink adlı kurum arasında paylaştırılması (1997).
- DSS'nin, sosyal güvenliğin ötesine geçen bir dizi programdan sorumlu yeni bir Aile ve Toplum Hizmetleri Departmanına dönüştürülmesi (1998)

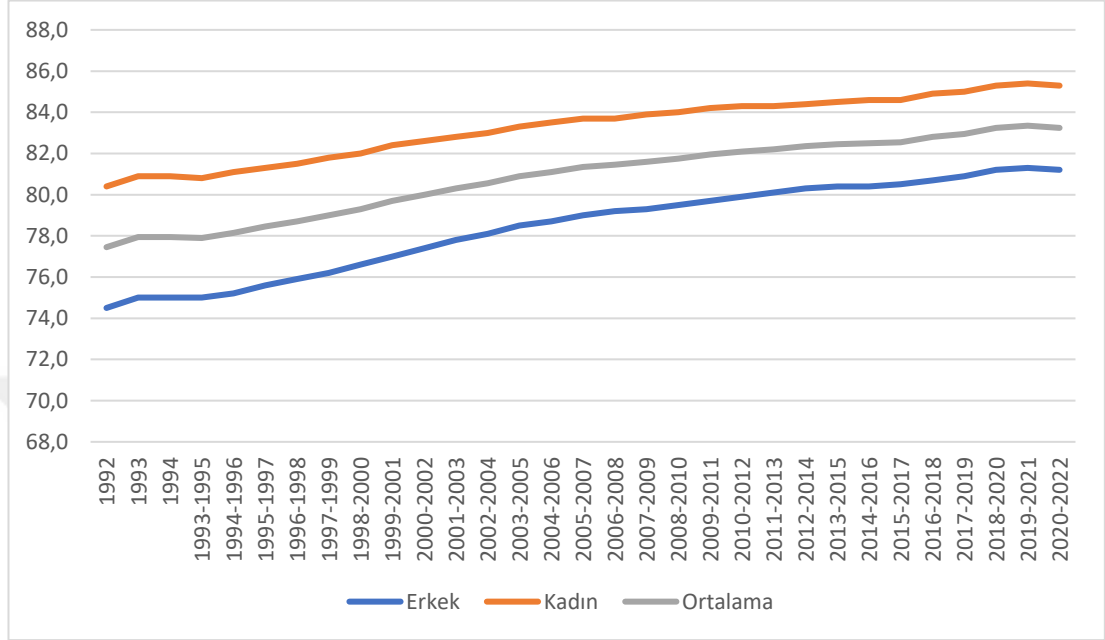
Avustralya'da uygulanan sosyal güvenlik sistemi, Avustralya Federal Devleti tarafından yapılan sosyal refah ödemeleri çerçevesinde şekillenmiştir. Avustralya İnsan Kaynakları Departmanı' na bağlı iş ve işlemlerini yürüten Centerlink isimli bir kuruluş tarafından yürütülen yapı, Anglo-Sakson Beveridge modeline örnek teşkil etmekte olan model, diğer Beveridge sistemlerinde olduğu gibi genel olarak vergilerle finansmanı sağlanmaktadır. Söz konusu sistem primlerle finanse edilmediği için geneldir ve ikamet şartı sağlanıyorsa sosyal güvenliğe ilişkin haklar herkese sunulmaktadır (SGK, 2013).

Avustralya primsiz olarak uygulanan sosyal güvenlik sistemi vergilerle finanse edilir ve sigorta primi ödeme zorunluluğu bulunmamaktadır. Avustralya' da uygulanan bu primsiz sistemde sosyal güvenlik yardım ve aylıklarına hak kazanma ve ödemenin devamı, Avustralya'da ikamet koşuluna bağlıdır. Prim ödemeye dayalı emeklilik sisteminin gelişimi ise daha çok özel sigortacılık üzerinden gelişmiştir.

3.1.2.2. Avustralya'da Sosyal Güvenliğe İlişkin Mevcut Durum

Avustralya' da doğumda beklenen yaş verilerini incelediğimizde konuyla ilgili son rapor olan 2020-2022'de yaşam süreleri erkekler için 81,2 yıl, kadınlar için 85,3 yıl ortalama ömür beklentisi ise 83.35 olmuştur. Bir önceki yıla (2019-2021) göre hepsi de 0,1 yıl azalmıştır. Yaşam beklentisi hem erkeklerde (82,2 yıl) hem de kadınlarda (86,0 yıl) Avustralya Başkent Bölgesi'nde en yüksektir. Yaşam beklentisi hem erkekler (76,2 yıl) hem de kadınlar (80,7 yıl) için en düşük Kuzey Bölgesi'ndeydi. Söz konusu doğumda beklenen ömür süresi emeklilik konusunda yaş kriterinin belirlenmesi ve iler ki yıllarda ödenecek emekli aylıkları için finansman kaynaklarının verimli kullanılması açısından önemli bir veri kaynağıdır. Aşağıdaki tabloda 1992 yılından

günümüze kadar olan süreçte ortalama ömrü süresinin Avustralya’ da ne kadar arttığı açıkça görülmektedir (Australian Bureau of Statistics -ABS , 2024).

Şekil 3.3. Avustralya’da Yaşam Ümidi

Kaynak: Australian Bureau of Statistics -ABS . (2024).

Avustralya dünyadaki en yüksek üçüncü ortalama yaşam süresine sahiptir. Monako ve Japonya'da ortalama yaşam süresi Avustralya'dan daha yüksektir. Avustralya'da erkeklerin ortalama yaşam süresi dünyada ikinci, kadınlarınki ise altıncı sırada yer almaktadır.

Tablo 3.1. Avustralya Yaşam Ortalaması Dünya Sıralaması

Ülke	Ortalama		Erkekler		Kadınlar	
	Yaş	Sıralama	Yaş	Sıralama	Yaş	Sıralama
Monaco	85,95	1	84,34	1	87,68	2
Japonya	84,78	2	81,8	4	87,73	1
Avustralya	84,53	3	83,17	2	85,84	6
İsviçre	83,99	4	82	3	85,9	5
Malta	83,78	5	81,44	6	86,11	4
Kore	83,7	6	80,39	15	86,76	3
Liechtenstein	83,26	7	81,1	8	85,35	9
Norveç	83,23	8	81,56	5	84,88	13
İspanya	83,01	9	80,21	17	85,77	7

İsveç	82,98	10	81,08	9	84,91	12
İtalya	82,85	11	80,52	13	85,1	10
Singapur	82,75	12	80,64	10	84,93	11
İzlanda	82,68	13	81,21	7	84,18	22
Kanada	82,66	14	80,62	11	84,67	16
Lüksemburg	82,63	15	80,45	14	84,81	14
Fransa	82,5	16	79,43	22	85,49	8
Yeni Zelanda	82,45	17	80,58	12	84,32	19
İsrail	82,26	18	80,15	18	84,3	21
Finlandiya	82,04	19	79,35	23	84,72	15
İrlanda	82	20	80,25	16	83,77	26

Kaynak: Birleşmiş Milletler (BM). (2024).

Avustralya’ da yaşlılık aylığı alma şartlarından olan yaş kademeli olarak 65'ten 67'ye çıkarılmıştır. İşsiz sayısının yüzdelik dilim olarak bakıldığında son yıllarda %4,1 gibi oldukça makul sayılabilecek bir durumdadır. Ayrıca 2009 yılından 2024 yılına kadar geçen süreçte işsizlik oranında %1,7 gibi önemli miktarda azalma sağlamıştır. İşsizlik oranındaki bu azalma 59.900 kişilik bir rakama denk gelmektedir. Emekli aylıklarının finansmanında ister primli sistem istenirse de vergi gelirleriyle finansman sağlansın her iki yöntemde de çalışan ve emekli sayıları önemli bir kriterdir. Bu nedenle çalışan sayısının artırılması primli sistemde ödenecek prim miktarını; vergi finansmanı sisteminde ise devlet tarafından tahsil edilecek vergi miktarını arttırarak gelirden pozitif bir girdiye sebep olmuştur. Emekli sayısı gider kalemi olarak çalışan sayısı da prim ya da vergide gelir arttırıcı kalem olarak rol oynamaktadır.

Tablo 3.2. Avustralya Çalışan Sayısı

	2009	2024 (Haziran)	Fark
Nüfus	22.155.400	26.822.000	+ 4.666.600
Çalışan Sayısı	10.779.100	14.300.000	+3.520.900
İşsiz Sayısı	664.100	604.200	- 59.900
İşsizlik Oranı	%5.8	%4.1	-% 1,7

Kaynak: Australian Bureau of Statistics -ABS

Avustralya’ da 2009 tarihli Adil Çalışma Yasası ile her yıl ücret 1 Temmuz itibariyle belirlenir. İlk uygulama 2010 yılında başlamıştır. 1 Temmuz 2023 itibariyle Ulusal Asgari Ücret saat başına 23,23 AU\$ veya haftalık 882,80 AU\$' dır.

Tablo 3.3. Avustralya’ da Asgari Ücret

Yürürlük Tarihleri	Brüt Asgari Ücret (AU\$)		Brüt Asgari Ücret (\$)	
	Saatlik	Haftalık	Saatlik	Haftalık
1 Temmuz 2023- 1 Temmuz 2024	23,23	882,80	17.65	670.93
1 Temmuz 2010- 1 Temmuz 2011	15.00	570.00	13.16	497.04
Fark	+8,23	+312,80	+4,59	+173,89

Kaynak: Fair Work Ombudsman.

Asgari ücret, çalışanın yaşam kalitesinin en alt seviyede belirlenmesi noktasında çalışanı koruyan bir uygulama olmasının yanında prim ya da vergi gelirlerinin devlet veya kurumlar için yüksek olmasını da sağlayan bir sistemdir. Yani yüksek asgari ücret uygulaması yüksek vergi geliri veya yüksek prim geliri anlamına gelmektedir.

Tablo 3.5’ in fark kısmından da anlaşıldığı üzere 2009 yılından 2024 yılına kadar Avustralya’ da asgari ücret uygulamasında hem AU\$ hem de USD bazında artış kayda değer şekilde artışlar göze çarpmaktadır.

Avustralya’ da Sosyal Güvenlik Ödemeleri ve hizmetleri Servis Australian departmanının alt birimi Centerlink tarafından yerine getirilmektedir. Yaşlılık ve maluliyet aylıkları, çocuk bakım ve yaşlı bakıcı ücretleri ile tıbbi bakım ücretleri dahil Centerlink tarafından ödenmektedir.

Gaziler için Department of Veterans' Affairs'den belirli tazminat ödemeleri alan yaşlılık emeklileri bulunmaktadır. Yaşlılık Maaşlarının DVA veya Services Australia (Centrelink) tarafından ödenmesini seçebilirler.

3.1.3 Avustralya’ da Malullük, Yaşlılık ve Ölüm Sigortası

Avustralya’da uygulanan sosyal güvenlik sistemi vergilerle finansmanı sağlanır ve prim ödeme zorunluluğu bulunmamaktadır. Avustralya’ da ki bu primsiz olan bu sistemdeki sosyal güvenlik mevzuatı içerisindeki sosyal yardım ve aylıklara hak kazanma ile ödemenin devamı, Avustralya’ da ikamet koşuluna bağlıdır. Ülkede uygulanan sosyal güvenlik sistemi ile ilgili genel bilgi: Emeklilik sistemi çeşitli özel sigorta şirketlerine prim ödenmesiyle sağlanmaktadır. Ülkedeki çalışanlar kendileri ve aileleri için ayrı ayrı emeklilik fonu oluşturabilirler (Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, 2022).

Avustralya sosyal güvenlik sisteminin vergilerle finanse edilen bir yapı şeklinde uygulanması, risklerin oluşması durumuna karşı ayrı şekilde bir prim ödeme uygulamasının olmaması edimlerin genel olarak bir gelir testi sonucunun baz alınarak sunulması dolayısıyla yani kısacası bizim ülkemizde bilinen şekliyle bir sosyal sigortacılık sisteminin olmaması nedeniyle çalışmadaki alt başlıklar, sigorta kolları bazında değil de sosyal riskler bazında belirtilmiştir.

3.1.3.1. Maluliyet

Engelli Destek Maaşı (DSP) olarak adlandırılan ve kişinin hastalık veya engellilik nedeniyle alabileceği ödemeyi tıbbi durumu yetersiz olan herkes alamamaktadır. DSP almak için tıbbi ve tıbbi olmayan kurallar bulunmaktadır. Tıbbi ve tıbbi olmayan kurallara ilişkin şartlar aşağıda yer almaktadır.

Tıbbi Kurallar: Aşağıdakilerden herhangi birinin kişide var olması halinde, tıbbi kuralları karşılamış sayılmaktadır. Bunlar: (Department of Social Services, 2024).

- Kalıcı körlük,
- Huzurevi düzeyinde bakıma ihtiyaç duyulması,
- Ortalama yaşam beklentisi 2 yıldan az olan ölümcül bir hastalığa yakalanma,
- IQ'su 70'in altında olan bir zihinsel engeli bulunma,
- Kategori 4 HIV/AIDS'e

Yukarıdaki açık tanımlaması yapılan hastalık/engellilik hali dışında Avustralya Sosyal Hizmetler Departmanı tarafından en son 2023 yılında güncellenen “*Engelli Destek*

Aylığı için İşle İlgili Bozuklukların Değerlendirilmesine Yönelik Tablolarda” bulunan Hastalıklar/Bozukluklar eşiğinin aşılması durumunda tıbbi olmayan kurallarında sağlanması şartıyla engelli destek aylığından yararlanılabilmektedir.

Tıbbi Olmayan Kurallar: Yaş, ikamet durumunu, gelir ve mal varlığı gibi hususları içerir.

Yaş: Talepte bulunulduğunda kişinin en az 15 yıl 9 ayı doldurmuş olması ve emeklilik yaşının altında bulunması gerekir. 16 yaşını doldurmadan 13 hafta öncesinden itibaren başvuru yapılabilir. Hak talebinde bulunduğu kişi 16 yaşın altındaysa ve şartları sağlıyorsa 16 yaşını doldurduğu tarihten itibaren ödeme yapılmaya başlanır.

İkamet kuralları:

Kişinin DSP almak için toplamda en az 10 yıl Avustralya'da ikamet etmiş olması gerekir. Bu yılların en az beşinde ikametine ara vermemiş olmalıdır. Eğer mülteci ya da eski mülteciyse 10 yıl kuralından muaf tutulmaktadır.

Avustralya'da ikamet ederken aşağıdaki durumlardan birine düşüyse 10 yıl kuralı geçerli değildir:

- Çalışamaz hale gelme,
- Kalıcı körlük.

Aşağıdakilerin tümü geçerliyse 10 yıl kuralı geçerli değildir. Bunlar;

- Yurtdışında doğmuş ve çalışamaz hale geldiğinde veya kalıcı olarak kör olduğunda Avustralya'da ikamet etmiyorsa ancak daha sonra Avustralya' da ikamete başladıysa,
- Çalışamaz hale geldiğinde veya kalıcı olarak kör olduğunda Avustralya'da ikamet eden birinin bakmakla yükümlü olduğu çocuğusa ve Avustralya'da ikamet eden bir kişinin bakmakla yükümlü olduğu çocuğu olmaya devam ediyorsa.

Gelir Ve Mal Varlığı Testleri: Engelli Destek Maaşı (DSP) miktarı, değerlendirilebilir gelire ve mal varlığına bağlıdır.

Başvuran kişinin ve eşinin tüm kaynaklardan elde ettiği geliri değerlendirilir. Bir özel emeklilik fonu olan Suppensation (Süper Emeklilik) emeklilik yaş şartı sağlanmışsa

buradaki finansal varlıkları da içerecek şekilde test uygulanır. Finansal varlıkların ne kadar gelir getirdiğini hesaplamak için “Deeming” adı verilen yöntem kullanılır.

Emekli maaşlarının gelir ve varlık limitleri vardır. Bu sınırların üzerindeyse kişi daha düşük bir emekli maaşı bağlanmaktadır.

Tablo 3.4. Avustralya’ da Gelir Testine Göre Emekli Maaşı Azaltma (Bekar)

Tek Kişi	
<i>İki Haftalık Gelir</i>	<i>Emekli maaşınızın azalacağı miktar</i>
204 AUD’ ye kadar	0 AUD
204 AUD’ nin üzerinde	Her 204 AUD için 50 cent (AUD)

Kaynak: Services Australian. (2024).

Emekli maaşlarının gelir ve varlık limitleri vardır. Bu sınırların üzerindeyse kişi daha düşük bir emekli maaşı bağlanmaktadır. Söz konusu bu limitler kişinin özel durumlarına göre ayrı ayrı belirlenmiştir. Bu özel durumu bekar ya da evli olması ve elde ettiği gelir miktarı gibi kriterler baz alınmaktadır.

Tablo 3.5. Avustralya’ da Gelir Testine Göre Emekli Maaşı Azaltma (Evli)

Hastalık Nedeniyle Birlikte veya Ayrı Yaşayan Çift	
<i>İki Haftalık Gelir</i>	<i>Emekli maaşınızın azalacağı miktar</i>
360 AUD’ ye kadar	0 AUD
360 AUD’ nin üzerinde	Her 360 AUD için 50 cent (AUD)

Kaynak: Services Australian (2024).

Başvuran kişi kalıcı olarak körse ve DSP alıyorsa, *kira yardımı* almadığı sürece gelir testini kullanılmamaktadır.

Varlık Testi: Tüm varlık türleri değerlendirmeye katılır. Yapılacak ödeme kişinin varlıklarının değerine, ev sahibi olma durumuna ve bir evliliğinin olup olmadığına bağlı olarak değişmektedir.

Emekli maaşı almak için kişilerin ne kadar varlığa sahip olabileceğine dair sınırlar mevcuttur. Bunlara varlık testi limitleri adı verilmektedir. Avustralya Sosyal Hizmetler Departmanı her yıl Mart, Temmuz ve Eylül aylarında bu limitleri ve kesinti noktalarını gözden geçirerek gerek duyulması durumunda güncellemektedir. Mevcut 2024 / Mart güncellemesine dair bilgiler aşağıdaki tabloda belirtilmiştir.

Tablo 3.6. Avustralya’ da Varlık Testine Göre Emekli Maaşı Sınırları

Durumu	Ev Sahibi	Kiracı
Bekar	301.750 AUD	543.750 AUD
Evli	451.500 AUD	693.500 AUD

Kaynak: Australian Institute of Health and Welfare AIHW (2024).

Avustralya’ daki engelli kişi sayısı ile ilgili son verilere bakıldığında 2018’de nüfusun %17,7’sinin engelli tanımında yer aldığı görülecektir. Engelliliğin yaygınlığı yaşla birlikte artmıştır. 0-64 yaş arası her dokuz kişiden biri (%11,6) ve 65 yaş ve üzeri her iki kişiden biri (%49,6) engellidir. Engellilik yaygınlığı erkeklerde (%17,6) ve kadınlarda (%17,8) benzerdir. Tüm Avustralyalıların %5,7’si ileri derecede ya da ciddi bir engelliliğe sahiptir.

Tablo 3.7. Avustralya Maluliyet Destek Aylığı Miktarı

Aylık Alan Kişi Durumu	Aylık Miktarı (AU\$)
18 yaşından küçük, evli değil, hane halkıyla yaşayan	371,20
18 yaşından küçük, evli değil, tek yaşayan	572,90
18–20 yaş arası, evli değil, hane halkıyla yaşayan	420,70

18-20 yaş arası, evli değil, hane halkıyla yaşayan	572,90
Evli iseler çiftlerden her biri (18-20 yaş arası)	572,90
21-63/65 yaş arasındakiiler	Yaşlılık aylığı kadar

Kaynak: T.C. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı. (2022). *Dış İlişkiler Raporu*. Ankara:

Maluliyet Destek Aylığı; İki haftalık ve Avustralya Doları şeklinde ödenmektedir. Bu ödemelere ait miktarlar kişinin yaş, evli-bekar ya da yalnız ve aile ile yaşaması gibi kriterlere göre değişiklik göstererek ödenmektedir.

3.1.3.2. Yaşlılık Sigortası

Yaşlılık aylığı ödemelerinin çoğu Services Australia (Centrelink) tarafından yapılmaktadır. Avustralya’ da yaşlılık aylığını alabilmek için aşağıda numaralandırılmış şartları sağlaması gerekmektedir. Bunlar yaş şartı, ikamet şartı ile gelir ve varlık testleri olarak sıralanmaktadır.

1- Yaş Şartı

Emeklilik yaşı, aşağıdaki tabloda gösterildiği gibi kademeli olarak 65'ten 67'ye çıkarılmıştır.

Tablo 3.8. Avustralya Kademeli Emeklilik Yaşı

Doğum Tarihi	Emeklilik Yaşı	Emeklilik Yaşının Değiştiği Tarih
1 Temmuz 1952- 31 Aralık 1953	65 yıl 6 ay	1 Temmuz 2017
1 Ocak 1954- 30 Haziran 1955	66 yıl	1 Temmuz 2019
1 Temmuz 1955- 31 Aralık 1956	66 yıl 6 ay	1 Temmuz 2021
1 Ocak 1957 sonrası	67 yıl	1 Temmuz 2023

Kaynak: Department of Social Services. (2024).

Tablodan da anlaşılacağı üzere Avustralya’ da emeklilik yaşı oldukça yüksek bir zamana yükseltilmiştir. 2023 yılından itibaren 67’ ye çıkarılan yaş şartında kadın ve erkek içinde bir ayırım söz konusu değildir. Kademeli uygulama şeklinde getirilmiş olsa da bu tarihler 5 yıl gibi kısa bir zamana yayılmıştır.

2- İkamet Koşulu

- Kişi yaşlılığın aylığı talebinde bulunduğu Avustralya'da ikamet ediyor (yani Avustralya'da sürekli olarak yaşıyor) ve talebin yapıldığı gün Avustralya'da bulunuyor olmalıdır.
- En az 5 yılı tek bir dönemde olmak üzere toplamda en az 10 yıl Avustralya'da ikamet etmiş olmalıdır.
- Avustralya ile Uluslararası Sosyal Güvenlik Anlaşması bulunan ülkelerde ikamet için özel kurallar geçerlidir. Bu ülkelerdeki ikamet asgari 10 yıllık ikamet şartına sayılabilir.
- Avustralya vatandaşı olmayanlar için uygun bir uygun ikamet muafiyetine sahip olmak

3- Gelir ve Mal Varlığı Testi

Yaşlılık Aylığı bir gelir testine ve bir mal varlığı testine tabidir. Yapılan araştırma sonrasında daha düşük ödeme oranını veren test kapsamındaki ödeme yapılır. Varlık testi, önemli varlıkları olan kişilerin sosyal güvenlik sisteminden destek almasını engellemek ve günlük yaşam giderlerini karşılamak için öncelikle varlıklarını (doğrudan ya da gelir elde etmek için) kullanmalarını sağlamak üzere tasarlanmıştır.

Avustralya’ da yaşlılık aylığının ödenmesine ilişkin diğer detaylar ise aylık artış oranlarının nasıl yapıldığı, çalışma İkramesi nasıl alınabileceği, yaşlılar sağlık kartı uygulaması, yaşlılık desteği ile bakıcı ödemelerinin de küçük başlıklar altında incelememiz gerekmektedir.

Aylık Artış Oranları

Emekli maaşları 20 Mart ve 20 Eylül tarihlerinde olmak üzere yıl içinde iki defa olmak üzere endekslenmektedir. Emeklilerin yaşam maliyetlerindeki artış yönündeki değişikliklerin olumsuz etkilerini azaltmak için yapılan ücret artışları olarak görülmektedir.

Tüketici Fiyat Endeksi ile Emeklilerin Yaşam Maliyeti Endeksindeki artışlar karşılaştırılır ve artışlardan yüksek olanına endekslenir. Söz konusu bu endeksleme aşağıda sayılı bir dizi mal ve hizmetin fiyatlarındaki değişiklikleri ölçerek yapılır.

Bunlar:

- * Gıda,
- * Sağlık Hizmetleri,
- * Posta Ücreti
- * Yakıt,
- * Konut Masrafları
- * Kamu Hizmetleri Maliyetleridir

Fiyat artışlarına endeksledikten sonra oranlar bir ücret kıyaslama ölçütü ile karşılaştırılır ve gerekirse kıyaslama ölçütünü karşılamak için artırılır. Ücret kıstası, şayet emekliler iki kişilik bir çiftin oluşturduğu aile ise emekli maaşı; Erkek Toplam

Ortalama Haftalık Kazancının en az %41,76'sı olmasını sağlar. Tek kişi ise emekli maaşı oranı, çiftlerin birleşik oranının %66,33'ü şeklinde ödenmektedir. Mevcut Durumda;

Yalnız yaşayanlar için 826,20 AUD,

Şayet çiftler birlikte yaşıyorlarsa her birine 622,80 AUD ödemeye denk gelmektedir (Department of Social Services, 2024).

Avustralya sosyal güvenlik sistemine ilişkin yukarıda anlatılanlara ek olarak yaşlılara yönelik yapılan başkaca ödemeler ile kolaylık sağlayıcı düzenlemeler bulunmaktadır. Bu düzenlemeler kısaca aşağıda yer verilmiştir.

Çalışma İkramiyesi – Emeklilik Yaşına Ulaşmışlara Çalışma Teşviki

Çalışma ikramiyesi, yaşlılık aylığı almaya hak kazanan kişinin tabi olduğu yaşa ulaşmasına rağmen çalışmayı tercih etmeleri halinde, çalışarak elde ettiği gelir sayesinde daha sonra emekli olduklarında yaşlılık aylıklarının daha yüksek pay almalarını sağlayarak onları çalışmaya teşvik etmek için kullanılan bir uygulamadır.

Çalışma Bonusu kapsamında, çalışarak elde edilen iki haftalık gelirin belirlenmiş kısımları gelir testi kapsamında gelir olarak değerlendirilmemektedir.

Avustralya'da ki bu uygulama şu an için 20 Eylül 2019 tarihinden sonra emeklilik yaşına ulaşmış olanlara kapalıdır. Ek olarak söz konusu uygulamadan faydalanabilmek için "iş testi" kurallarının karşılanmış olması gerekmektedir. İlginin iş testinden geçebilmesi için haftalık ortalama 20 saatten 48 hafta yani toplamda yıllık 960 saat çalışmış olması gerekmektedir. Bu konuda özellikle de sezonluk işler olmak üzere söz konusu kuralın kapsam dışında tutulduğu istisnalarda mevcuttur (SGK, 2013).

Yaşlılar Sağlık Kartı: Avustralya' da insanlar, belirtilen yaş şartını karladıkları ve ikamet kurallarına uydukları durumlarda söz konusu bu kart kendilerine verilmektedir. Uygulanan ikamet şartına göre talepte bulunan kişinin Avustralya vatandaşı olması gerekmektedir veya sürekli olarak oturabileceğine dair vizesi olmalıdır. Bunlar haricinde de özel kategori vizesi sahibi olan yani Yeni Zelanda Pasaportuyla Avustralya' ya gelen kişilerde ikamet şartını sağlamış sayılmaktadırlar. Avustralya'da uygulanan sosyal güvenlik hizmetlerinden detaylı bir şekilde yararlanmak için gerekli şart olan ve Avustralya'ya yerleşenler için temel ikamet kuralı olarak uygulanan 104 haftalık ikamet şartı, sağlık kartı uygulaması içinde geçerlidir. Uygulanan yaş şartı ise

emeklilik yaş şartı ile aynıdır. Ayrıca bu şartların yanında ilgili kişinin gelir desteği de almıyor olması gerekmektedir. Ek olarak, kişinin vergilendirilebilir geliri baz alınarak gelir testi yapılmaktadır. Yaşlılar sağlık kartı hak etmiş kişiye, ilaç yardımları programı kapsamında verilen ilaçları indirimli alma, Avustralya Hükümeti tarafından finansmanı sağlanan sağlık hizmetlerinden faydalanma, demiryolu taşımacılığında ayrıcalıklardan yararlanma, devlet ve yerel idareler ile istisnai durumlarda özel sektör tarafından sağlanan imtiyazlardan yararlanma gibi haklar sağlamaktadır.

Yaşlılık Desteği Uygulaması

Yaşlılık desteği, ihtiyaç sahibi yaşlılık sağlık kartı sahiplerine sağlanan bir hak olup ilgili kişilerin enerji, motorlu taşıtlar kaydı, telefon gibi yapılan düzenli ödemelerine yardım sağlayan bir destek türüdür. İlgili kişinin söz konusu bu destekten yararlanabilmesi için Centerlink'e başvurup kendisine ait bir hesap numarasını vermesi gerekmektedir. Bu yardımı alan kişi yılda geçici olarak 13 haftadan fazla süreyle Avustralya dışında bulunursa verilen destek Centerlink tarafından kesilmektedir. Bu kapsamda sağlanan yardım, yıllık, yalnız yaşayan bir kişi için 845 AUD ; çift olunması durumunda ise 1274 AUD olarak ödenmektedir.

Bakıcı Ödemeleri Yapılması

Bakıma muhtaç yaşlı kişilerin bakımını üstlenenlere Avustralya'da iki farklı ödeme türü mevcuttur. Bu ödemelerden ilkinin adı, "bakıcı ödemesi", yaşlı kişiye bakmalarından dolayı düzenli bir işte çalışmayan kişilere yapılan bir ödemedir. Söz konusu ödeme iki haftada bir verilmektedir. Yalnız bir kişi veya sağlık nedeniyle ayrılmışlarsa çiftlerden her biri için 712 AUD, şayet çiftlerse bu durumda kişi başına 536,70 AUD olarak ödenmektedir. İkinci ödemenin adı ise "Bakıcı ödeneği" dir. Bu ödenek günlük olarak ilave bakım ve dikkat gerektiren aile bireylerine bakan ya da bakıcısına, iki haftada bir 114 AUD olarak ödenmektedir. Yapılan bu her iki ödemede de ikamet koşulu aranmaktadır.

Ayrıca bakıcı ödemesi için bakım alan yaşlının başka bir gelir desteği almaması bunun yanı sıra yaşlılık aylığı da almaması gerekmektedir. Ayrıca bakıcı ödemesinde, bakım alan kişiye gelir ve varlık testide yapılmaktadır. Bakıcı ödemesinde gerekli olan bu şartlar, bakıcı ödeneği için gerekli değildir (Australian Government , 2024).

Avustralya’ da 4 hafta veya daha uzun süreli yurtdışında ikamet etmeniz durumunda ikamete dayalı sosyal yardımlar kesilmektedir (Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, 2022).

Avustralya’ da ki yaşlılık verilerine baktığımızda; her altı Avustralyalıdan biri (%15,9 veya 3,9 milyon kişi) 65 yaş ve üzerindedir (2015'te %15,1 idi). Yaşlı Avustralyalıların çoğu (65 yaş ve üzeri kişiler) hanelerde yaşamakta (%95,3), %4,6'sı ise bakımlı konutlarda yaşamaktadır. Yaşlı Avustralyalıların (gelir bildiren) üçte ikisi (%68,1) düşük gelirli bir hanede (haftada 756 dolardan az kazanan bir hane) yaşamaktadır. Avustralya 2022 yılı finansal Raporunda emekli aylığı alan sayılarının ise şu şekilde olduğunu görmekteyiz. 4,2 milyon emekli bulunmaktadır.

Ortalama emeklilik yaşı (tüm emeklilerin) 56,9'dur. 2022 yılında emekli olan 130.000 kişinin ortalama yaşı 64,8'dir. Emekli olmayı planlayanların ortalama yaşı 65,4'tür. Emekli maaşı çoğu emekli için ana gelir kaynağıdır (Australian Bureau of Statistics - ABS , 2024).

3.1.3.3. Ölüm Yardımı

Ölüm yardımı olarak adlandırılan ödeme, kişinin eşi öldüğünde, gelirin ve mal varlığının yeniden değerlendirilmesi sonrasında yaşlılık aylığı miktarı kadar tek kişi için ödenen bir yardımdır (Australian Government , 2024).

Yetim aylığı uygulamasında da ebeveynleri kendilerine bakamayan veya ebeveynleri ölen bir çocuğa bakılıyorsa bakan kişiye düzenli olarak ödeme yapılmaktadır. Bu ödemeyi alabilmesi için kişinin çocuğa zamanın en az %35'inde bakıyor olması gerekmektedir. Ayrıca çocuğun ebeveynlerinin her ikisinin de ölmüş olması veya ebeveynlerden birinin ölmüş olması ve diğerinin süresiz olarak bir psikiyatri kurumunda veya bakımevinde olması, en az 10 yıldır hapiste olması veya nerede olduklarının bilinmemesi, mülteci olmaları ve her iki ebeveynin de Avustralya dışında yaşıyor olması veya nerede olduklarının bilinmemesi gerekmektedir.

Eğer çocuk 16 ila 25 yaşları arasındaysa aşağıdaki özelliklere sahip olmalıdır:

Bir okulda, kolejde veya üniversitede tam zamanlı eğitim alıyor,

Commonwealth'ten Veterans’ Children Education Scheme (VCES), Austudy ya da başka bir eğitim yardımı almıyor,

Services Australia'dan engelli destek maaşı veya başka bir Commonwealth ödeneği almıyor,

Olmalıdırlar.

Bu kapsamdaki ödemeler bakıcının kendisine yapılmaktadır. İki hafta da bir yapılan ödeme 77.00 AU\$' dır. Her yıl 1 Temmuz itibariyle de güncellenmektedir. Babanne ya da büyük babalar için ödeme miktarı arttırılmaktadır (Services Australian, 2024).

3.1.3.4. Süper Emeklilik (Superannuation) - Emeklilik Fonu

Prim ödemeye dayalı sistemin Avustralya' daki karşılığı olarak adlandırılabilir. 1992 yılına kadar bir zorunluluğu bulunmayan sistem 1 Temmuz 1992' den sonra bazı istisnalar hariç zorunlu hale gelmiştir. Gelişimini ise şu şekilde özetleyebilir:

1862: Avustralya'da Victoria'daki kamu görevlileri için ilk süper emeklilik fonu kuruldu.

1915: İlk özel sektör süper emeklilik fonu Bank Of New South Wales tarafından çalışanları için kuruldu.

1983: Bazı çalışanların endüstriyel ödüllerin bir parçası olarak süper katkı payı aldığı ödüllü süper emeklilik başlar. Bunlar bankacılık, sigortacılık, finans gibi büyük ölçüde sendikalaşmış sektörlerde ve devlet hizmetleri ve eğitim gibi kamu sektörlerinde çalışanlar içindi. Bu süper emeklilik katkıları çalışanların ücretlerine ek bir fayda olarak görülüyordu ve tüm çalışanların bu katkılardan yararlanma hakkı yoktu.

1985: Avustralya hükümeti, ödül sistemi aracılığıyla süper emeklilik kapsamını genişletme niyetini açıkladı.

1986: Avustralya Uzlaştırma ve Tahkim Komisyonu, süper emekliliği bir istihdam koşulu olarak onaylayan ulusal bir ücret davası kararı yayınlar. Bu karar, süper emekliliğin nihayetinde yaygın bir çalışan yardımı haline gelmesi için zemin hazırlar.

1991: Zorunlu işveren katkılarını yasalaştıran 1992 tarihli Süper Emeklilik Garantisi (İdare) Yasası kabul edildi.

1992: Süper Emeklilik Garantisi (SG) 1 Temmuz'da yürürlüğe girerek işverenlerin çalışanları adına bir süper fona katkıda bulunmalarını zorunlu hale getirdi. İlk SG oranı, bir çalışanın maaşının %3'ü olarak belirlendi.

1993: Dünya Bankası, Avustralya'nın emeklilik gelirine yönelik 'üç sütunlu' yaklaşımını dünya çapında en iyi uygulama modeli olarak selamlar. Bu sistem zorunlu süper emeklilik, yaşlılık aylığı ve gönüllü emeklilik tasarruflarını içermektedir.

2002: SG oranı %9'a çıkartıldı.

2005: Fon seçimi reformları, birçok Avustralyalı çalışanın süper garanti katkılarının ödeneceği süper fonu seçmesine olanak tanındı.

2014: Belirli bir süper emeklilik fonu seçmemiş olan Avustralyalı çalışanların SG katkıları, işverenleri tarafından belirlenen varsayılan bir MySuper fonuna yönlendirilmeye başlandı.

2023: SG oranı %11'e ulaştı ve 2025 yılına kadar %12'lik hedefe doğru kademeli artışını sürdürecektir.

İşveren tarafından çalışanı için bir emeklilik fonu hesabına para ("prim") öder. Buna "emeklilik fonu garantisi" adı verilir. Bu primleri maaş ve ücretlere ilave olarak öder.

1 Temmuz 2022'den itibaren, ayda ne kadar ödeme aldığınıza bakılmaksızın işveren tarafından çalışanın emeklilik fonuna katkıda bulunması gerekir. 18 yaşından küçüklerin bundan yararlanabilmesi için haftada 30 saatten fazla çalışıyor olmalıdır.

Emeklilik fonuna primin yatırılması, gelirin doğduğu zamana göre değil çalışana maaş ve ücret ödendiği zamana göre belirlenmektedir. Yani 1 Temmuz 2022 ve sonrasında çalışana ödeme yapılıyorsa ne kadar kazandığınıza bakılmayarak emeklilik fonu ödemesi yapılmalıdır. Bu kural, ödeme döneminin bir kısmı 1 Temmuz 2022'den önce olsa bile geçerlidir.

1 Temmuz 2022'ye kadar, çalışan için emeklilik fonunun prim ödenmesi için ayda en az 450 AU\$ (vergi öncesi) maaş veya ücretin ödenmesi/hakkedilmesi gerekiyordu. 1 Temmuz 2022 itibarıyla kazanç sınırı kaldırılmıştır. İster gündelik ister yarı zamanlı ister tam zamanlı çalışılsın veya ister geçici oturum sahibi olunsun hepsi yararlanabilir (Australian Taxation Office, 2024).

3.2. Türkiye’ De Malullük, Yaşlılık ve Ölüm Sigortası

3.2.1. Sosyal Güvenliğe İlişkin Tarihsel Gelişim

Türkiye’ deki sosyal güvenliğin gelişimini Osmanlı Devleti’nde uygulanan geleneksel yöntemler ve sonrasında modern sosyal güvenlik müesseseleri ile Osmanlı Devleti’nin yıkılmasının sonrası sosyal güvenlik uygulamaları olarak incelemek gerekir. Osmanlı Devleti’nde geleneksel sosyal güvenlik üç temele dayanır. Bunlar; aile içi yardımlaşma, meslek kuruluşları kapsamında yardımlaşma ve sosyal yardımlardır.

Aile içi yardımlaşma ile birlikte İslami kuralların içinde bulunan fitre, zekât, sadaka, komşu yardımları, gibi yardımlarla gelişmiştir. Dini yardımların yerini daha sonra devlet ve bireyin kurduğu vakıflar almıştır (Yazgan, 1977).

Yaşlılık riskine karşı döneminde şartları göz önüne alınarak şekillendirilen ve oluşumları sağlanan kurumsal yapılar meydana getirilmiştir. Bu kurumlar ülkemizde bugünkü anlamda sosyal güvenlik sistemimizin kurumsal yapısına öncülük etmişlerdir. 1866 yılında kurulan Askeri Tekâüt Sandığı’ndan 1909 yılında faaliyete geçirilen Hicaz Demiryolu Memur ve Müstahdemleri yardım nizamnamesine kadar bir çok yardım sandığı nizamnamesi yayımlanmıştır. Dilaver Paşa Nizamnamesi olan ve Ereğli Havzasında çalışan kömür işçilerinin, hastalık durumlarında tedavi edilmesi ile ağır hastalığa yakalanmaları durumunda malullük sigortası uygulamasını andıran bir uygulama ile köylerine gönderilmesini içermektedir (Alper, 2018).

Osmanlı Devleti’nde sosyal yardım hizmetleri hazine aracılığı ile dini vecibeler gereği yapılan yardımlar (gönüllü sadaka, zekât, fitre) vakıf müesseseleri veya lonca teşkilatı aracılığı ile yerine getirilmekteydi (Türkoğlu, 2013).

Cumhuriyetin ilanından önce Büyük Millet Meclisi tarafından çıkarılan ve büyük kısmı çalışma hayatına dair hükümler içeren ayrıca sosyal güvenlikle ilgili ilk hükümleri içerisinde barındıran yasal metin 28/04/1921 tarih ve 114 sayılı “Zonguldak ve Ereğli Havza-i Fahmiye’sinde Mevcut Kömür Tozlarının Amele Menafi-i Umumiyesi’nde Furuhtuna Dair Kanun olmuştur.

Türkiye’ de modern sosyal güvenlik müesseselerinden sosyal sigortaların oluşturulması ile ilgili hükümlerin 1936 tarih ve 3008 sayılı İş Kanun’unda yer aldığını söylemek yanlış olmayacaktır (Alper, 2009).

Çalışanların sosyal güvenliğini sağlamak üzere 01.01.1946 tarihinde yürürlüğe giren kanunla “İşçi Sigortaları Kurumu” kurulmuştur. Modern anlamdaki ilk sosyal sigorta kurumumuz İşçi Sigortaları Kurumu olmuştur. İşçi sigortalarının kurulmasının ardından 3008 sayılı iş kanunundaki çerçeveye uygun olarak sigorta mevzuatına ilişkin düzenlemeler çıkarılmaya başlanmıştır.

* 01.04.1946 tarih ve 4772 Sayılı Kanun’la; “İş Kazaları ve Meslek Hastalıkları ile Analık Sigortası”

* 01.04.1950 tarih ve 5417 Sayılı Kanun’la, “İhtiyarlık Sigortası”,

* 01.03.1951 tarih ve 5502 Sayılı Kanun’la “Hastalık ve Analık Sigortası”,

* 1957 yılında 6900 sayılı Kanunla, “Maluliyet, İhtiyarlık ve Ölüm sigortaları oluşturulmuştur.

01.03.1965 tarihinde yürürlüğe giren 506 Sayılı Sosyal Güvenlik kanunu yürürlüğe girinceye kadar ayrı ayrı kanuni metinlerle yürürlükte olan tüm sosyal sigorta mevzuatı birleştirilmiş ve aynı kanunla kurumun ismi “Sosyal Sigortalar Kurumu” (SSK) olarak değiştirilmiştir.

Kamuda çalışan memurlar için kurulmuş sandıklar 19502 yılında yürürlüğe giren 5434 sayılı Emekli Sandığı kanunu birleştirilmiştir. Yürürlüğe giren kanunla aynı zamanda Emekli Sandığı adında oluşturulan kurumla kamu kemsinde çalışan sivil ve askeri bütün memurlar sosyal güvenlik kapsamına alınmış oldu.

01.10.1972 yılında yürürlüğe giren kanunla tüm yurttaki ilgili kişileri kapsamak üzere 1479 sayılı “Esnaf ve Sanatkârlar ve Diğer Bağımsız Çalışanlar Sosyal Sigortalar Kurumu Kanunu” kabul edilmiş ve bu kişilerde sosyal güvenlik kapsamına alınmıştır.

17.10.1983 tarihinde 2925 ve 2926 Sayılı kanunlar kabul edilmiş, 2925 sayılı kanunla tarımda ücretli ve geçici çalışan mevsimlik işçiler “Tarım İşçileri Sosyal Sigortalar Kanunu” ile 2926 sayılı kanun ile de tarım kesiminde kendi adına bağımsız çalışan çiftçiler “Tarımda Kendi Adına ve Hesabına Çalışanlar Sosyal Sigortalar Kanunu” sayesinde sosyal güvenlik kapsamına alınmıştır.

(Alper, 2018).

Aktüer denge üzerine kurulu bir sistemle çalışan sosyal güvenliğin ülkemizde sürdürülebilirliğini ve norm birliğini sağlamak için yeni bir reform gerekli görülmüştür. Bu amaçla kuruluş geçmişleri yukarıda özetlenen Sosyal Sigortalar Genel Müdürlüğü, Emekli Sandığı Genel Müdürlüğü ve BAĞ-KUR Genel Müdürlüğü kurumları 2006 yılında “Sosyal Güvenlik Kurumu Başkanlığı” kurularak aynı çatı altında birleştirilmişlerdir. Sosyal Güvenlik Kurumu Başkanlığı 5502 sayılı kanunla idari şekli belirlenmiş ve kurumsal yapıya kavuşmuştur. Daha sonra 2018 yılında yayımlanan 4 No’ lu Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ile teşkilat yapısı, görev ve sorumlulukları yeniden belirlenmiştir (SGK, 2016).

Sosyal Güvenlik Kurumunun sosyal güvenlik mevzuatına yönelik işi ve işlemlerini düzenleyen 5510 sayılı kanun 2006 yılında “Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası” adıyla kabul edilmiş 2007 yılı başından itibaren de yürürlüğe girmesi öngörülmüştü. Ancak kanundaki bazı maddelerin Anayasa Mahkemesi tarafından iptal edilmesi, kanunda bazı değişikliklerle ek maddelerin konulması ile mevzuatından bazı maddelerin çıkarılması gereklilikleri nedeniyle önce 01 Temmuz 2007 tarihine daha sonra 01 Ağustos 2008 tarihine ertelenmiştir. Tüm bu süreçler sonrasında 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası 01 Ekim 2008 tarihinde tüm hükümleriyle yürürlüğe girmiştir. Daha önce üç farklı kurum tarafından ve parçalı bir mevzuat ile yürütülen sosyal güvenlik iş ve işlemleri 5510 sayılı kanunun tüm hükümleriyle yürürlüğe girmesi sonucu tek elden norm ve standart birliği sağlanmış şekilde uygulanmaya başlanmıştır (SGK, 2016).

Sosyal güvenlik mevzuatımızı düzenleyen temel kanun olan 5510 sayılı sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu’nun amacı, sosyal sigortalar ile genel sağlık sigortası bakımından kişileri güvence altına almak, sigortalardan yararlanacak hakları, kişileri, yararlanma şartları ve finansmanın hangi yöntemle sağlanacağı belirlenmektedir (5510 Sayılı Kanun, 2006).

3.2.2. Türkiye’de Sosyal Sigorta ve Genel Sağlık Sigortası Kapsamındaki Mevcut Durum

Ülkelerin emeklilik şartlarının belirlenmesinde siyasi karar vericiler için ülkenin sahip olduğu nüfus önemli bir kriterdir. 2023 yılı TÜİK verilerine göre nüfus toplam 85,3 milyon, 7 yaşına gelmiş çocuklar için ortalama yaşam beklentisi süresi 78,4 yıldır. Ayrıca 65 yaş veya üstünde olanların toplan nüfusa göre oranı %10,21 olmuştur.

Tablo 3.9. Türkiye’ de Ortalama Yaşam Ümidi ve emeklilik Süresi

Toplam Nüfus	85,3 Milyon
65 Yaş veya Üstünde Olanların Nüfusa Oranı	%10,21
Ortalama Yaşam Ümidi	78,4
Ortalama Yaşam Ümidi – Erkek	75,7
Ortalama Yaşam Ümidi- Kadın	81,1
Yasal Emeklilik Yaşı- Erkek	60 yaş (kademeli 65-2044’te)
Yasal Emeklilik Yaşı – Kadın	58 Yaş (kademeli 65-2048’de)

Kaynak: TÜİK (2024). Ankara.

Sosyal Güvenlik Kurumu, 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık sigortası Kanunu tüm hükümleriyle 01/10/2008 tarihi itibarıyla uygulamaya başlamıştır. Bu nedenle kanunun tam bir takvim yılı olarak uygulanabildiği ilk yıl olan 2009 ile içinde bulunduğumuz 2024 yılına ait günümüz güncel sigortalı sayısını içeren tablo aşağıda gösterilmiştir. Tablo 4.2’ yi incelediğimizde nüfusun 13 milyona yakın, sigortalı sayısının ise 10 milyon civarında arttığını görüyoruz. Rakamsal olarak aşağıda gibi görünse de oransal baktığımızda nüfusun %1,77 oranında arttığını aktif sigortalı sayısının ise yüzde %65 oranında yükseldiğini görmekteyiz. Bu durum 2008 yılında yapılan mevzuat ve kurumsal reformun kapsam yönüyle başarılı olduğunu göstermektedir.

Tablo 3.10. Türkiye’de Sigortalı Sayısı ve Nüfus

		2009	2024 (Mayıs)	Fark
NÜFUS		72.561.312	85.372.377	+12.811.065
I-Aktif Sigortalılar		15.096.728	25.096.600	+9.999.872
	1- Zorunlu	14.091.527	22.806.626	+ 8.715.099
	Zorunlu 4/a, 4/b (tarım hariç), 4/c	13.061.379	22.346.980	+9.285.601
	Tarım Zorunlu (4/b)	1.014.948	437.761	-577.187
	Muhtar	15.200	21.885	+6.685
	2- Çırak	321.649	514.999	+193.350
	3- Yurt Dışı Topluluk	35.930	13.277	-22.653
	4- Tarım (4/a-2925)	178.541	17.081	-161.460
	5- Diğer Sigortalılar	441.907	451.945	+10.038
	6- Stajyer ve Kursiyerler (*)	27.174	1.292.672	+1.265.498
IV- Özel Sandıklar		321.205	460.676	+139.471
	1- Aktif Sigortalılar	109.668	145.175	+35.507
	2- Aylık Alanlar	82.459	111.035	+28.576
	3- Bağımlılar	139.078	204.466	+65.388
	4- Özel Sandıklar Aktif\Pasif Oranı	1,33	1,31	-0,02
SOSYAL SİGORTA KAPSAMI (4/a, 4/b, 4/c)(**)		58.591.604	75.617.555	+17.025.951

SİGORTALI NÜFUS ORANI (%)	81%	89%	+%8
KAPSAM DIŞI NÜFUS ORANI (%)	19%	11%	-%8
Genel Sağlık Sigortası Kapsamında Tescil Edilenler	9.647.131	8.923.785	-723.346
Genel Sağlık Sigortası Primi Kendileri Tarafından Ödeyenler		2.083.766	
Genel Sağlık Sigortası Primi Devlet Tarafından Ödenenler	9.647.131	6.840.019	-2.807.112

Kaynak: Sosyal Güvenlik Kurumu Başkanlığı.

3.2.3. Sosyal Sigorta Sisteminin Finansmanı

Sosyal sigortaların finansmanı toplanan primlerin değerlendirilip aktüeryal denge ile sağlanmaktadır. Bu finansman için toplanan gelirler sigorta primine esas kazanç üzerinden belli bir oranla ödeme yapılması şeklinde kurgulanmıştır. Asgari ücrette bu primin ödenmesinde minimum miktarın belirlenmesi açısından önemlidir. Böylelikle Sosyal Güvenlik Kurumu tarafından toplanacak prim gelirlerini doğrudan etkilemektedir. Aşağıdaki tabloda 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu tüm hükümleriyle tam takvim yılı olan 2009 ve günümüz için asgari ücret miktarlarını içeren tablo aşağıda sunulmuştur. Tablo 4.3 incelendiğinde Sosyal Güvenlik Kurumunun kurulduğu 2008/Ekim ayından sonra tam takvim yılı olan 2009'dan günümüzde kadar ki değişimde asgari ücretin oldukça yüksek miktarda artış gösterdiği görülmektedir. Ne yazık ki ülkemizde kronik olan enflasyon nedeniyle artışın tamamen olumlu şekilde değerlendirilmesi mümkün değildir. Net asgari ücretteki Amerikan Doları bazlı değişim bu konuda daha gerçekçi bir veri olsa da son birkaç yıldaki enflasyon oranımız dolar bazlı da yüksek olması nedeniyle rakamın tamamını pozitif olarak değerlendirmek mümkün değildir.

Tablo 3.11. Türkiye’de Asgari Ücret Değişimi

Yürürlük Tarihleri	Brüt Asgari Ücret (₺)	Net Asgari Ücret (₺)	Net Asgari Ücret (\$)
01.01.2009-30.06.2009	666,00(₺)	527,13(₺)	346.80(\$)
01.07.2009- 31.12.2009	693,00(₺)	546,48(₺)	356.72(\$)
01.01.2024-...	20.002,50(₺)	17.002,12(₺)	576.54(\$)
Fark ³	19.309,50(₺)	16.455,64(₺)	219.92(\$)

Kaynak: Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı. (2024). *Yıllar İtibariyle Asgari Ücret Mikratarı*.

Sosyal Güvenlik Kurumunun en başta gelen gelir kaynağı olan işveren ve sigortalılar tarafından ödenen primler ile emekli aylıkları ve sağlık giderleri başta olmak üzere giderlerine ait rakamları gösterir tablo aşağıda sunulmuştur. Ekonomik veriler sosyal güvenlik ödemeleri üzerinde doğrudan etkili bir konudur. Gelirlerin giderleri karşılama oranları bu konuda önemli bir kriterdir. Gelirlerin giderleri karşılamaması durumunda kurumun açık vermesi durumu meydana gelecek olup şayet devlet hazinesinden karşılanmazsa ödemelerin yapılamaması gibi bir durumla karşı karşıya kalınacaktır.

Tablo 3.12. Sosyal Güvenlik Kurumu Gelir-Gider Tablosu

Yıl	GELİRLER				Artış Oran (%)	Giderler	Artış Oran (%)	Açık	Gelirlerin Giderleri Karşılama Oran (%)
	Prim Gelirleri	Devlet Katkısı	Diğer Gelirler	Toplam					
2009	54.579.182	10.879.293	12.614.312	78.072.788	16,1	106.775.443	14,6	-28.702.655	73,1
2023	1.497.925.469	325.629.773	369.399.398	2.192.954.640	119,3	2.232.339.177	114,7	-39.384.537	98,2
2024 (Ocak)	181.854.179	40.017.765	46.711.003	268.582.947		275.978.857		-7.395.910	97,3

Kaynak: Sosyal Güvenlik Kurumu Başkanlığı. (Nisan/2024).

³ 2009 yılında ocak ve temmuz ayında iki defa asgari ücrete zam yapılmıştı. Fark miktarının belirlenmesi için ikinci dönemdeki (01.07.2009-31.12.2009) veriler esas alınmıştır.

5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu tüm hükümleriyle uygulandığı tam takvim yılı olan 2009 ve günümüze ait güncel veriler toplulaştırılarak yukarıda verilmiştir. Tablodan da anlaşılabacağı üzere Sosyal Güvenlik Kurumunun gelir gider dengesinde yüksek derecede ilerleme kaydedilmiştir.

3.2.4. Türkiye’de Malullük Yaşlılık ve Ölüm Sigortası

Türkiye’de uygulanan prime dayalı uzun vadeli sigortalılık işlemleri 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanununa göre işlemler yürütülmektedir. Kanunun uygulaması 5502 sayılı Kanunla daha sonra da 4 nolu Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ile düzenlenen Sosyal Güvenlik Kurumu tarafından yerine getirilmektedir. 5510 sayılı Kanunun 4. Maddesinde sigortalı sayılanlar başlığı ve alt bentlerinde; hizmet akdine tabi çalışanlar, kendi nam ve hesabına bağımsız çalışanlar ile kamu çalışanları ayrı ayrı sayılmış ve Kanunun ilgili maddelerinde sigorta primine esas kazanç tutarının hesabı prim oranlarına ilişkin düzenlemeler sıralanmıştır. İsteğe bağlı sigortalılık ise Kanunun 50. Maddesinde müstakil olarak düzenlenmiştir.

Hizmet akdine tabi çalışanlar için uzun vadeli sigortalar kollarından yaşlılık, malullük, ölüm sigorta kollarından prim ödenmektedir. Bu sigorta kollarından prim ödemelerinde işçi payı %9 ve işveren payı %11 olmak üzere toplam prim ödeme oranı sigorta primine esas kazanç üzerinden %20’dir.

Kendi nam ve hesabına bağımsız çalışanlar için uzun vadeli sigortalar kollarından yaşlılık, malullük, ölüm sigortalarında prim oranı %20 olup tamamı sigortalı tarafından ödenmektedir.

Her iki sigortalı içinde kısa vadeli sigorta kolları ile GSS primleri ayrıca ödenmektedir.

Kamu idarelerinde çalışanlar için uzun vadeli sigorta kollarından sigorta prim oranları yaşlılık, malullük, ölüm sigortalarından sigortalarında çalışanın payı %9, işveren (devlet) payı %11, toplam %20’dir. Kamu çalışanları için kısa vadeli sigorta kollarından iş kazası ve meslek hastalığı uygulanmazken GSS primleri ödenmektedir.

3.2.4.1. Malullük Sigortası

Türkiye’de uygulanan 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanununa göre 4/a ve 4/b sigortalıları için kendileri veya işverenin talebi üzerine

usulüne uygun düzenlenecek raporlar ve tıbbi belgelerin incelenmesi sonucu, çalışma gücünü veya iş kazası veya meslek hastalığı sonucu meslekte kazanma gücünü, en az %60'ını kaybeden sigortalı malul sayılmaktadır. 4/c sigortalıları için ise çalışma gücünü vazifelerini yapamayacak şekilde meslekte kazanma gücünü en az %60'ını kaybeden sigortalı malul sayılmaktadır.

Malullük sigortasından sigortalılara sağlanan hak, malullük aylığı bağlanmasıdır.

Malullük sigortasından sağlanan haktan yararlanabilmek için en az 10 yıl sigortalı olmak ve 1800 gün uzun vadeli sigorta kolları kapsamında prim bildirilmiş olmalıdır. Başka birinin sürekli bakımına muhtaç derecede malul olan sigortalılar için 10 yıllık sigorta süresi şartı aranmaz.

Sayıli Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu'nda bulunan maluliyet ile ilgili işlemler Maluliyet Tespit İşlemleri Yönetmeliğine göre yapılmaktadır (Maluliyet Tespit İşlemleri Yönetmeliğı).

Malullük aylığı, sigortalının Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu veya yabancı bir ülkenin mevzuatına tabi olarak çalışmaya başlanması halinde çalışmaya başladığı tarih itibariyle kesilmektedir. Yetkilendirilmiş Sağlık kurulları maluliyet aylığı konusunda iyileşme ihtimali gördükleri sigortalılar için süreli raporlarla kontrol muayenesine tabi tutabilmektedirler. Yapılan kontrol muayenesi sonucu sigortalının malullük halinin ortadan kalktığının tespit edilmesi halinde ise buna ilişkin verilen raporun tarihini takip eden aybaşından itibaren malullük aylığı kesilir.

Kişinin sigortalı olarak ilk defa çalışmaya başladığı tarihten önce kaza veya hastalıktan dolayı çalışma gücünü ve meslekte kazanma gücünü %60 oranında kaybetmiş ise malullük aylığından yararlanamazlar.

3.2.4.2. Yaşlılık Sigortası

Türkiye' de yaşlılık sigortasından sağlanan haklar; yaşlılık aylığının bağlanması ve yaşlılık toptan ödemesidir. Yaşlılık aylığından yararlanabilmek için ilgili kanunların öngördüğü yaş, prim ödeme gün sayısı ve sigortalılık süresi gibi kriterlerin sağlanması gerekmektedir. Bu kriterler çalışma şekline yani sigortalılık türüne ve cinsiyete göre değişiklik göstermektedir. Çalışma şekli hizmet akdine tabi, kendi nam ve hesabına veya kamu çalışanları için daha önce 506, 1479 ve 5434 sayılı farklı

kanunlara tabi iken tüm hükümleri ile 01.10.2008 tarihinde yürürlüğü giren 5510 sayılı kanunla mevzuat birleştirilmiştir. Söz konusu mülga edilen kanunlara göre yaşlılık aylığını hak edenler ya da alanlar kazandıkları bu haklarından yararlanmaya devam etmektedirler.

Yaşlılık sigortasından yararlanılma şartlarına ilişkin ilk defa sigortalı olunan tarih, ödenen prim gün sayısı ve cinsiyet hem eski hem de yeni kanun hükümlerinin uygulanmasında önemli birer kriterdir.

İlk defa sigortalı çalışmaya başladığı tarihi 30.04.2008 ve öncesi olan sigortalıların hangi sigortalılık türünden yaşlılık aylığına hak kazanacağı primi ödenmiş son yedi yılda en fazla prim ödenen sigortalılık türüne göre belirlenmekte iken 30.04.2008 sonrası ilk defa sigortalı olanlarda ise ödenen tüm primler içinde en fazla hangi sigortalılık (4/a, 4/b, 4/c) türü fazla ise o sigortalılık türünün şartlarına göre yaşlılık aylığı bağlanmaktadır.

08.09.1999 tarihinden önce ilk defa sigortalı olan ve hizmet akdine tabi çalışanlar için cinsiyetlerine göre 506 sayılı kanunda belirtilen prim ödeme gün sayısı, sigortalılık süresi ve yaşı tamamlamaları gerekmektedir. Ancak kamuoyunda EYT olarak bilinen 3 Mart 2023 tarih ve 7438 sayılı kanunla yaş şartı kaldırılmıştır. En düşüğü 5000, en yükseği 5975 olan prim ödeme gün sayısı ve 18 yaşından sonra kadın için 20, erkek için 25 yıllık sigortalılık süresinin doldurulması yeterli görülmüştür.

Yine 08.09.1999 tarihinden önce ilk defa sigortalı olan ve hizmet akdine tabi çalışanlardan yaşı ilerlemiş ancak prim ödeme gün sayısı az olan sigortalıların yaşlılık aylığına hak kazanması için kısmi emeklilik adıyla da bilenen özel düzenleme bulunmaktadır. Kısmi emeklilikte hizmet akdine tabi çalışanlar için en az 3600 gün prim ve gün şartının tamamlandığı tarihe göre kademeli bir geçişle kadın 58, erkek 60 yaş istenirken; kendi nam ve hesabına bağımsız çalışanlar ile kamu çalışanları için ise ilk defa sigortalı olunan tarihe göre kademeli bir geçişle en az 5400 prim ödeme şartı bulunmaktadır.

08.09.1999 tarihinden önce köy ve mahalle muhtarları ile hizmet akdine bağlı olmaksızın kendi adına ve hesabına bağımsız çalışanlar için 01.06.2002 (hariç) tarihine, kamu çalışanları için 15.07.2002 (hariç) kadar olan prim ödeme gün sayısına göre 1479 ve 5434 sayılı Kanunlardaki düzenlenen yaş şartları, prim ödeme gün sayısı

ve sigortalılık süresi tamamlanması gerekmekte iken yine EYT Kanunu olarak ifade edilen 7438 sayılı kanunla buradaki yaş şartları da kaldırılmıştır.

Mevcut uygulama olan 5510 sayılı kanunun sigortalı sayılanlar başlığındaki 4. Maddesinin alt bentlerinde sigortalılık türleri açıklanmıştır. Bu açıklamalar şu şekildedir.

4/a sigortalılar, hizmet akdi ile bir veya birden fazla işveren tarafından çalıştırılanlar,

4/b sigortalılar, köy ve mahalle muhtarları ile hizmet akdine bağlı olmaksızın kendi adına ve hesabına bağımsız çalışanlar,

4/c sigortalılar, kamu idaresinde; kadro ve pozisyonlarda sürekli olarak çalışanlar olarak düzenlenmiştir.

Bu ayrımın yapılmasının sebebi ise çalışma şeklinin yaşlılık sigortasından yararlanma şartlarını etkilemesidir.

İlk defa 5510 Sayılı kanuna göre sigortalı sayılanlardan;

“Kadın sigortalı 58, erkek sigortalı 60 yaşını doldurmuş olmaları ve en az 9000gün mallullük, yaşlılık ve ölüm sigortaları primi bildirilmiş olması şartıyla yaşlılık aylığı bağlanmaktadır. Yukarıda da bahsettiğimiz gibi çalışma şekline göre yaşlılık sigortasından yararlanma şartlarının değişebileceğinden bahsetmiştik işte bu konudaki ilk ayrım 4’üncü maddenin birinci fıkrasının (a) bendi kapsamında sigortalı sayılanlar için prim gün sayısı şartının 7200 gün olarak uygulanacağı hükmüdür.

Ayrıca yaşlılık aylığı için kademeli bir geçiş öngörülmüş kadın ve erkek sigortalıların yaş şartlarının aşağıdaki şekilde kademeli olarak yükseltileceği yönünde uygulama getirilmiştir. 2036 yılı başından itibaren her yıl bir yaş eklenmek suretiyle sigortalılara uygulanacak yeni yaş devreye girecektir. Bu sistem ile mevcutta kadın sigortalı için uygulanan 58 yaş 2048 yılında 65 olacak şekilde sabitlenecektir. Aynı şekilde mevcut durumda erkek sigortalı için uygulanan 60 yaş 2044 yılı başından itibaren 65 yaş olacak şekilde sabitlenecektir.

Mülga kanunlarda yaşlılık aylığı bağlaması için yaşı ilerlemiş ancak prim ödeme gün sayısı düşük sigortalılar için var olan uygulanan düzenlemeye benzer şekilde bir uygulama 5510 Sayılı Kanun’da da bulunmaktadır. Yeni düzenleme de yukarıda yer alan yaş hadlerine 65 yaşını geçmemek üzere üç yıl eklenmek ve adlarına en az 5400

gün malullük, yaşlılık ve ölüm sigortaları primi bildirilmiş olmak şartıyla da yaşlılık aylığından yararlanabilirler (5510 Sayılı Kanun,2006).

Türk Sosyal Güvenlik Sisteminde sigortalıların özürlülük oranlarına göre yaş şartı olmaksızın daha az prim ödeme ve sigortalılık süresiyle yaşlılık aylığına hak kazanmaları mümkündür. Bu uygulamaya ait tablo aşağıdaki gibidir.

Tablo 3 .13. Vergi İndirim Oranı İle Yaşlılık Aylığı Şartları

1 Ekim 2008 (hariç) tarihinden önce işe başlayanlar (Primi ödenmiş son yedi yıl içinde en fazla 4/a olması şartıyla)			
İlk Defa Sigortalı Olunan Tarih	Engellilik Derecesi (%40-%59)	Engellilik Derecesi (%60-%79)	Engellilik Derecesi (%80 ve üstü)
05.08.1991 ve öncesi	15 yıl 3600 gün	15 yıl 3600 gün	15 yıl 3600 gün
06.08.1991-05.08.1994	16 yıl 3760 gün	15 yıl 8 ay 3680 gün	15 yıl 3600 gün
06.08.1994-05.08.1997	17 yıl 3920 gün	16 yıl 4 ay 3760 gün	15 yıl 3600 gün
06.08.1997-05.08.2000	18 yıl 4080 gün	17 yıl 3840 gün	15 yıl 3600 gün
06.08.2000-05.08.2003	19 yıl 4240 gün	17 yıl 8 ay 3920 gün	15 yıl 3600 gün
06.08.2003-30.09.2008	20 yıl 4400 gün	18 yıl 4000 gün	15 yıl 3600 gün

Kaynak: 506 Sayılı Kanun (1964). Sosyal Sigortalar Kanunu. T.C. Resmi Gazete.

5510 Sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel sağlık Sigortası Kanunu tüm hükümleriyle 01.10.2008 tarihinde uygulamaya geçmesi bu tarihi Türk sosyal güvenlik tarihi için yakın döneme ait bir milat olarak belirlenmesine sebep olmuştur. Bu tarihten önce işe girenler ile bu tarihten sonra işe girenler arasında emeklilik aylıklarının bağlanmasına yönelik şartlarda değişiklikler mevcuttur. Engellilerin daha uygun prim ödeme şartları

ile emekli olmaları için kriterlerin belirlenmesinde bu miladi tarihin yanı sıra engellilik oranları da önemli birer kriterdir.

Tablo 3.14. Engellilik Oranı ile Yaşlılık Aylığı Bağlanması Şartları (506 Sayılı Kanun)

İlk Defa 1 Ekim 2008 (Dahil) Tarihinden Sonra Sigortalı Olanlar (En fazla 4/a primi ödenmiş olması şartıyla)			
İlk Defa Sigortalı Olunan Tarih	Engellilik Derecesi (%40-%59)	Engellilik Derecesi (%60-%79)	Engellilik Derecesi (%80 ve üstü)
01.10.2008-31.12.2008	18 yıl 4100 gün	16 yıl 3700 gün	15 yıl 3700 gün
01.01.2009-31.12.2009	18 yıl 4200 gün	16 yıl 3800 gün	15 yıl 3800 gün
01.01.2010-31.12.2010	18 yıl 4300 gün	16 yıl 3900 gün	15 yıl 3900 gün
01.01.2011-31.12.2011	18 yıl 4400 gün	16 yıl 4000 gün	15 yıl 3960 gün
01.01.2012-31.12.2012	18 yıl 4500 gün	16 yıl 4100 gün	15 yıl 3960 gün
01.01.2013-31.12.2013	18 yıl 4600 gün	16 yıl 4200 gün	15 yıl 3960 gün
01.01.2014-31.12.2014	18 yıl 4680 gün	16 yıl 4300 gün	15 yıl 3960 gün
01.01.2015-ve sonrası	18 yıl 4680 gün	16 yıl 4320 gün	15 yıl 3960 gün

Kaynak: 5510 Sayılı Kanun Geçici 6. Madde

Yukarıda da açıklamasını yaptığımız gibi Tük sosyal güvenliğinde 01.10.2008 yakın tarihte önemli bir milattır. Engellilere yönelik aylık bağlama işlemlerinde bu tarihten sonra işe girilmesi ve engellilik oranı aylık bağlanması için belirlenen kriterleri etkilemiştir. Ayrıca çalışma şeklinin bir hizmet akdine tabi olunması durumunda yukarıdaki tablo geçerli iken kendi nam ve hesabına çalışanlar için ise 01.10.2008 tarihinden sonra aşağıdaki tablo geçerli olmuştur.

Tablo 3.15. Engellilik Oranı ile Yaşlılık Aylığı Bağlanması Şartları (5510 Sayılı Kanun)

İlk Defa 1 Ekim 2008(Dahil) Tarihinden Sonra Sigortalı Olanlar (En fazla 4/b primi ödenmiş olması şartıyla)			
İlk Defa Sigortalı Olunan Tarih	Engellilik Derecesi (%40-%59)	Engellilik Derecesi (%60-%79)	Engellilik Derecesi (%80 ve üstü)
01.01.2008-ve sonrası	18 yıl 4680 gün	16 yıl 4320 gün	15 yıl 3960 gün

Kaynak: 5510 Sayılı Kanun Madde 28.

-Yaşlılık Toptan Ödemesi: Yaşlılık sigortasına tabi ödenmiş primi olan sigortalılardan herhangi bir sebeple zorunlu sigortalı olma şartı ortadan kalkanlardan tabi olduğu yaş şartını tamamlamış olmasına rağmen malullük veya yaşlılık aylığı almaya hak kazanamayan sigortalıya ödemiş oldukları malullük, yaşlılık ve ölüm sigorta primlerinden hisselerine düşen kısmının yazılı olarak başvurdukları tarihe kadar güncelleme katsayısı ile güncelleme sonrasında toptan ödeme şeklinde verilmesidir. Yaşlılık toptan ödemesi alan sigortalılar daha sonra yeniden sigortalı olmak kaydıyla aldıkları primleri toptan ödemenin ihyası şeklinde geri yatırabilir ve malullük, yaşlılık ve ölüm sigortası kollarından verilen haklardan yeniden yararlanma hakkına sahip olabilirler.

3.2.4.3.Ölüm Sigortası

Ölüm sigortasından sağlanan haklar şunlardır:

- ❖ Ölüm aylığı bağlanması,
- ❖ Ölüm toptan ödemesi yapılması,
- ❖ Aylık almakta olan kız çocuklarına evlenme ödeneği verilmesi,
- ❖ Cenaze ödeneği verilmesi.

- Ölüm Aylığı Bağlanması: Vefat eden sigortalı adına kendisi veya hak sahipleri tarafından yapılan borçlanmalar dahil en az 1800 gün uzun vadeli sigorta primi

ödenmiş olması veya ölüm tarihi itibarıyla en az 5 yıldan beri sigortalı olup borçlanmalar hariç en az 900 gün uzun vadeli sigorta primi ödenmiş ise hak sahiplerine aylık bağlanır.

Ölüm aylığı, şartları taşımaları halinde ölen sigortalının eşine, çocuklarına, anne ve babasına bağlanır.

Erkek çocukların aylık alabilmeleri için yükseköğrenim görmeleri halinde 25 yaşını doldurmamış olmaları, ortaöğrenim görmeleri halinde 20 yaşını doldurmamış olmaları, herhangi bir eğitim kurumunda öğrenim görmemeleri halinde ise 18 yaşını doldurmamış olmaları, 5510 Sayılı Kanun veya yabancı bir ülke mevzuatı kapsamında çalışmıyor olmaları, kendi sigortalılıkları nedeniyle gelir veya aylık bağlanmamış olması şartları bulunmaktadır.

Kız çocuklarının aylık alabilmesi için, kendi sigortalılıkları nedeniyle gelir veya aylık bağlanmamış olması, evli olmamaları veya evli olmakla birlikte sonradan boşanmış veya dul kalmış olmaları, 5510 Sayılı Kanun veya yabancı bir ülke mevzuatı kapsamında çalışmıyor olmaları şartı aranmaktadır.

Yukarıdaki iki paragraftan da anlaşılacağı üzere kız çocukları için yaş ya da öğrenim durumu şartı bulunmamaktadır.

Ayrıca, sağlık kurulu kararı ile çalışma gücünü en az %60 oranında yitirdiği tespit edilen çocuklar evli olup olmadığına, yaş ve cinsiyetine bakılmaksızın aylık bağlanır.

Toptan Ödeme: Sigortalı adına yatırılan primlerin ölen sigortalıların hak sahiplerine ölüm aylığı bağlanamaması durumunda, ölüm tarihi esas alınmak kaydıyla hesaplanan tutar, hisse oranları dikkate alınarak hak sahiplerine toptan ödeme şeklinde verilmesidir.

-Aylık Almakta Olan Kız Çocuklarına Evlenme Ödeneği Verilmesi: Gelir veya ölüm aylığı alan kız çocuklarının evlenmeleri nedeniyle kesilecek olan gelir veya ölüm aylıklarının iki yıllık tutarı bir defaya mahsus olmak üzere evlenme ödeneği şeklinde kendilerine peşin olarak ödenmesidir. Evlenme ödeneği alan hak sahibinin aylığının kesildiği tarihten itibaren iki yıl içerisinde yeniden hak sahibi olması halinde, iki yıllık sürenin sonuna kadar gelir veya aylık bağlanamaz.

-Cenaze Ödeneği verilmesi: En az 360 gün malullük, yaşlılık ve ölüm sigortası primi bildirilmiş olup da ölen sigortalının hak sahiplerine ödenir. Cenaze ödeneği sırasıyla

sigortalının eşine, yoksa çocuklarına, o da yoksa ana babasına, o da yoksa kardeşlerine verilir. SGK Kurum Yönetim Kurulunca her yıl belirlenip Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanı tarafından onaylanan tarife üzerinden cenaze ödeneği verilir. Bu miktar 2024 yılı için 3.385 TL'dir (Sosyal Güvenlik Kurumu Başkanlığı, 2024)

3.3. Türkiye ve Avustralya Sosyal Güvenlik Sistemlerinde Malullük, Yaşlılık ve Ölüm Sigortasının Karşılaştırmalı Analizi

3.3.1. Malullük Sigortası

Türkiye'de malullük aylığı alabilmek için öncelikle çalışma gücünde %60 oranında kaybın çalışmaya başladıktan sonra meydana gelmesi gerekmektedir.

Ayrıca kişi adına ilk defa sigorta primi yatırılmaya başladığı tarihten itibaren (18 yaşından önce ise bu tarih 18 yaşını doldurduğu tarihten itibaren) 10 yıl geçmeli ve 1800 gün ödenmiş prim olmalıdır. Başkasının bakımına muhtaç derecede malul ise kişi 10 yıllık süre aranmamaktadır.

Görüldüğü gibi Türkiye'de ikamet koşulu, gelir veya varlık testi gibi şartlar bulunmamaktadır.

Bunun yanında Türkiye'de ki sistemde prim ödeme yükümlülüğü gibi maddi bir külfet içermektedir. Bu prim miktarı her ne kadar 1800 gün gibi düşük bir gün sayısı olsa da 5 yıl ödenmiş primi olmayan sigortalı yüzde 60 çalışma gücü kayıp oranı olsa dahi aylık bağlanmamaktadır.

Avustralya'da ise malullük aylığı alabilmek için tıbbi ve tıbbi olmayan şartların yerine getirilmesi gerekmektedir. Tıbbi şart olarak; Avustralya Sosyal Hizmetler Departmanı tarafından yayımlanan Engelli Destek Aylığı için İşle İlgili Bozuklukların Değerlendirilmesine Yönelik Tablolarda bulunan rahatsızlıklardaki eşiğin aşıldığının tıbbi olarak kanıtlanmalıdır. Tıbbi olamayan şartların ise ikamet, yaş, gelir ve varlık testlerinin geçilmesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu şartlar bulunmakta iken Avustralya'da engelli destek aylığı alabilmeniz için herhangi bir prim ödeme şartı bulunmamaktadır.

Avustralya'da gelir veya varlık durumunuz yardım almanız için önemli bir kriter iken Türkiye'de gelir veya varlığınızın durumu malullük aylığı almanıza engel değildir.

Türkiye’ deki 10 yıllık sigortalılık süresi şartına baktığımızda “başkasının bakımına muhtaç derecede malul” değilse sigortalı en erken malullük aylık almaya başlama yaşı 28 olmaktadır. Oysa ki Avustralya’ da kişi 16 yaşına 13 hafta kala başvuru alınabilmekte ve 16 yaşını tamamladığı tarihten itibaren de malullük aylığı alınmaktadır.

Tablo 3.16. Türkiye - Avustralya Malullük Aylığı Şartları Karşılaştırılması

	Yaş Sınırı	Sigortalılık Süresi	İkamet	Sağlık Raporu	Prim Ödeme
Türkiye	Var ⁴	Var	Yok	Var	Var
Avustralya	Var	Yok	Var	Var	Yok

Türkiye’ de malullük aylığı miktarı ödenen prim gün sayısı ve miktarına bağlı olarak değişmekte iken (taban aylık uygulaması mevcut) Avustralya’ da bekar ya da evli olunması ile gelir ve varlık testlerindeki mali duruma göre ödenen aylık miktarı azaltılabilmektedir.

Türkiye’ de malul aylığı almanızda ikamet şartı aranmaz iken Avustralya’ da ikamet şartıyla ilgili hükümlerde mevcuttur.

Tablo 3.17. Türkiye ve Avustralya Malullük Aylığı Alan Kişi Sayısı

Yıl/Ülke	2023		
Türkiye’ de Engellilik nedeniyle Aylık Alanlar (Kişi)	140.209 (Malullük)	775.012 (Ağır Engelli)	915.221 (Toplam)
Avustralya’ da Engellilik Nedeniyle Aylık Alanlar (Kişi)	769.300		

⁴ Yaş şartı özel olarak bulunmamaktadır. Ancak sigortalılık süresi 18 yaşından sonra en az 10 yıl şeklinde olması dolayısıyla en erken 28 yaşında malullük aylığı bağlanabilmektedir. Başkasının bakımına muhtaçlıkta bu süre de kalkmaktadır.

Kaynak: Australian Institute of Health and Welfare; SGK.

Tablo 3.17.’ de görüldüğü gibi Türkiye’ de sadece malullük aylığı alanların sayısı ile engelli bakımı karşılaştırılmamıştır. Bunun sebebi ülkemizde uygulanan primli sistemle engellilere yönelik aylık ödemesinin yanı sıra vergilerle finansmanı sağlanan ikinci bir sistemin daha var olmasıdır. Primlerle finanse edilen kısım sosyal güvenlik sistemi içerisinde sağlanırken, vergilerle finanse edilen ödemeler sosyal hizmet şeklinde sağlanmaktadır. Rakamsal büyüklük olarak Türkiye’ de ödeme yapılan kişi sayısı fazla olsa da nüfus miktarının Türkiye lehine kat be kat fazla olduğu unutulmamalıdır. Durumu daha net açıklamak için engelli aylığı alan kişi sayısının nüfusa oranına bakmak daha gerçekçi bir ver olacaktır. Bu durumda Türkiye’ de engelli aylığı alan kişi sayısının nüfusa oranı %1,07 iken bu oran Avustralya’ da %2,96’ dır.

3.3.2. Yaşlılık Sigortası

Türkiye’ deki mevcut uygulamada yaşlılık aylığı bağlanması için gerekli şartların öncelikle cinsiyet ve sigortalılık türünün etkili olduğunu görmekteyiz. Şayet bir veya birden fazla işveren yanında hizmet akdine bağlı çalışıyorsanız adınıza en az 7200 gün yani 20 yıl ödenmiş priminiz olmalı, kendi nam ve hesabınıza veya kamuda çalışıyorsanız Türkiye’ de bu durum sigortalılık türünüzü değiştirmekle birlikte ödenmesi gereken prim gün sayısını da 7200’den (20 yıl) 9000 güne (25 yıl) çıkarmaktadır.

Kademeli bir geçişle 65 yaşta eşitlenecek şekilde öngörülse de Türkiye’de yaşlılık için yaş şartı günümüzde kadın için 58, erkek için 60 yaş olarak uygulanmaktadır. Kademeli geçiş içinde 2036 yılından itibaren her yıl 1 yaş eklenmek suretiyle; kadınlar için 2048, erkekler için 2044 yılından itibaren 65 yaş olarak uygulanacaktır. Türkiye’ deki kadınlar ve erkekler arasında kadına yönelik pozitif ayrımcılığı burada da görmekteyiz.

Avustralya’ da sigortalılık türü, prim ödeme şartı ve kadın- erkek ayrımı bulunmazken yaş şartı 67 olarak uygulanmaktadır. 1 Temmuz 2017’ ye kadar 65 yaş 6 ay olarak uygulanan şartın her yıl 6 ay eklenerek 1 Temmuz 2023’ ten itibaren de 67 olarak uygulandığını görmekteyiz. Ayrıca mevcut uygulamada Türkiye’ de kadın ve erkekler için farklı yaş şartları mevcutken Avustralya’ da böyle bir durum söz konusu değildir.

Türkiye’ de yaşlılık aylıkları primlerle finanse edilirken Avustralya’ da vergilerle finansı sağlanmaktadır.

Avustralya’ da ortalama ömür süresinin 83.35 ile Türkiye’ de ki 78.40’ tan yaklaşık 5 yıl daha üzerinde olduğu bu ortalama ömrün fazla olması aylık bağlanması için gerekli yaş şartında da yansımıştır.

Tablo 3.18. Türkiye ve Avustralya Yaşlılık Aylığı Alan Kişi Sayısı

Yıl/Ülke	2009	2024 (Mayıs)	Fark
Türkiye’ de Yaşlılık Aylığı Alanlar (Kişi)	6.228.816	11.754.677	+5.525.861
Avustralya’da Yaşlılık Aylığı Alanlar (Kişi)	2.9 Milyon	4.4 Milyon	+1.5 Milyon

Kaynak: (Australian Bureau of Statistics -ABS , 2024), (SGK, 2024).

Avustralya’ da yaşlılık aylığı alabilmek için yaş şartının yanında gelir ve varlık testlerinden de geçmeniz gerekmektedir. Gelir ve varlığınızın yüksek olması durumunda normalde verilen yaşlılık aylığından kesinti yapılmaktadır. Türkiye ‘de ise sistem ödenen prim miktarının yüksekliğine ve gün sayısına bağlı olarak yaşlılık aylığı miktarını arttırmaktadır.

Ülkemizde aylık bağlanması sonrasında ikametle ilgili herhangi bir şart bulunmazken Avustralya’ da ikamete dayalı sosyal yardımlar dört hafta veya daha fazla ülke dışında ikamet edilmesi durumunda kesilmektedir.

Tablo 3.19. Türkiye – Avustralya Yaşlılık Aylığı Bağlama Şartları Karşılaştırma

	Yaş Sınırı	Prim Ödeme	Sigortalılık Süresi	Gelir ve Varlık Testi
Türkiye	Var	Var	Var	Yok
Avustralya	Var	Yok	Yok	Var

Tablo 5.5.'ü incelediğimizde artış miktarlarındaki farklılık göze çarpmaktadır. Rakamsal büyüklük nüfus ve ülkemizde 2023 yılında yapılan kanun değişikliği ile 08/09/1999 tarihinden önce işe girenlerin emekli olmaları için gerekli yaş şartının kaldırılmış olmasıdır. Yaş şartının kaldırılmasıyla prim gün sayısı ve sigortalılık süresini tamamlamış yaklaşık 2 milyon kişi daha yaşlılık aylığı almaya hak kazanmıştır.

Tablo 3.20. Avustralya ve Türkiye' de Yaşlılık Aylığı Alanların Ülke Nüfusuna Oranı

	Yaşlılık Aylığı Alanlar	Ülke Nüfusu	Oran
Türkiye	11.8 Milyon	85,4 Milyon	%13,82
Avustralya	4.4 Milyon	26 Milyon	%16,93

Kaynak: Australian Bureau of Statistics -ABS; SGK.

Tablo 3.20'yi incelediğimizde ülkemiz ve Avustralya'da yaşlılık aylığı alanların oranlarında Avustralya tarafında oranın daha yüksek olduğunu görmekteyiz. Yaş kriterinin yüksek olması ülkemizde 08/09/1999 tarihinden önce yaş kriterinin kaldırılması gibi hususlara rağmen hala Avustralya' da yaşlılık aylığı alan sayısının yüksek olmasının iki nedeni bulunmaktadır. Birincisi prim ödeme şartının bulunmaması ve beklenen yaşam süresinin daha fazla olmasıdır.

3.3.3.Ölüm Sigortası/Yardımları

Avustralya’ da uygulanan ölüm aylığı bağlanmasına ilişkin hükümlerin ülkemizle arasındaki en büyük farklılığın ülkemizde prim ödeme şartı bulunmakta iken Avustralya’ da prim ödeme ile ilgili herhangi bir şart bulunmamasıdır.

Ülkemizde bağlanacak aylık miktarı vefat eden asıl sigortalının ödemiş olduğu prim gün sayısı, yaş ve ödenen prime esas kazançlarına bağlı iken Avustralya’ da bu durum her yıl belirlenen yaşlılık aylığı miktarının tek kalan kişiye ödenecek kısımda ayarlanmasıdır.

Ayrıca Avustralya’ da ölüm aylığı bağlanması esnasında da gerekli görülmesi durumunda gelir ve varlık testi uygulaması mevcuttur. Ülkemizde ise ölüm aylığı alma şartları arasında gelir ya da mal varlığı testi bulunmamaktadır.

Ülkemizde yetim aylığı ölen sigortalının şartları sağlayan çocuklarının kendilerine ödenmektedir. Avustralya’ da ise yetim kalan veya tek başına kalan çocuğa bakan kişilere destek amaçlı ödemeler gerçekleştirilmektedir.

Kız çocukları için ülkemizde farklı uygulamalar mevcuttur. Örneğin; erkek çocuk malul değilse orta öğretimdeyse 20 yaşını aşmamak yüksek okuldaysa 25 yaşını aşmamak kaydıyla yetim aylığından faydalanmaktadır. Kız çocuklarında ise eğitim hayatından bağımsız şekilde çalışıncaya veya evleninceye kadar yetim aylığı alabilmektedirler.

Avustralya’ da ise erkek ya da kız çocuğu ayrımı bu konuda bulunmamaktadır. İki haftada bir 77.00 AU\$ ödemek yapılmakta ve her yıl 1 Temmuz itibariyle de ödemeler güncellenmektedir. Söz konusu ödemeler aile yardımı vergisi adı altında yapılan bir ödeme türüne bağlı olarak ta artabilmektedir.

Tablo 3.20. Türkiye Avustralya Ölüm Aylığı Şartları Karşılaştırma Tablosu

	Prim Ödeme	Sigortalılık Süresi	Gelir ve Varlık Testi
Türkiye	Var	Var	Yok
Avustralya	Yok	Yok	Var

Ayrıca Babaanne ya da büyük baba olarak torunlarına bakılması durumunda ödeme miktarı arttırılabilmektedir. Ülkemizde ise yetim aylıklarında ödenecek miktar

sigortalı adına ödenen prim gün sayısı ve prime esas kazançla bağlantılı olup çocuğun hisse oranı da %25 olarak uygulanmaktadır.

Tablo 3.21. Türkiye ve Avustralya Ölüm Aylığı Alan Kişi Sayısı (2009-2024 Mayıs)

Yıl/Ülke	2009	2024 (Mayıs)	Fark
Türkiye’ de Ölüm Aylığı Alanlar (Kişi)	2.701.320	4.259.660	+1.558.340

Kaynak: (SGK, 2024)

Sosyal Güvenlik Kurumunun tam bir takvim yılı hizmet verdiği 2009 yılı ile en güncel verisi olan 2024 Mayıs ayı karşılaştırıldığında ölüm aylığı alan kişi sayısında 1,5 milyondan daha fazla kişinin sisteme dahil olduğu görülmektedir. Avustralya Devleti’nde ölen kişiden sonra geriye kalanlara yapılan ödeme gerekli gelir ve varlık testi sonrası yaşlılık aylığı miktarı kadar ödenmektedir. Türkiye’de uygulanan ölüm aylığı mevzuat yönüyle oldukça ne yazık ki hala karmaşık bir dönemdedir. Farklı statülerin aylıklarından yararlanma, birden fazla aylığa hak kazanma, kız çocuğu kavramında yaş sınırının olmaması, eşin gelir durumuna bakılmaya gerek duyulmadan aylık bağlanması konuları eleştiriye oldukça açıktır. Özellikle kız çocuğunda yaş bir kriter olarak bulunmaması kadının çalışma hayatından tamamen kopmasına veya kayıt dışı çalışmaya sevk etmektedir. Aylık alan kız çocuğunun evlenmesi durumunda aylığının kesilmesi mevzuatı gereği kız çocukları aile hayatı kurmaktan sakınmakta veya aile kavramlarını resmileştirmemektedirler. Bu durum aile kavramı konusunda ülkemizde ahlaki bir çöküntüye de sebep olmaktadır.

Türk sosyal güvenlik mevzuatında eşinden ayrıldıktan sonra ölen anne ya da babasında ölüm aylığı alınabilmektedir. Bu durumda çoğu ekonomik gerekçelerle gerçekte boşanmasa dahi eşiyle resmi olarak boşanma gerçekleşmektedir. Ayrıldığı eşiyle aynı hanede yaşaması durumunun tespitinde ödenen aylık kesilmekte ve ödenen aylıklar faizi ile geri alınmaktadır. Ancak kişi ayrıldığı eşi ile değil de başka biriyle evlilik hayatına benzer bir hayatı aynı hanede paylaşmasında mevzuat olarak sakınca görülmemektedir. Söz konusu ölüm aylığına getirilen en büyük eleştirilerden biride söz konusu bu durumdur.

Tablo 3.22. Türkiye'de 4/a Kapsamında Ölüm Aylığı Alanların Cinsiyete Göre Dağılımı (Kişi Sayısı- 2024/Mayıs)

Kadın	Erkek	Toplam
2.201.057	177.911	2.378.968

Kaynak : (SGK, 2024).

Yukarıda eleştirilen hususları ve uygulama gerekçeleri açıkladığımız ölüm aylığı konusundaki durum verilere de oldukça göze çarpar şekilde yansımıştır. Ölüm aylığı alanlar içerisinde kadınların oranı %92,92 iken erkeklerinki sadece %8.08 de kalmıştır.

4. SONUÇ VE ÖNERİLER

Sosyal koruma ve sosyal güvenlik kavramları her ne kadar literatürde zaman zaman aynıymış gibi kullanılmış olsa da konu hakkında bilimsel genel düşünce sosyal korumanın, sosyal güvenliği, sosyal yardımları ve sosyal hizmetleri de içerisine alan daha geniş bir çerçevede uygulanan politikalar bütünüdür.

Sosyal koruma politikalarının büyük bir atılımla gelişim göstermesinde 1929 Ekonomik Buhranı önemli bir milat sayılmaktadır. Tabi Ekonomik Buhran sonrasında ne yazık ki meydana gelen 2. Dünya Savaşı, bölgesel savaşlar ve birbirini izleyen ekonomik krizler sosyal korumaya ihtiyacını sürekli canlı tutmuş ve bu ihtiyaç uygulama alanlarının da gelişmesini sağlamıştır.

Sosyal Koruma faaliyetleri kurumsallaşmaya başlamadan önce bu konudaki yardımlar genellikle aile içi yardımlaşma, dini kitap ve öğretilerin etkisiyle akraba, kadın, hasta, yetim, öksüz ve düşkünlere yönelik kişi, dernek ya da vakıflar eliyle yürütülmekteydi.

Sosyal koruma çatısı altında bulunan sosyal güvenliğin gelişim süreci de yaklaşık aynı paralelde gerçekleşmiştir. Sosyal güvenliğin gelişiminde Endüstri Devriminin etkisi de oldukça fazladır. Endüstri Devrimi ile tarım toplumundan sanayi toplumuna geçiş, fabrikalaşma, köylerden kentlere yoğun göç, işçi hareketleri, sendikalaşma, doğum oranlarının yüksek olması, salgın hastalıklar, kadın haklarının gelişmesi, iş sağlığı ve güvenliği tedbirlerinin henüz gelişmemiş olması gibi her bir etken sosyal güvenliğin farklı kollarının oluşumunu sağlamıştır. İnsanoğlunun yarından emin olma isteği ve gereksinimi sosyal güvenliğin oluşmasında talep yönlü etkenidir.

Endüstri devriminin Batıda gerçekleşmiş ve özellikle de İngiltere bu duruma liderlik etmiştir. Batıda gerçekleşen bu devrime paralel olarak sosyal güvenlik sistemleri de buralarda kurumsallaşmaya öncülük etmiştir. Sosyal Güvenlik kavramı ilk olarak 1935 tarihli Anayasasında geçmiş ve işçilere yönelik ilk uygulamalarında İngiltere’ de yapılmıştır.

Sosyal koruma ve alt bir kolu olarak değerlendirdiğimiz sosyal güvenliğin kurumsallaşmaya başladığı dönemin sıkıntılı şartların aksine son 50 yıllık dönemi daha çok refah devleti anlayışıyla devletlerin asli ve önemli görevleri arasında yer almıştır. İnsana yakışır bir yaşam standardı sağlamak öncelikli amaç olmuştur.

Günümüzde kamu eliyle uygulanan sosyal güvenlik sistemi çoğunlukla işçi ve işveren primleri ile devlet katkısından oluşan bir fon ve bu fonun değerlendirilmesi ile giderleri karşılaması şeklinde gerçekleştirilmektedir. Bu sistemi ilk hayata geçiren Alman Siyasetçi ve Devlet Adamı Bismarck olmuştur.

Sosyal riskler, sosyal güvenliğin varoluş nedeni olup karşılaşıldığında sonuçları sadece kişiyi değil aynı zamanda kişinin içinde bulunduğu toplumu etkilemektedir. ILO'nun 1952 tarihli “Sosyal Güvenliğin Asgari Normlarına İlişkin 102 Sayılı Sözleşme’de” hastalık, işsizlik, yaşlılık, iş kazası ve meslek hastalıkları, aile /çocuk yardımları, analık, malullük ve ölümden oluşan dokuz adet sosyal risk sayılmıştır. Bu riskler Avrupa Sosyal Şartı’nda, Gözden Geçirilmiş Avrupa Sosyal Şartında ve Avrupa Sosyal Kodu’nda da sayılmıştır.

Sosyal sigorta, sosyal güvenlik ve sosyal koruma kavramları ILO’ nun yönlendirilmesiyle tarihsel süreç içerisinde kronolojik olarak oluşmuştur. Günümüz dünyasında 2012 yılında ILO tarafından yayımlanan 202 sayılı sosyal koruma tabanlı sosyal güvenlik anlayışı kapsamın ne kadar geniş tutulmak istediğine dair önemli bir dönüm noktasıdır.

Daha önce de bahsettiğimiz gibi sosyal koruma kavramı; sosyal sigorta, sosyal güvenlik, sosyal hizmet ve sosyal yardımı da içerisinde barındıran çok daha geniş alan olup zaten kapsamda olup korunanın yanında kapsam dışındaki korunmaya ihtiyacı olan dezavantajlı kesimin de dahil edildiği bir sisteme evrilmiştir.

Sosyal güvenlik alanındaki riskler genel sağlık sigortası, uzun ve kısa vadeli sigortalar şeklinde kategorilere ayrılmıştır. Malullük, yaşlılık ve ölüm konuları uzun vadeli sigorta kolu olarak değerlendirilmiş; iş kazası ve meslek hastalığı, hastalık ve analık ise kısa vadeli sigorta kolu olarak isimlendirilmiştir.

Sosyal Güvenliğin araçlarını incelediğimizde; sistemin üç farklı çalışma şeklinin olduğunu görüyoruz. Primli sosyal güvenlik sistemi, primsiz sosyal güvenlik sistemi ve özel sigortalar (fonlar) olarak ayrılmaktadır.

Ülkemizde sosyal güvenlik uygulamaları ve kurumsal yapılarının oluşum tarihçesini; Osmanlı Devleti dönemi Amele Birlikleri ve Banka Sandıkları, Cumhuriyetin ilk yılları, İkinci Dünya Savaşı etkisi (1930-1940’ lı yıllar), Birleşmiş Milletlere katılım

ve sonrası, 90' lı yıllardaki ekonomik sıkıntılar ile 2000-2008 yıllarında yapılan kurumsal reformlar dönemi olarak ayrı ayrı değerlendirmek gerekmektedir.

Türkiye’de malullük, yaşlılık ve ölüm sigorta kolları açısından işlemleri gerçekleştiren kurumsal yapılar hizmet akdine tabi çalışanlar, kendi nam ve hesabına çalışanlar ile kamuda daimî kadroyla çalışanlar için ayrı ayrı bulunmaktaydı. Hizmet akdine tabi çalışanlar 506 Sayılı Mülga Kanuna tabi olup iş ve işlemleri Sosyal Sigortalar Genel Müdürlüğü tarafından Kendi nam ve hesabına çalışanlar 1479 sayılı Mülga Kanuna tabi olup iş ve işlemleri Esnaf ve sanatkârlar ve Diğer Bağımsız çalışanlar Sosyal Sigortalar Kurumu Genel Müdürlüğü tarafından kamuda daimî kadro ile çalışanlar 5434 sayılı Emekli Sandığı Kanununa tabi olup iş ve işlemleri Emekli Sandığı Genel Müdürlüğü tarafından gerçekleştirilmekteydi.

Benzer iş ve işlemlerin üç büyük kurumca yapılması gereksizliği de göz önünde iken 2006 yılında 5502 sayılı Sosyal Güvenlik Kurumu Kanunu ile “Sosyal Güvenlik Kurumu” adıyla yeni bir kurum oluşturulmuştur. Kısa vadeli sigortalar, Uzun vadeli sigortalar ile genel sağlık sigortasına dair tüm iş ve işlemler 5510 sayılı kanunla düzenlenerek yeni kurulan bu kuruma devredilmiştir. İş ve işlemleri birbiri ile bağlantılı üç kurum arasında sürekli veri alışverişi ile mevzuat çakışmaları gibi iş süreçlerini uzatan durumlar ortadan kaldırılmış uygulama birlikteliğin sağlanması yönüyle isabetli bir karar olmuştur.

Kurumların birleştirilmesi sonrasında uygulama alanı bulan genel sağlık sigortası ILO’ nun savunduğu ve her ülkede uygulanması gerektiğine inandığı herkes için sağlık tavsiye kararına paralel bir uygulama olarak öne çıkmaktadır.

Sosyal güvenlik harcamalarının nasıl yapılacağına dair kurallar ülkelerin kendi mevzuatları ile konulmuştur. Ülkelerin siyasi yapısı, coğrafyası, ekonomik durumu, kültürü sosyal güvenlik sistemlerinin oluşum ve uygulamalarında belirleyici etken olmaktadır. Etkili olan bu faktörlerin her bir ülkede değişkenlik göstermesi genel çerçevesi uluslararası kurumlarca belirlenmiş olsa da uygulamalar değişiklik göstermektedir.

Bu çalışmada Avustralya’ nın malullük, yaşlılık ve ölüm sigortalarından yararlanma şartları incelenmiş Türkiye ile karşılaştırılması gerçekleştirilmiştir. Söz konusu incelemeye konu ülke Avustralya’ nın ekonomik durumu, sosyo-kültürel yapısı, içinde

bulunduğu coğrafyası ve ilişkilerinin sıkı olduğu diğerk birleşik krallık ülkeleriyle ilişkileri sosyal güvenlik anlayışının da şekillenmesinde etkili olmuştur.

Avustralya’ nın sosyal güvenlik alanındaki tarihsel gelişiminin 19. Yüzyılın ikinci yarısından itibaren hızla meydana geldiğini görüyoruz. İlk olarak göze çarpan konunun günümüzde Avustralya ‘da ülkemizdeki primli sistem uygulamasının aksine malullük, yaşlılık ve ölüm konusunda vergilerle finansmanın sağlandığı daha çok sosyal yardıma benzer uygulama bulunmaktadır. Sosyal güvenlik sistem ve uygulamalarımızın birbirinden oldukça farklı olduğu buradan açıkça bellidir. Bu durum Avustralya’ da uygulanmasını gerekçelendirmek istersek çok fazla göç almış bir ülke olan Avustralya’ da çalış-öde-yararlan modelinin yararlanma kısmında sigortalıların ülkede bulunmama ihtimali yani ülke değiştirmesi durumunda sistemde karmaşaya sebep olacağı açıktır. Günümüz Avrupa ülkelerinde bu durum bulunmakta ve koordinasyonunun sağlanması için çalışmalar “Avrupa Birliği Çalışma Ajansı” tarafından yürütölmektedir.

Tablo 4.1 Türkiye - Avustralya Sosyal Güvenlik Finansman türü Karşılaştırması

Ülke	Sosyal güvenlik Finansman Türü	Özel Sigorta Türü
Türkiye	Prim Ödeme	Bireysel Emeklilik
Avustralya	Vergi	Süper Emeklilik (Superannuation)

Yukarıda da açıkladığımız gibi ülkelerin sosyal güvenlik sistemlerini etkileyen unsurlar bulunmaktadır. İlk akla gelenler; ülkenin içinde bulunduğu coğrafyası, kültürel ve siyasi yapısı, ekonomik şartları sosyal güvenlik sistemi üzerinde olumlu ya da olumsuz yönde etkilemektedir.

Bunlardan ilk olarak coğrafi konumumuzu ele aldığımızda ülkemiz Avrupa’ nın Ortadoğu’ ya açılan kapısı konumunda birçok ülke ile kara ve yakın deniz sınırları bulunmaktadır. Son 50 yılda komşu ülkelerinde neredeyse sürekli savaşların yaşandığı, göç açısından hem hedef hem de transit konumda iken enerji ve su kaynaklarına yakın, mevsimsel uygunluğa sahip bir o kadarda jeopolitik açıdan oldukça önemli konuma sahibiz.

Avustralya ise tek başına hem kıta hem de ülke konumunda olup hiçbir ülke ile kara sınırı bulunmamaktadır. Yakın tarihte sıcak savaş içerisinde veya yakınında bulunmamıştır.

Kısacası ülkenin coğrafi konumunu ekonomilerini negatif ya da pozitif yönde etkilemekte ve bu ekonomik etkileşim sosyal güvenlik politikaları üzerinde direkt kendini göstermektedir. Günümüzde sıkça kullanımı olan “Coğrafya kaderdir.” Cümlesi şeklinde kabul mu edilmeli yoksa ülkenin coğrafi konum değiştirilemediğine göre kendi kaderimizi değiştirmek için ülke güvenliğini sağlamakla yetinilmeyip bölge güvenliğinin top yekûn sağlanması mı gerekmektedir? Çok açıktır ki güvenliği sağlanan ve ekonomisi güçlenen ülkede sosyal güvenlik sistemleri de daha etkin çalıştırılabilecektir.

Kültürel ve siyasi yapı açısından değerlendirdiğimizde sosyal güvenlik alanındaki uygulamalara etkisi ekonomi sonrası en fazla etki yaratabilecek durumlardır. Siyasi yapı kural koyucu olarak etkilemekte kültürel yapı ise sosyal güvenliğe ihtiyaç duyan açısından talep yönüyle sosyal güvenlik uygulamalarını etkilemektedir. Örneğin Avustralya’ da sadece kız çocuğu olması sebebiyle aylık alma bağlanması daha uzun süreli yararlanma gibi bir uygulama söz konusu değilken ülkemizde ölüm aylıkları yönünden kız çocuklarına pozitif ayrımcılık sergilenmektedir. Ancak bunun yanında kız çocuğu da olsa ölüm aylığı şartından hak sahibi sıfatıyla yararlanması için vefat eden sigortalının belirlenmiş miktarlarda prim ödeme şartı bulunmaktayken Avustralya da gelir ve varlık testini geçtiyse kişi herhangi bir prim ödemesi yapılmasına gerek olmadan yardımdan faydalanabilmektedir.

Ölüm aylığının şartları konusunda Avustralya Devleti ile ayrıştığımız bu noktanın ekonomik ve sosyokültürel gerekçeleri olduğunu da unutmamız gerekmektedir. Ekonomik gerekçe birinci sırada gelmektedir. Eş kavramından mevzuatı gereği hem erkek hem de kadın aynı şartlara tabi iken genellikle kadının anlaşılmasının dahi gerekçeleri bulunmaktadır. Ülkemizde yakın döneme kadar ataerkil bir yapıda olması çalışanın ve prim ödemesinin erkek tarafından çoğunlukla gerçekleştirilmesi ölüm sonrası aylığın kadına bağlanması bizlerde bu algıyı oluşturan en büyük sebeptir. Ölüm aylığı alan kişi sayılarında erkeklerin %8,08’lik oranının yanında kadınların %91.92’lik oranı tabi ki tesadüf değildir.

Tablo 4.2. Türkiye’ de Ölüm Aylığı Alanların Cinsiyet Dağılımı (%)

Cinsiyet	Ölüm Aylığı Alanların Oranı
Kadın	%92,08
Erkek	%8,08

Kaynak: Sosyal Güvenlik Kurumu

Sosyal güvenlik uygulamaları üzerinde en fazla etkisi olan konu kesinlikle ekonomik şartlardır. Ne kadar çok insani bakış açısına veya refah devleti olma isteğine sahip bir siyasi geleneğiniz olursa olsun ülke ekonomisi el vermedikçe sosyal güvenliği uygularken ekonomik yapının güçlü olması gerekmektedir.

Primli sistem için dünya da genel kabul görmüş durum her dört çalışana bir emeklinin olması şeklindedir. Ne yazık ki bu durum ülkemizde bir emekliye 1,8 çalışan şeklinde gerçekleşmektedir. Bu nedenle de sistemimiz hem açık vermekte hem de düşük maaş ve yardım politikası uygulanmaktadır. Kamuoyunda oldukça siyasi bir hal alıp EYT olarak bilinen ve 1999 yılından önce işe girenlerin sonradan getirilen yaş şartının 2023 yılında kaldırılması ile sonuçlanan düzenleme sosyal güvenlik sistemine büyük bir yük getirmiştir. Günümüzde emekli maaşlarının düşük kalmasına sebep olan en büyük gelişme EYT ile emeklilik sistemine yaklaşık 2 milyon genç emeklinin dahil edilmesidir.

Tablo 4.3. 2023 Dünyanın En Büyük 20 Ülke Ekonomileri Sıralaması

Sıra No	Ülke	Büyüklik (Dolar / \$)
1	Amerika Birleşik Devletleri	27.974 Trilyon \$
2	Çin	18.566 Trilyon \$
3	Almanya	4.730 Trilyon \$
4	Japonya	4.291 Trilyon \$
5	Hindistan	4.112 Trilyon \$
6	İngiltere	3.592 Trilyon \$

7	Fransa	3.182 Trilyon \$
8	İtalya	2.280 Trilyon \$
9	Brezilya	2.272 Trilyon \$
10	Kanada	2.242 Trilyon \$
11	Meksika	1.992 Trilyon \$
12	Rusya	1.924 Trilyon \$
13	Güney Kore	1.784 Trilyon \$
14	Avustralya	1.696 Trilyon \$
15	İspanya	1.685 Trilyon \$
16	Endonezya	1.541 Trilyon \$
17	Türkiye	1.340 Trilyon \$
18	Hollanda	1.167 Trilyon \$
19	Suudi Arabistan	1.112 Trilyon \$
20	İsviçre	977.95 Milyar \$

Kaynak: IMF (2023)

IMF tarafından hazırlanan 2023 yılı Dünyanın en büyük ekonomileri listesinde Türkiye 85 milyonluk nüfusu ile 17. Sırada iken Avustralya 26 milyonluk nüfusu ile 14. Sıra da yer almaktadır.

Avustralya’ da kişi başı milli gelir 2023 yılında reel olarak 62.192 \$ ülkemizde kişi başına düşen milli gelir 13.110 \$ olarak gerçekleşmiştir. Bu veriler ile baktığımızda sosyal güvenliğin uygulanması açısından Avustralya’ nın ekonomik olarak kapasitesi oldukça büyüktür.

Türkiye’ de yaşlılık aylığı almak için prim ödemesi, doldurulması gereken yaş ve sigortalılık süresi gibi şartlar bulunmaktadır. Bunlar da kişinin ilk defa sigortalı olduğunuz tarihteki yasalara göre ve cinsiyete göre değişiklik göstermektedir. Avustralya’ da kişilerin yaşlılık aylığı alabilmesi için sadece yaş şartı bulunmakta,

gelir ve varlık testleri ile de alacağı aylık belli kurallar çerçevesinde azaltılmaktadır. Türkiye’ de yaşlılık aylığı bağlanmasında yaş şartı kademeli geçişle erkekler için 2044’te, kadınlar için 2048’de 65 yaşa sabitleyerek yaş üzerinden kadınlar için uygulanan pozitif ayrımcılık kaldırılacaktır. Avustralya’ da ise kadınlar için böyle bir pozitif ayrımcılık zaten yoktu ayrıca yaş şartı da 65’ ten 67’ ye 1 Temmuz 2023 itibariyle çıkarılmıştır.

Tablo 4.4. Türkiye ve Avustralya Emeklilik Yaş Karşılaştırılması

Ülke	Kadın Emeklilik Yaşı	Erkek Emeklilik Yaşı
Türkiye	65	65
Avustralya	67	67

Kaynak: 5510 Sayılı Kanun; Australian Government.

Avustralya’ da ortalama ömür her ne kadar ülkemizden yaklaşık 5 yıl daha fazla olsa da hem Avustralya’ da uygulanan 67 hem de ülkemizdeki 65 emeklilik yaşı için çalışma hayatındaki birçok sektör açısından oldukça yüksektir. Ayrıca hem kadın hem de erkek için aynı yaş uygulaması çalışma hayatının gerçekleri ile uyuşmamaktadır. Kadını çalışma hayatından erken kopmasına sebep olmayacak düzeyde kadın için bir indirimli yaş uygulaması gerekmektedir.

Tablo 4.5. Türkiye - Avustralya Malullük Şartları Karşılaştırması

	Yaş Sınırı	Sigortalılık Süresi	İkamet Şartı	Sağlık Raporu	Prim Ödeme
Türkiye	18	10 Yıl	Yok	%60	1800 Gün
Avustralya	16	Yok	Var	Var	Yok

Kaynak: 5510 Sayılı Kanun; Australian Government.

Ülkemizde maluliyet aylığı alabilmesi için kişinin; ilk defa çalışmaya başladıktan sonra malul hale gelmesi, en az 1800 gün adına prim ödenmiş olması gerekmektedir.

Şayet kişi başka birinin bakımına muhtaç derecede malul değilse bu defa da ilk işe girdiği tarihten itibaren 10 yıl geçmiş olması (bu süre 18 yaşı doldurduktan sonra geçmeli) gerekmektedir. Avustralya’ da ise maluliyet aylığı alınabilmesi için “*Engelli Destek Aylığı için İşle İlgili Bozuklukların Değerlendirilmesine Yönelik Tablolarda*” bulunan hastalıklar/bozukluklar eşiğinin aşılması, ikamet koşulunun sağlanması (ki anlaşmalı ülkelerde bulunma ikamet olarak sayılmakta), gelir ve varlık testlerinden geçilmesi gerekmektedir. Ayrıca Avustralya’ da malullük aylığı almak için 16 yaş yeterlidir.

Ülkemizde malullük aylığı alıp almamasına bakılmaksızın engelli bireylerin bakımlarıyla ilgilenen yakınlarına aile içi toplam gelirin miktarına ve engellilik oranlarına göre sosyal yardım şeklinde ödeme yapılmaktadır. Aynı tür ödeme Avustralya’ da bakıcı ödemesi altında da yapılmaktadır.

Bu bilgiler ışığında durumu yorumladığımızda bir başkasının bakımına muhtaç derece de malul değilseniz Türkiye’ de en erken malullük aylığı alma yaşıınız 28 olmaktadır. Ayrıca 1800 gün ödenmiş priminiz yoksa Türkiye’ de malullük aylığı alamazsınız. Avustralya’ da prim ödeme sisteminin olmaması ve 16 yaş uygulaması ülkemizle kıyaslandığında vatandaşlar yönünden oldukça pozitif bir uygulamadır.

Avustralya’da maluliyet aylığı ödemeleri yaş gruplarına, evli olup olmadığına ve ailesi ile birlikte yaşayıp yaşamadığına göre miktarı belli şekilde iki haftada bir ödenmektedir. Her yıl 1 Temmuz itibariyle de ödeme rakamları güncellenmektedir. Ülkemizde ise maaş hesaplama şekli oldukça karmaşık şekilde hesaplanmakta daha çok ödenen primler maaş miktarınızı belirlemektedir. Daha sonra ise enflasyon oranına göre her 6 ayda bir güncellenmekte, ekonomik şartlara göre zaman zaman ek kanunlarla düzeltmeler yapılmaktadır.

Tablo 4.6. Türkiye Avustralya Ölüm Aylığı Bağlanma Şartları Karşılaştırması.

	Prim Ödeme	Sigortalılık Süresi	Gelir ve Varlık Testi
Türkiye	1800 ⁵	10 Yıl ⁶	Yok

⁵ Vefat edenin sadece 4/a (SSK) hizmeti en az 900 gün ve 5 yıl sigortalılık süresi şeklinde varsa hak sahiplerine 1800 gün aranmadan aylık bağlanmaktadır.

⁶ Vefat edenin sadece 4/a (SSK) hizmeti en az 900 gün varsa süre 5 yıl olarak uygulanmaktadır.

Avustralya	Yok	Yok	Var
------------	-----	-----	-----

Ölüm aylığında da Avustralya ile ülkemiz arasında ülkemizdeki prim ödeme sistemi varlığının bulunması farklılık olarak göze çarpmaktadır. Ülkemizde ölüm aylığının alınabilmesi için vefat eden sigortalının ya yaşlılık aylığı alıyorken ya da adına belli prim ödeme gün sayısı (sigortalılık türüne borçlanma olup olmadığına göre 5 yıl 900 gün veya 1800 gün) varken vefat etmesi gerekmektedir.

Avustralya’ da ölüm aylığı daha çok ailede vefat eden kişi sonrasında hayatta kalan eşe ödeme için gerekiyorsa yeni bir gelir testi yapılması ve ödenecek yaşlılık aylığının yeniden düzenlenmesi şeklinde uygulanmaktadır.

Ülkemizde eşten kalan ölüm aylığı başkasıyla evleninceye kadar her şekilde alınabilmektedir. Gelirinin ya da varlığının bulunması ölüm aylığı alma önünde bir engel değildir. Olması gereken her ne kadar geliri yüksek olan birinin sosyal koruma kapsamında sosyal güvenliğe ihtiyacının olmaması gibi görünse de prim ödenmiş olması bu aylığın alınmasını en azından yasal olarak haklı kılmaktadır.

Yetim aylıklarının uygulanmasında ülkemizde erkek çocuğun yararlanma süresi eğitim – öğretim görüp görmediğine göre değişmektedir. Eğitim görmüyorsa 18 yaş sınır olarak belirlenmiştir. Şayet orta öğretimdeyse 20 yaşını, yüksek öğretimde 25 yaşını geçmemek üzere eğitim hayatı sürdüğü sürece yetim aylığı alabilmektedir.

Kız çocuğu ise eğitim hayatından bağımsız olarak çalışmaya ya da evleninceye kadar yetim aylığından yararlanabilmektedir. Hatta çalışma hayatından çekilirse ya da boşanır ya da dul kalırsa yeniden bu aylığı alabilmektedir.

Avustralya’ da da yetim aylığı alma konusunda kız ve erkek ayrımı olmadan eğitim hayatı ile ilişkilendirilmiştir. Burada 16-25 yaş arasında ise yetim çocuk eğitim hayatını sürdürüyor olması ve başkaca yardım almaması şartları bulunmaktadır. Kız çocuğuna karşı yapılan bu pozitif ayrımcılıkta ülkemizdeki “*sonradan yetim aylığına geri dönebilme uygulamasının*” kaldırılması daha doğru bir yaklaşım olacaktır. Çünkü bu durum hem anlaşılmalı boşanmalara sebep olmakta hem de kadının kayıt dışı çalışmasına yönlendirmektedir.

Ülkemizde sosyal güvenliğin malullük, yaşlılık ve ölüm sigortası yönünden gayet detaylı yasal düzenlemeler bulunmaktadır. Aynı şekilde Avustralya literatürde örnek

sosyal güvenlik alanında en iyi uygulama örneği sistemine sahip olan ülkelerden biri olarak gösterilmektedir.

Avustralya kamudaki sosyal yardım şeklindeki uyguladığı sosyal güvenliğine ek olarak Süper Emeklilik (Superannuation) adıyla 1992 yılında yüzde 3 kesintiyle bir uygulama başlatmıştır. Bu uygulamada bazı istisnaları dışarda bırakarak ülkemizdeki bireysel emekliliğe benzeyen sistemi geliştirmiştir. Bu sistem hem tasarrufu hem de ek bir emekli aylığı alınabilmesi için kademe kademe kesinti artışı yaparak 2025 yılında yüzde 12 kesinti ve tüm çalışanları kapsayacak şekilde uygulanacaktır. Tamamen özel sektör fonları ile yürütülen sistem gelecekte gelirin düşmesini engellemesi açısından önemlidir.

Ülkemizde de çalışanların ilk 3 ay katılımın zorunlu olduğu daha sonra ise isterlerse çıkabileceği sistem bulunmakta ancak ülkemizdeki ekonomik şartlar nedeniyle uygulama alanı henüz genişleyememiştir. Ekonomik şartların düzelmesiyle söz konusu uygulamanın alanı genişlettilerilek ülkemizde de uygulanması gerekmektedir. Böylelikle hem ilerleyen yaşla birlikte oluşması muhtemel gelir kaybının önüne geçilebilecek hem de tasarruf sağlanarak oluşturulan fonlar daha verimli kullanılacaktır.

Kayıt dışılığın ülkemizde yüzde 40' ın dahi üzerinde seyretmesi; ekonomik göstergeler ve sosyal sigortacılık üzerinde negatif etki göstermektedir. Yüksek oranlı kayıt dışılık ödeme miktarlarını minimal düzeyde tutulmasına sebep olmuştur. Asgari ücretin çok altında bulunan aylık ödemeleri büyük bir sorun olarak durmaktadır. Çözümü için en düşük aylık ödeme miktarlarının belli limitin altında kalamayacağı yönünde yeni düzenlemeler getirilmiş ancak bu da yeterli olmamıştır.

2024 yılı için asgari ücretin net 17.002.-₺ olduğu dönemde 12.500.-₺ olarak gerçekleştirilen en düşük emekli aylığı uygulaması bu miktarda aylık alanlar tarafından yoğun eleştiri almaktadır. Bu durum literatürde ve kanunlarda olmasa bile vatandaşlar arasında “kök aylık “diye bir kavramın türemesine sebep olmuştur. Söz konusu uygulama yeterli ödemelerin alınmasına olanak sağlamasa da ILO' nun tarafından tavsiye kararlarındaki minimum asgari aylık alabilme anlamında pozitif bir uygulamadır.

Daha iyi şartlarda bir sosyal güvenlik sisteminin uygulanması için kayıt dışı istihdamın azaltılması, erken yaşta emekli olma ve emekli iken çalışma sistemlerinin mevzuat

olarak yeniden değerlendirilmesi gerekmektedir. Dul ve yetim aylığı uygulaması ile sağlık sektörü harcamalarının sıkı denetlenmesi, toplanan gelirin aktüer değerlendirilmesinin sağlıklı yapılması, teknolojik gelişmelerin özellikle de yapay zekâ sistemlerinin sosyal güvenlik mevzuatına göre yapılacak denetimlerde kullanılması gerekmektedir.

KAYNAKLAR

- Aktan, M., Uygun, M., Erbayat, C. Kutay., & Gezici, S. (2015). *Avustralya Geçici Teknik İnceleme İnceleme Raporu*. Enerji ve Tabi Kaynaklar Bakanlığı- Türkiye Kömür İşletmeleri Genel Müdürlüğü.
https://www.researchgate.net/publication/304571780_AVUSTRALYA_KOMUR_MADENLERI_VE_ARGE_KURULUSLARINA_YAPILAN_INCELEMELERLE_ILGILI_TEKNIK_RAPOR
- Alper, Y. (1990). 1990'lı Yılların Başında Türk Sosyal Güvenlik Sisteminin Karşılaştığı Temel Problemler. *Çimento İşveren Dergisi*, 4(6). ss. 3-16.
- Alper, Y. (2009). *Türkiye'de Sosyal Güvenlik 1 Ders Notları*.s.3. Bursa: Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi.
- Alper, Y. (2018a). *Sosyal Sigortalar Hukuku*. Ankara: Dora Yayınları.
- Alper, Y. (2018b). Sosyal Güvenlikte Yeni Yol arayışı. *"İş, Güç" Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi*, ss. 383-404.
- Arıcı, K. (1999). Sosyal Güvenlik. *TES-İŞ Eğitim Yayınları*, ss.4-5.
- Arıcı K. "Anayasa Mahkemesi Kararları Işığında Sosyal Güvenlik Hakkı" (Bildiri), VII. Sosyal İnsan Hakları Uluslararası Sempozyumu, Denizli, 10-12 Aralık 2015, ss.181-196.
- Australian Bureau of Statistics. (2024).
<https://www.abs.gov.au/statistics/labour/employment-and-unemployment/labour-force-australia/oct-2024>
- Australian Government . (2024). *Australian Institute of Family Studies*.
https://aifs.gov.au/sites/default/files/2024-02/2311_FL_Isolation-older-people-final-report.pdf
- Australian Institute of Health and Welfare. (2024).
<https://www.aihw.gov.au/reports/australias-welfare/disability-support-pension>
- Australian Taxation Office. (2024). <https://www.ato.gov.au/>.
- Avrupa Parlementosu. (2020). EU annual report on Human Rights and Democracy: Australia
https://www.eeas.europa.eu/delegations/australia/eu-annual-report-human-rights-and-democracy-australia_und_en
- Aydın, N. (2012). Bankacılık ve Sigortacılığa Giriş. *Anadolu Üniversitesi Yayını*, s. 177.
- Aykanat, M. (2019). *Osmanlı sosyal güvenlik hukukunda temel kurumlar*. Ankara: Adalet Yayınları.(1. Baskı, ss 198-200).
- Başbakanlık. (1991). *Türk Hukuk Lügatı*. Ankara: Başbakanlık Basımevi. s.690.
- Bireysel Emeklilik ve Tasarruf Yatırım Sistemi Kanunu. (2001, 28 Mart). *T.C. Resmi Gazete (Sayı: 24366)*.
<https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=4632&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5>
- Birkan, S. (1970). *Dünyada Sosyal Güvenlik Ekonomisi*. Dizer Konca Matbaası.

- Birleşmiş Milletler -BM. (2024). *World Population Prospects*. <https://population.un.org/wpp/>
- Brown David (2000) *Contemporary Nationalism: Civic, Ethnocultural and Multicultural Politics*, Routledge. s
- Yanık, C. (2012) - Avustralya ve Yeni Zelanda'da çok kültürlülüğün değişen yüzü. *Kaygı Dergisi* (2012/19) ss. 195-196.
- Chifley, J. B. (1945). *Social Security and Reconstruction*. Canberra: Department of Post-War Reconstruction.
- <https://archivescollection.anu.edu.au/index.php/social-security-and-reconstruction-by-jb-chifley>
- Çalışır, Y. C. (2022). Gelişmekte Olan Ülkelerde Sosyal Koruma. *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 13(2), s.216.
- Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı. (2022). *Dış İlişkiler Raporu*. csgb.gov.tr/media/94002/dis-iliskiler-2022-yili-raporu.pdf
- Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı. (2024). *Yıllar İtibariyle Asgari Ücret Mikrtaları*. <https://www.csgb.gov.tr/media/96161/yillar-itibariyle-net-ve-brut-asgari-ucet-2024.pdf>
- Çamkurt, Z. (2014). Yaşlılık ve Yaşlıların Sosyal Güvenlik Kapsamında 65 Yaş Aylığı Bağlanması İşlemleri. *Kamu-İş Dergisi*, 13(3), ss.75-76.
- Çelikoğlu, İ. (1994). *Sosyal Güvenlik Sistemlerinin Finansman yöntemleri ve Türkiye Uygulaması DPT Uzmanlık Tezi*. Devlet Planlama Teşkilatı . DPT: 2355-YUSPKGM : 424.
- Demirbilek, S. (2005). *Sosyal Güvenlik Sosyolojisi*. İstanbul: Legal Yayıncılık.s.23.
- Department of Local Government, Sport and Cultural Industries (2021, Ocak). Local laws. Erişim Adresi: <https://www.dlgsc.wa.gov.au/local-government/localgovernments/local-laws>
- Department of Social Services. (2024). https://www.dss.gov.au/sites/default/files/documents/08_2024/rates-list-20-september-2024.pdf
- Develioğlu, F. (1982). *Ma'luliyet*. Ankara: Osmalica - Türkçe Ansiklopedik Lügat.
- Dilik,S.(1992),Sosyal Güvenlik, Ankara Üniversitesi Basımevi, 2. Baskı, Ankara.
- Director General of Social Services. (1942). <https://nla.gov.au/nla.obj-1940340788/view?sectionId=nla.obj-2074131838&partId=nla.obj-1948091188>
- Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu. (2014). *DEİK Raporu*. Ankara: DEİK. <https://www.deik.org.tr/uploads/avustralya-ulke-bulteni-2014.pdf>
- Dünya Sağlık Örgütü (WHO). (2017). *World health statistics 2017: monitoring health for the SDGs, sustainable development goals* . <https://iris.who.int/bitstream/handle/10665/255336/9789241565486-eng.pdf?sequence=1>.

- Erol, S. (2011). Yaşlılık Sigortası ve Emeklilik Yaşı Tartışması. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 1(1), s.47.
- Ersöz, H. Y. (2010). Sosyal Siyaset. *İstanbul Üniversitesi Açık ve Uzaktan Eğitim Fakültesi Ders Notu*.
- Etymonline. (2024, 13 Mayıs). <https://www.etymonline.com/word/aborigine>
- Eurostat. (1996). *ESSPROS Manual*. Lüksemburg: European Commission.
<https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-manuals-and-guidelines/-/ca-99-96-641>
- Fair Work Ombudsman. (2024, 21 Mart). Pay and wages <https://www.fairwork.gov.au/pay-and-wages>
- Freeworldmaps. (2024). *Australia Physical Map*
<https://www.freeworldmaps.net/australia/>
- Gerek, N. (2013). İş ve Sosyal Güvenlik Hukuku. s. 200. *Anadolu Üniversitesi Yayını*.
- Gerek, N. ve Oral, İ. (2004). Sosyal Güvenlik Hukuku (1.Baskı). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Yayını.
- Government of Australia. (1908). Invalid and Old-age Pensions Act. *Invalid and Old-age Pensions Act*. <https://www.nma.gov.au/defining-moments/resources/age-and-invalid-pensions>.
- Government of Western Australia. (2019). <https://www.wa.gov.au/government>
- Gülmez, M. (2011). *Uluslararası Sosyal Politika*.ss.61-63. Ankara: Hatipoğlu.
- Gülmez, M. (2018). *Uluslararası Sosyal Güvenliğin Evrensel Sefaleti*. İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.ss.5-21.
- Güloğlu, T. (2020). Türkiye' de Sosyal Güvenlik. *Türkiye* (s. 211). içinde Yalova: Yalova Üniversitesi YÜSEM.
- Hakimler Savcılar Yüksek Kurulu. (2024, 3 Mart). *Uluslararası Temel Belgeler*.
<https://www.hsk.gov.tr/uluslararasi-temel-belgeler>
- Holzmann, R. (2009). *Social Protection And Labor At The World Bank 2000–2008*. Washington: Dünya Bankası.
[https://books.google.com.tr/books?hl=tr&lr=&id=zFvga3OeKJMC&oi=fnd&pg=PP6&dq=Holzmann,+R.+\(2009\).+Social&ots=Uz-ZRrzyoQ&sig=0byqLu2qP9jApItiKrgzbvX9Wsk&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false](https://books.google.com.tr/books?hl=tr&lr=&id=zFvga3OeKJMC&oi=fnd&pg=PP6&dq=Holzmann,+R.+(2009).+Social&ots=Uz-ZRrzyoQ&sig=0byqLu2qP9jApItiKrgzbvX9Wsk&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false)
- Howison, I. E. (tarih yok). *Gelecekte Bilmezniz Gereken 50 Ekonomi Fikri*. Ankara: Bkz Yayıncılık Tic. ve San. Şti.
- ILO. (2001). *Guidelines on occupational safety and health management systems (ILO-OSH 2001)* | *International Labour Organization*.
<https://www.ilo.org/publications/guidelines-occupational-safety-and-health-management-systems-ilo-osh-2001>

- ILO. (2010a). *World of Work Report 2010 From one crisis to the next?*
ilo.org/sites/default/files/wcmsp5/groups/public/@dgreports/@dcomm/documents/publication/wcms_145078.pdf
- ILO. (2010b). *Word Social Security Report - Providing Covarage in Times of Crisis and Beyond.*
http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/@dgreports/@dcomm/@publ/documents/publication/wcms_146566.pdf
- International Monetary Fund. (2023). *GDP, current.*
priceshttps://www.imf.org/external/datamapper/NGDPD@WEO/OEMDC/ADVEC/WEOWORLD
- İslami Bilgiler Ansiklopedisi. (1993). *İslami Bilgiler Ansiklopedisi.* İstanbul: Alemdar Ofset, Hikmet Neşriyat.
- İntaş, V. (2014), *Türkiye’de Sosyal Sigortacılığın Finansal Gelişimi: Sistemsel Bir Analiz*, (Yayın No.395940) Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü Yüksek Lisan Tezi. YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- James, Stephen (2007). *Universal Human Rights: Origens and Development.* New York: LFB Scholarly Publishing LLC.
- Kang, K. (2011). Supportive Web Design for Users from Different Culture Origins in E-Commerce Internationalization, Design and Global Development.
- Kapar, R. (2005). *Sosyal korumann işgücü piyasasına etkisi*.s.9. DİSK Birleşik Metal-İş Yayınları. İstanbul.
- Kapar, R. (2006). Sosyal Adalet İçin Daha Fazla Sosyal Koruma. *II. Ulusal Sosyal Politika Kongresi*, (s. 2). Ankara.
- Kelly, T. (1997). *Public expenditures and growth. Journal of Development Studies*, 34(1), 60–84. https://doi.org/10.1080/00220389708422503
- Kewlet, T. H. (1946). *Income - Security.* New Zeland.
- Kuruca, M. (2008, Eylül - ekim). 5510 sayılı sosyal sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanununa Göre Ölüm Aylığı. *Mali Çözüm Dergisi*, s. 141-153.
- Lerner, K. (2006). *Immigration and Multiculturalism: Essential Primary Sources.* Detroit: Thomson Gale Press.
- Neilson, L. (2008). *Choronology of supperannuation and retiremenr income in Australia.* Canberra.
- Özmen, Z. (2017). Refah modelleri açısından avrupa’da ve türkiye’de sosyal güvenlik sisteminin finansmanı. *Düzce Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 7(1). ss.88-117.
- Podger, A., Stanton, D., & Whiteford, P. (2014). *Designing Social Security Systems: Learning From Australia and Other Countries.* Public Administration and Development, 34, s. 231-250.
- Saunders, P. (2022, January). *Mutual Obligation, Participation and Popularity: Social Security Reform in Australia.* Journal of Social Policy, 31(1), s. 21-38.

- Saunders, P. (1999). Social Security in Australia and New Zealand: Means-tested or Just Mean? *Social Policy & Administration* Vol. 33, s. 493-515.
- Services Australian. (2024, 22 Nisan). *Retirement years*.
<https://www.servicesaustralia.gov.au/retirement-years>
- Seyyar, A. (2005). *Sosyal güvenlik terimleri*. İstanbul: Papatya Yayıncılık Eğitim.
- SGK. (2013). *On Ülke Sosyal Güvenlik Sistemi*. Ankara: SGK Yayınları.
https://www.sgk.gov.tr/Download/DownloadFileStatics?f=On_Ulke_On_Sosyal_Guvenlik_Sistemi.pdf&d=YAYINLARIMIZ.
- SGK. (2016). *Sosyal Güvenlik Dergisi*, 55. <https://www.sgk.gov.tr/Sgd/>
- SGK. (2016). Sosyal Güvenlik Terimleri Sözlüğü.
<https://www.sgk.gov.tr/YayinveProjeler/Yayinlar/7f65e722-ba64-48df-a5ca-c60336c2fbc5/>
- SGK. (2024). *Sigortalı ve Emekli Sayıları*. Ankara: Sosyal Güvenlik Kurumu Başkanlığı.
- Sosyal Güvenlik Kurumu Başkanlığı. (2024, 12 Şubat). Sosyal Güvenlik Kurumu Başkanlığı.
www.sgk.gov.tr/Hakkımızda
- Sosyal Güvenlik Kurumu Başkanlığı. (2024, 04 29). *Aylık İstatistik Bülteni*.
<https://www.sgk.gov.tr/Istatistik/>
- Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu (2016, 31 Mayıs) . T.C. Resmi Gazetesi (26200) <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.5510.pdf>
- Şenkal, A. (2021). Sosyal Korumada Küresel Boyutlar: Sorunlar ve Temel. *İnsan ve İnsan*, 8(30). s.15.
<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1895758>
- Talas, C. (1983). *Sosyal Ekonomi*. 14. Baskı. Ankara: Sevinç Matbaası.
- Talas, C. (1997). *Toplumsal Politika*. Ankara: İmge Kitapevi.
- The Commonwealth. (2021). *Who we are*. <https://thecommonwealth.org/commonwealth-day-2021>
- TÜİK. (2024). *İstatistiklerle Çocuk*. Ankara.
<https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Istatistiklerle-Cocuk-2023-53679>
- Tuncay, C. (2000). Bireysel Emeklilik Rejimi Üzerine. *Çimento İşveren Dergisi*. (2000, Mart).s.3.
- Tunçomağ, K. (1990). *Sosyal Güvenlik Kavramı ve Sosyal Sigortalar*. İstanbul: Beta Yayınları.
- Türk Sigortalar Birliği. (2024, 21 Mart). *Hakkımızda*. <https://www.tsb.org.tr/tr/hakkimizda>
- Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı. (2015). Retrieved 2024, from <https://melburn-bk.mfa.gov.tr/Mission/ShowInfoNote/231914>
- Türkoğlu, İ. (2013). Sosyal Devlet Bağlamında Türkiye’de Sosyal Yardım ve Sosyal Güvenlik. *Akademik İncelemeler Dergisi*, 8(3).ss.289-291.

- Uğur, S., & Korkusuz, M. R. (2022). S. Uğur, & M. Korkusuz içinde, *Sosyal Güvenlik Hukuku*. Ankara: Ekin Yayınları.
- Watts, S. (1987). *See Joint Committee on Social Security*. Canberra.
- Yanık, C. (2012). Avustralya ve Yeni Zelanda' da Çok Kültürlülüğün Değişen Yüzü. *Kaygı* 2012(19). ss.193-206.
- Yazgan, T. (1977). *Görüşler*. İstanbul: Kutsun Yayınevi.
- Yazgan, T. (1992). *İktisatçılar için sosyal güvenlik ders notları*. İstanbul: Türk Dünyası Araştırmalar Vakfı.
- Y. Bodur, M. (2021). *Türk ve Avrupa Birliği Sosyal Güvenlik Hukukunda Ölüm Sigortası*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

ÖZGEÇMİŞ

İlk, orta ve Lise öğrenimini Elâzığ İli Maden İlçesinde tamamladı. Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Fizik Öğretmenliği Bölümünden Tezsiz Yüksek Lisans ile 2007 yılında mezun oldu. 2007-2009 yılları arasında Devlet Demiryolları Kocaeli/ Derince Gar Müdürlüğünde memur olarak çalıştı. 2009/Eylül’ de istifa ile ayrıldığı kamu görevine 2009/Ekim’ de Yalova Sosyal Güvenlik İl Müdürlüğünde memur olarak yeniden başladı. 2014 yılında girdiği görevde yükselme sınavı ile Sosyal Güvenlik Kurumu Başkanlığı Hizmet Sunumu Genel Müdürlüğüne şef olarak atandı. 2019 yılında Anadolu Üniversitesi Kamu Yönetimi Bölümünü bitirdi. 2022 yılında yapılan görevde yükselme sınavı ile Ayvalık Sosyal Güvenlik Merkezine Merkez Müdürü olarak atandı. 2024 yılı Ekim ayından beri de Yalova SGK İl Müdürlüğünde İl Müdür Yardımcılığı görevine devam etmektedir.

TEZDEN TÜRETİLEN YAYIN VE ESERLER

Gün, G. (13 Aralık 2023). *Ülkemizde Uygulanan Sosyal Koruma Kapsamında Kadının ve Ailenin Güçlendirilmesinde Yaşlılık, Malullük Ve Ölüm Sigorta Kollarının Önemi* [Sunum]. I. Ulusal Kadının ve Ailenin Güçlendirilmesi Sempozyumu, Yalova.